

Briuselis, 2014 10 08
COM(2014) 700 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Plėtros strategija ir pagrindiniai uždaviniai 2014–2015 m.

{SWD(2014) 301 final}

{SWD(2014) 302 final}

{SWD(2014) 303 final}

{SWD(2014) 304 final}

{SWD(2014) 305 final}

{SWD(2014) 306 final}

{SWD(2014) 307 final}

PATIKIMUMO PAGRINDŲ ĮTVIRTINIMAS

I. PLĖTROS DARBOTVARKĖ. LAIMĖJIMAI IR UŽDAVINIAI

Per pastaruosius penkerius metus Komisija, daugiausia dėmesio skyrusi esminių reformų vykdymui pradiniais plėtros proceso etapais, sustiprino plėtros politikos **patikimumą** ir **pokyčius skatinantį poveikį**. Ypatingą dėmesį Komisija skyrė trims ramsčiams: **teisinei valstybei, ekonomikos valdymui ir viešojo administravimo reformai**.

2012 m. komunikate dėl plėtros strategijos¹ Komisija nustatė naują požiūrį į teisinę valstybę. 2013 m. komunikate² Komisija, pasinaudodama patirtimi, įgyta vykstant Europos semestro procesui, nustatė ekonomikos valdymo stiprinimo pagrindus. Šiais metais Komisija teikia naujų pasiūlymų, kaip plėtros šalyse remti viešojo administravimo reformas. Šie trys ramsčiai yra glaudžiai susiję ir pažanga šiose srityse bus labai svarbi nustatant, kada šalys bus visapusiškai pasirengusios tapti ES narėmis.

ES plėtros politika padeda užtikrinti taikos, saugumo ir gerovės Europoje naudą tiek ES, tiek plėtros šalims. Tokia politika didinama ES politinė bei ekonominė galia ir reikšmingai prisidedama prie pokyčių atitinkamose šalyse. Tinkamai parengtu stojimo procesu užtikrinama, kad plėtra nepakenktų Sąjungos efektyvumui.

Apie padarytą pažangą primena gegužės mėn. paminėtas dešimties valstybių narių įstojimo į ES 2004 m. dešimtmetis. ES plėtra atveria galimybių mūsų bendrovėms, investuotojams, vartotojams, turistams, studentams ir nekilnojamojo turto savininkams. Šių šalių įstojimas į ES buvo naudingas tiek joms, tiek senosioms valstybėms narėms. Išaugo prekyba ir investicijos. Piliečių gyvenimo kokybė pagerėjo pradėjus plačiau taikyti ES aplinkos, vartotojų apsaugos ir kitus standartus.

Vakarų Balkanų šalims ES valstybių narių suteikta aiški narystės ES perspektyva yra pagrindinis padėties stabilizavimo veiksnys. Tokia perspektyva skatina daryti pažangą tenkinant būtinas sąlygas, įskaitant stabilizacijos ir asociacijos proceso sąlygas. Labai svarbu palaikyti gerus santykius su kaimyninėmis šalimis ir plėtoti įtraukų regioninį bendradarbiavimą. Šioje srityje per pastaruosius metus padaryta pažanga, nors dar yra keletas neišspręstų klausimų. Atsižvelgiant į neseniai dėl konfliktų suskaldyto regiono istoriją, svarbu toliau dėti pastangas sprendžiant dvišalius klausimus tarp plėtros šalių ir ginčus su valstybėmis narėmis, įskaitant, kai tinkama, tarpininkaujant JT, ir atsikratyti praeities naštos.

Stojimo procesas yra intensyvus, pagrįstas griežtomis, bet sąžiningomis sąlygomis, nustatytais kriterijais ir nuopelnų principu. Taip užtikrinamas plėtros politikos patikimumas, plėtros šalys skatinamos įgyvendinti plataus užmojo reformas ir garantuojamas ES piliečių palaikymas. Savo ruožtu valstybės narės sykiu su ES institucijomis turėtų palaikyti informacija pagrįstas diskusijas plėtros politikos politinio, ekonominio ir socialinio poveikio klausimais.

Į dabartinę plėtros darbotvarkę įtrauktos Vakarų Balkanų šalys, Turkija ir Islandija. Šie metai buvo svarbūs nemažai Vakarų Balkanų šalių.

Juodkalnija dėjo papildomas pastangas stojimo derybose. Pradėtos derybos dėl dvylikos skyrių. Pradėta įgyvendinti reforma teisinės valstybės srityje. Būtina siekti konkrečių rezultatų, kurie lems bendrą stojimo derybų tempą.

¹ COM(2012) 600 *final*.

² COM(2013) 700 *final*.

Stojimo derybų pradžia žymi naują ES ir **Serbijos** santykių etapą. Dabar Serbija turi tvariai vykdyti prioritetines reformas, nes derybų tempas priklausys nuo pažangos svarbiausiose srityse, visų pirma teisinės valstybės ir santykių su Kosovu* normalizavimo proceso srityse. Belgrado ir Prištinės dialogui būtina suteikti naują postūmį, kad būtų sprendžiami pagrindiniai neišspręsti klausimai ir pradėtas naujas santykių normalizavimo etapas.

Pripažįstant šalies pastangas vykdamas reformas ir atsižvelgiant į pažangą, padarytą laikantis nustatytų sąlygų, birželio mėn. **Albanijai** suteiktas šalies kandidatės statusas. Šaliai reikia tęsti bei konsoliduoti reformas ir daugiausia dėmesio skirti tam, kad laikantis tvarumo ir įtraukumo principų būtų sprendžiami su integracija į ES susiję uždaviniai. Ir vyriausybė, ir opozicija turi užtikrinti, kad politinės diskusijos visų pirma vyktų parlamente.

Liepos mėn. parafavus stabilizacijos ir asociacijos susitarimą su **Kosovu** pradėtas naujas ES ir Kosovo santykių etapas. Dabar Kosovas turi įgyvendinti pagrindines reformas, ypač teisinės valstybės srityje.

Buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos stojimo į ES procesas sustojo. Būtina imtis veiksmų, kad būtų sustabdytas pastaruoju metu pastebėtas regresas, visų pirma saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės, taip pat teisminių institucijų nepriklausomumo srityse. Būtina nedelsiant susitarti dėl abipusiškai priimtino sprendimo dėl pavadinimo. Vyriausybė ir opozicija turėtų imtis veiksmų, kad parlamente būtų atnaujintas politinis dialogas.

Bosnijoje ir Hercegovinoje Europos integracijos procesas vis dar nevyksta. Svarbu, kad po rinkimų šalis laikytųsi vieningos pozicijos, skubiai vykdytų socialines ir ekonomines reformas ir spręstų su integracija į ES susijusius klausimus.

Turkija laikėsi tam tikrų įsipareigojimų vykdyti reformas, pavyzdžiui, įgyvendinti 2013 m. demokratizacijos priemonių rinkinį, taip pat ėmėsi priemonių, kad būtų sprendžiamas kurdu klausimas. Tačiau didelį susirūpinimą kelia teisminių institucijų nepriklausomumo ir pagrindinių laisvių apsaugos klausimai. Aktyvios ir patikimos stojimo derybos yra tinkamiausias būdas išnaudoti visą ES ir Turkijos santykių potencialą. Pradėjus derybas dėl atitinkamų teisinės valstybės ir pagrindinių teisių skyrių, būtų atverta galimybė vykdyti reformas šiose pagrindinėse srityse.

Islandijos vyriausybės sprendimu stojimo derybos nuo 2013 m. gegužės mėn. sustabdytos.

Daugiausia dėmesio skirdama esminiams dalykams Komisija pirmenybę teikia reformoms, susijusioms su teisine valstybe ir pagrindinėmis teisėmis, ekonomikos valdymu ir ekonominio konkurencingumo didinimu, taip pat demokratinių institucijų stiprinimu. Šis požiūris taikytinas ir viešojo administravimo sektoriui, kuris daugumoje plėtros šalių tebėra silpnas, turi ribotus administracinius pajėgumus, yra labai politizuotas ir neskaidrus. Stiprinant demokratinių institucijų veikimą taip pat reikia užtikrinti patikimus rinkimų procesus ir tinkamai veikiančius parlamentus, be kita ko, ir konstruktyvų bei nuolatinį visų politinių partijų dialogą. Reikia daugiau nuveikti siekiant kurti pilietinės visuomenės organizacijoms palankią aplinką. Įtakinga pilietinė visuomenė padeda sustiprinti politinę atskaitomybę ir geriau suprasti su stojimu į ES susijusias reformas.

Šio komunikato II skirsnyje dėmesys sutelkiamas į svarbiausius uždavinius ir apžvelgiama pažanga viešojo administravimo reformos, ekonomikos valdymo ir konkurencingumo, taip pat teisinės valstybės ir pagrindinių teisių srityse. III skirsnyje apžvelgiami regioniniai ir

* Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244/99 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

dvišaliai klausimai, visų pirma Vakarų Balkanuose. IV skirsnyje pateikiamos išvados ir rekomendacijos dėl horizontaliųjų ir konkrečioms šalims būdingų klausimų.

Skatindama reformas visose minėtose srityse Komisija siekia kuo geriau panaudoti esamus mechanizmus ir forumus, pvz., stabilizacijos ir asociacijos susitarimais (SAS) įsteigtas struktūras, stojimo derybas ar tikslines konkrečioms šalims skirtas Komisijos vadovaujamas iniciatyvas, pavyzdžiui, aukšto lygio dialogus arba struktūruotą dialogą teisinės valstybės klausimais. Tokios iniciatyvos buvo dar labiau išplėtos 2013 m. lapkričio mėn. užmezgus aukšto lygio dialogą su Albanija dėl pagrindinių prioritetų. Skatindama viešojo administravimo reformą Komisija su plėtros šalimis užmezgė labiau struktūruotą dialogą ir sukūrė specialiąsias grupes.

2014 m. pradėta taikyti nauja Pasirengimo narystei pagalbos priemonė (PNPP II). Taikydama šią priemonę 2014–2020 m. ES teiks 11,7 mlrd. EUR paramą stojimui besirengiančioms plėtros šalims, taip pat remis regioninį ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą. Taikant PNPP II skatinama daugiausia dėmesio skirti tokiems su stojimu į ES susijusiems prioritetams kaip demokratija bei teisinė valstybė, konkurencingumas ir augimas; pagal šią priemonę laikomasi sektorinio požiūrio, taikomos paskatos siekti rezultatų, didinama parama biudžetui ir nustatomi prioritetiniai projektai. Būtina koordinuoti svarbiausias investicijas vietovėse, per kurias eina pagrindiniai infrastruktūros koridoriai. Tvirčiau koordinuojama veikla su tarptautinėmis finansų įstaigomis (TFI). Pagal Vakarų Balkanų investicijų programą toliau bus remiamos investicijos, padedančios skatinti darbo vietų kūrimą bei ekonomikos augimą ir regiono sujungimą.

Trys strateginiai plėtros privalumai

(1) Europa tampa saugesnė vieta. Vykstant stojimo į ES procesui visose narystės siekiančiose šalyse skatinama **demokratija** bei pagrindinės laisvės, įtvirtinama teisinė valstybė ir mažinamas tarpvalstybinio nusikalstamumo poveikis. Dabartine plėtros politika **stiprinama taika ir stabilumas** Vakarų Balkanų šalyse, taip pat skatinamas ekonomikos atsigavimas ir susitaikymas po praėjusio amžiaus dešimtajame dešimtmetyje vykusių karų.

(2) Skatinant integraciją ir bendradarbiavimą tokiose srityse kaip energetika, transportas, teisinė valstybė, migracija, maisto sauga, vartotojų ir aplinkos apsauga bei klimato kaita, **gerinama žmonių gyvenimo kokybė**. Plėtra padeda užtikrinti, kad mūsų aukšti standartai būtų taikomi už ES sienų, o tai padeda sumažinti riziką, kad ES piliečiai nukentės nuo, pvz., importuojamos taršos.

(3) Užtikrinamas Europos klestėjimas. Kuo Europa didesnė, tuo ji stipresnė. 2012 m. ES teko 23 proc. pasaulinio BVP (13 trln. EUR). Naujųjų šalių įstojimas į ES buvo naudingas tiek joms, tiek senosioms valstybėms narėms. ES plėtra atveria galimybių mūsų bendrovėms, investuotojams, vartotojams, turistams, studentams ir nekilnojamojo turto savininkams. Didesnė bendra rinka patrauklesnė investuotojams: po 2004 m. plėtros kitų šalių tiesioginės užsienio investicijos (kaip BVP procentinė dalis) ES išaugo dvigubai (nuo 15,2 proc. BVP 2004 m. iki 30,5 proc. BVP 2012 m.).

II. PIRMIAUSIA ESMINIAI DALYKAI. REFORMŲ ITVIRTINIMAS IR PATIKIMUMO DIDINIMAS

Šiame skirsnyje nurodomi svarbiausi uždaviniai ir apžvelgiama pažanga viešojo administravimo reformos, ekonomikos valdymo ir konkurencingumo, teisinės valstybės ir pagrindinių teisių srityse. Jame pateikiama naujų pasiūlymų, kaip daugiau dėmesio skirti viešojo administravimo reformai, ir toliau tikslinamas požiūris į ekonomikos valdymą.

Praėjusių metų komunikate ypatingai daug dėmesio skirta visose srityse vykdomoms reformoms, kurioms teikiama pasirengimo narystei pagalba. Šiais metais aptariama tam tikrų plėtros šalių praktika nurodytose srityse, kuri galėtų tapti pavyzdžiu reformoms kitose srityse.

a) Viešojo administravimo reforma

Viešojo administravimo reforma (VAR), kaip ir ekonomikos valdymas bei teisinė valstybė, yra vienas iš plėtros proceso ramsčių. Visi trys ramsčiai yra glaudžiai tarpusavyje susiję kompleksiniai klausimai, labai svarbūs siekiant sėkmingai vykdyti politines ir ekonomines reformas ir sukurti ES taisyklių ir standartų įgyvendinimo pagrindą. Demokratinis valdymas neįmanomas be tinkamai veikiančios viešojo administravimo sistemos. Ši sistema taip pat daro tiesioginį poveikį vyriausybių gebėjimui teikti viešąsias paslaugas ir skatinti konkurencingumą bei augimą.

Viešojo administravimo reforma siekiama padidinti skaidrumą, atskaitomybę bei veiksmingumą ir daugiau dėmesio skirti piliečių ir verslo poreikiams. Deramas žmogiškųjų išteklių valdymas, tinkamesnis politikos planavimas, koordinavimas ir plėtojimas, deramos administracinės procedūros ir tinkamesnis viešųjų finansų valdymas, įskaitant pajamų administravimą ir rinkimą, labai svarbūs tinkamam valstybės funkcionavimui ir integracijai į ES reikalingų reformų vykdymui. Šalys turi labiau stengtis pagal nacionalines strategijas tobulinti visų lygmenų viešojo administravimo sistemas. Pripažindama plėtros šalims kylančius uždavinius, Komisija daugiau paramos teikia tam, kad būtų sukurtos stojimo procesui būtinos administracinės struktūros ir pajėgumai.

Bendradarbiaudama su plėtros šalimis VAR srityje, Komisija sieks, kad būtų sprendžiami toliau nurodyti pagrindiniai klausimai.

Svarbiausi viešojo administravimo reformos uždaviniai

- 1. Viešojo administravimo reformos strateginė programa**, apimanti politinį įsipareigojimą vykdyti reformų procesą, įskaitant politinį vadovavimą, techninį koordinavimą ir įgyvendinimo stebėseną.
- 2. Politikos formavimas ir koordinavimas**, apimantis vyriausybės užtikrinamą deramą koordinavimą, ministerijų veiklos tarpusavio koordinavimą, politikos formavimą ir finansinę analizę.
- 3. Valstybės tarnyba ir žmogiškųjų išteklių valdymas**, apimantis valstybės tarnybos organizavimą ir veikimą, įskaitant tarnybos atskyrimą nuo politikos, nuopelnais grindžiamą įdarbinimą ir paaukštinimą, mokymą ir profesionalumo didinimą.
- 4. Atskaitomybė**, apimanti administracijos skaidrumą, įskaitant galimybę susipažinti su informacija ir naudotis administracinėmis ir teisinėmis teisių gynimo priemonėmis.
- 5. Paslaugų teikimas**, apimantis piliečiams ir įmonėms teikiamų paslaugų gerinimą, įskaitant tinkamesnes administracines procedūras ir e. valdžios paslaugas.
- 6. Viešųjų finansų valdymas (VFV)**, apimantis įsipareigojimą visapusiškiau tobulinti viešųjų finansų valdymą ir bendrą biudžeto sudarymo procesą rengiant ir įgyvendinant daugiametes VFV programas ir su Komisija bei tarptautinėmis finansų įstaigomis palaikant dialogą VFV politikos klausimais. Patikima ir derama VFV programa taip pat yra labai svarbi pagal PNPP teikiant sektorinę paramą biudžetui.

Komisija siekia viešojo administravimo reformą tinkamiau įtraukti į plėtros procesą. Remiantis stabilizacijos ir asociacijos susitarimais įsteigtų pakomitečių pavyzdžiu su Vakarų Balkanų šalimis suburtos arba šiuo metu buriamos specialios grupės VAR klausimais. Jau posėdžiavo su Albanija, Kosovu, buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija ir

Juodkalnija sudarytos specialios grupės. Su Serbija sudaryta speciali grupė VAR klausimais pirmą kartą posėdžiaus spalio mėn. Specialios grupės bus pagrindinis forumas, kuriame bus vykdomas su VAR susijęs darbas, pagrįstas nurodytais pagrindiniais klausimais. Į specialių grupių VAR klausimais darbo rezultatus turėtų atsižvelgti Stabilizacijos ir asociacijos taryba ir (arba) komitetas, kurioje (-iame) būtų palaikoma labiau struktūruota politinė diskusija pagrindiniais VAR klausimais.

Nors atskiro *acquis* skyriaus, susijusio su viešuoju administravimu, nėra, per stojimo derybas taip pat turėtų būti skatinamos būtinos reformos. Svarbiausi klausimai turėtų būti sprendžiami pagal atitinkamus skyrius, visų pirma viešųjų pirkimų, finansų kontrolės, teisminių institucijų ir pagrindinių teisių, apmokestinimo ir ekonomikos bei pinigų politikos, taip pat rengiant tarpvyriausybines konferencijas, kai tai svarbu *acquis* įgyvendinimui. Svarbu koordinuoti veiksmus, visų pirma susijusius su VFV, su tarptautinėmis finansų įstaigomis. Komisija toliau remia regioninę viešojo administravimo mokyklą, kuriai šiame regione tenka svarbi keitimosi patirtimi VAR srityje funkcija, taip pat atsižvelgiant į integracijos į ES procesą.

Viešojo administravimo pajėgumų stiprinimas Kosove

Siekdamas didinti viešojo administravimo institucijų profesionalumą ir stiprinti pajėgumus, Kosovas sukūrė jaunųjų specialistų programą. Daug dėmesio skiriant su integracija į Europą susijusiems poreikiams, pagal šią programą gabiausiems studentams skiriamos stipendijos, kad jie dalyvautų specialioje magistrantūros studijų programoje Kosove ir turėtų galimybę studijuoti ES. Maždaug 80 proc. absolventų įsidarbina Kosovo valdžios institucijose. Tai naudinga ne tik Integracijos į Europos Sąjungą ministerijai, bet ir sektorių ministerijoms bei institucijoms, kurios bus atsakingos už įsipareigojimų pagal būsimą SAS vykdymą.

b) Ekonomikos valdymas ir konkurencingumas

Komisija daugiau paramos skiria tam, kad plėtos šalyse būtų tobulinamas ekonomikos valdymas ir didinamas konkurencingumas. Tai ypač svarbu sprendžiant piliečiams susirūpinimą keliančius klausimus šiomis vis dar sudėtingomis ekonominėmis sąlygomis, kai nedarbo lygis yra didelis, o investicijų nedaug. Šio naujo požiūrio labai svarbu laikytis Vakarų Balkanų šalių atžvilgiu, nes kol kas nė viena šalis nėra laikoma veikiančios rinkos ekonomikos šalimi. Toks požiūris bus grindžiamas ES valstybių narių patirtimi, įgyta vykstant Europos semestro procesams. Daugiau dėmesio reikės skirti sektorinio pobūdžio struktūrinėms reformoms. Plėtos šalių bus paprašyta pateikti nacionalines ekonominių reformų programas. ES savo ruožtu teiks išsamesnes gaires dėl reformų prioritetų ir tikslingesnę paramą pagal PNPP. Tobulinti ekonomikos valdymą plėtos šalyse taip pat svarbu tam, kad Europos Sąjungoje būtų toliau pritariama plėtrai.

Visose Vakarų Balkanų šalyse kyla didelių struktūrinių ekonomikos uždavinių, nedarbo lygis yra aukštas, užsienio investicijų lygis – žemas. Daug problemų visose plėtos šalyse kelia ekonominės reformos, konkurencingumas, darbo vietų kūrimas ir fiskalinis konsolidavimas. Su teisine valstybe ir viešųjų finansų valdymu susiję trūkumai didina korupcijos pavojų ir neigiamai veikia investicijų aplinką. Iki šiol nė viena šalis nepateikė išsamios ir įtikinamos vidaus reformų darbotvarkės.

Makroekonominė padėtis plėtros šalyse

⇒ Socialiniai ir ekonominiai pokyčiai plėtros šalyse skiriasi. Visos plėtros šalys iš esmės išlaikė bendrą makroekonominį stabilumą, tačiau kai kuriose smarkiai padidėjo fiskalinė rizika. Nuosaikus atsigavimas tęsiasi. Remiantis naujosiomis Komisijos prognozėmis, vidutinis šalių kandidačių Vakarų Balkanuose augimas 2014 m. turėtų būti 1,6 proc. Nors ekonomika atsigauna, daugiau darbo vietų nesukuriama. Nedarbo lygis, ypač jaunimo, išliko aukštas ir šiuo metu yra vidutiniškai 21 proc. Vakarų Balkanų valstybėse, bet daug aukštesnis Bosnijoje ir Hercegovinoje, buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje ir Kosove. Skurstančių skaičius tebėra didelis ir nemažėja.

⇒ ES yra pagrindinė Vakarų Balkanų šalių prekybos partnerė, jai tenka apie 60 proc. regiono eksporto. ES taip pat yra didžiausia tiesioginių užsienio investicijų teikėja.

⇒ 2013 m. Turkijos augimo rodiklis išaugo iki 4 proc., o augimo prognozė 2014 m. yra 2,6 proc. Turkijos lira susilpnėjo, o einamosios sąskaitos deficitas 2013 m. padidėjo iki beveik 8 proc. BVP. Naujausi Turkijos ekonomikos rezultatai rodo didelį potencialą ir sykiu tolesnį ekonomikos disbalansą. ES tebėra pagrindinė Turkijos prekybos partnerė, jai tenka apie 40 proc. šalies eksporto. Turkija tapo Europos įmonių investicijų baze ir šalis vis labiau integruojasi į ES tiekimo ir gamybos grandinę. Maždaug 70 proc. tiesioginių užsienio investicijų Turkijoje sudaro ES investicijos.

Pagrindiniai ekonomikos rodikliai

	BVP vienam gyventojui (pagal perkamosios galios standartą (PGS)) (% ES)	BVP augimas (%)	Inflacija (%)	Nedarbas (%)	Užimtumų lygis, 20–64 m. (%)	Dalyvavimo darbo rinkoje lygis, 20–64 m. (%)	Eksportas (prekių ir paslaugų % BVP)	Vyriausybės skola (% BVP)	Biudžeto deficitas (% BVP)
Albanija	30	1,4	1,9	15,6	57,2	68,0	40,2	62,0*	-3,4*
Bosnija ir Hercegovina	29	2,5	-0,2	27,5	n. d.	n. d.	30,0	n. d.	-2,2
Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija	35	2,9	2,8	29,0	50,3	70,4	53,9	36,0	-4,1
Kosovas	n. d.	3,4	1,8	30,0	n. d.	n. d.	17,4	n. d.	n. d.
Juodkalnija	42	-2,5*	1,8	19,5	52,6	65,1	44,1*	58,0	-2,3
Serbija	36	2,5	7,8	22,1	51,2	66,0	44,7	63,2	-5,0
Turkija	55	4,0	7,5	8,8	53,4	58,4	25,7	36,2*	-0,3*

Šaltinis: Eurostatas. Ataskaitiniai metai – 2013-ieji, išskyrus (*) 2012 m.

➤ Ekonomikos valdymo stiprinimas

2013–2014 m. plėtros strategijoje pasiūlyta laikytis naujo požiūrio, kad plėtros šalys galėtų spręsti esminius ekonomikos klausimus ir tenkinti ekonominius kriterijus. Laikantis naujojo požiūrio turėtų būti keičiamas dialogas ir tobulinama ataskaitų teikimo tvarka, kad būtų

galima teikti aiškesnes gaires dėl reformų, kurios būtinos ilgalaikiam ekonomikos augimui ir konkurencingumui remti.

Pagrindiniai Vakarų Balkanuose kylantys ekonomikos uždaviniai

- ⇒ Stiprinti fiskalinį konsolidavimą mažinant biudžeto deficitą, įgyvendinant patikimas viešojo sektoriaus reformas, įskaitant viešojo administravimo ir pensijų sistemų reformas.
- ⇒ Stiprinti viešųjų finansų valdymą, įskaitant mokesčių administravimą ir rinkimą, tobulinti biudžeto sudarymą ir vykdymą, apskaitą ir ataskaitų teikimą ir išorės priežiūrą.
- ⇒ Mažinti aukštą neveiksnių paskolų našta.
- ⇒ Restruktūrizuoti valstybės įmones ir tobulinti jų valdymą.
- ⇒ Gerinti verslo aplinką, be kita ko, skaitmeninę ekonomiką, taip pat remti privačiojo sektoriaus plėtrą mažinant parafiskalinius mokesčius, paprastinant reglamentavimą ir skatinant investicijas mokslinių tyrimų srityje.
- ⇒ Tobulinti energetikos ir transporto tinklus ir jų sujungimą.
- ⇒ Kurti veikiančias darbo rinkas, užtikrinti pakankamą jų lankstumą, spręsti neoficialaus sektoriaus problemą, gerinti darbuotojų galimybes įsidarbinti, švietimo sistemą ir įgūdžius tinkamiau derinti prie darbo rinkos poreikių.

Vakarų Balkanų šalys raginamos rengti metines nacionalines ekonominių reformų programas, kad būtų stiprinama ekonomikos politika ir jos valdymas. Šios programos sudarytos iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje bus pateiktos atnaujintos šalių kandidačių dabartinės pasirengimo narystei ekonominės programos ir potencialių šalių kandidačių (ir Kosovo) ekonominės ir fiskalinės programos. Pirmoje nacionalinių ekonominių reformų programų dalyje bus nustatyta vidutinės trukmės makroekonominės ir fiskalinės politikos programa, daugiau dėmesio skiriant išorės tvarumo ir struktūrinių augimo kliūčių vertinimui, taip pat konkrečioms reformų priemonėms, kuriomis remiama politikos programa. Antroje nacionalinių ekonominių reformų programų dalyje bus nurodytos struktūrinės reformos, kurios yra sektoriaus pobūdžio (pvz., transporto, energetikos, švietimo, aplinkos, mokslinių tyrimų, pramonės, konkurencijos, vidaus rinkos srityse) ir svarbiausios siekiant didesnio atskirų šalių konkurencingumo ir augimo, įskaitant investicijų į infrastruktūrą poreikius. Komisija šalims teiks aiškias ir tvirtas gaires, kad būtų užtikrinta, jog šiomis programomis daugiausia dėmesio būtų skirta svarbiausiems klausimams.

Atsižvelgiant į tai, kad daugiau dėmesio bus skiriama struktūrinėms reformoms, 2015 m. turėtų būti laikomi pirmaisiais bandomojo etapo metais. Šiuose dokumentuose nurodytoms reformoms bus teikiama PNPP pagalba. Siekiant sustiprinti priežiūrą, atlikus vertinimą kiekvienai šaliai bus parengtos tikslingesnės politikos gairės. Dar 2014 m. gegužės mėn. bendrame Ekonomikos ir finansų reikalų (ECOFIN) tarybos posėdyje parengtos tikslingesnės šalims kandidatėms skirtos politikos gairės.

Turkija ir ES abipusiškai suinteresuotos skatinti ekonomikos reformų darbotvarkę, keistis patirtimi, derinti pozicijas Didžiojo dvidešimtuko (G20) šalių susitikimuose ir stiprinti ekonominę integraciją. Be to, neseniai atlikus ES ir Turkijos muitų sąjungos įvertinimą pateikta šio prekybos susitarimo atnaujinimui svarbių elementų. Abiem pusėms svarbu stiprinti savo prekybos ryšius atsižvelgiant į šiuolaikinius prekybos susitarimus ir strateginę ES ir Turkijos santykių svarbą. Ekonominės darbotvarkės klausimai galėtų būti sprendžiami reguliariai palaikant ES ir Turkijos aukšto lygio dialogą ekonomikos klausimais. Šiuos tvirtesnius politinius ryšius galėtų papildyti metinis ES ir Turkijos verslo forumas.

Metinis ekonomikos politikos apžvalgos ciklas ir gairės Vakarų Balkanų šalims

Sausio 31 d. šalys Komisijai pateikia **nacionalines ekonominių reformų programas** (1 dalis – dėl makroekonominės ir fiskalinės programos bei susijusių reformų, 2 dalis – dėl struktūrinių reformų, kurios yra sektorinio pobūdžio ir svarbios konkurencingumui). Atsižvelgiant į tai, kad reformos pagal 2 dalį būtų vykdomos ilgiau, kiekviena nacionalinė ekonominių reformų programa būtų kasmet atnaujinama.

Vasario mėn. Komisija rengia vertinimo misijas Vakarų Balkanų šalyse.

Balandžio mėn. vyksta šalių susitikimai su Komisija, per kuriuos aptariamos tikslinės politikos gairės.

Gegužės mėn. rengiamos ECOFIN tarybos išvados.

Birželio ir (arba) liepos mėn. su šalimis rengiami ministrų lygmens susitikimai.

Rudenį Komisijos plėtros dokumentų rinkinyje atsižvelgiama į pažangą, padarytą nuo ECOFIN tarybos posėdžio, teikiamos išsamesnės, į ateitį orientuotos gairės, į kurias turi būti atsižvelgiama programose, kurios turi būti pateiktos kitų metų sausio mėn.

Speciali techninė pagalba reikalinga siekiant padėti laikytis tokio požiūrio. Kad šalys laikytųsi joms skirtų politikos gairių, reikės skubiai teikti paramą pagal tikslinius ir konkrečius PNPP projektus, kuriais siekiama gerinti ekonomikos valdymą. 2014–2020 m. Pasirengimo narystei pagalbos priemonės (PNPP) šalies ir kelių šalių strategijos dokumentuose didelė reikšmė teikiama ekonomikos valdymui ir šiam tikslui skiriama orientacinių lėšų. Rengiami konkretūs projektai pagal PNPP ir jie bus pradėti įgyvendinti nuo 2015 m.

Regiono padidinus konkurencingumą ir pradėjus taikyti priemones, kuriomis skatinamas darbo vietų kūrimas, bus sušvelnintas migracijos spaudimas ES. Per pastaruosius plėtros etapus nustatytos pereinamojo laikotarpio priemonės, kad palaiptis būtų leidžiamas visiškai laisvas darbuotojų judėjimas iš naujų valstybių narių. Galimas poreikis imtis pereinamojo laikotarpio priemonių dėl laisvo darbuotojų judėjimo ir (arba) nustatyti tokio judėjimo apsaugos mechanizmą bei jo pobūdį bus nagrinėjimas per stojimo derybas dėl būsimo plėtros, atsižvelgiant į būsimo poveikio įvertinimą.

➤ Dialogas užimtumo ir socialinių reformų klausimais

Remdama tvarų Vakarų Balkanų šalių ekonomikos vystymąsi, Komisija siekia ne tik stabilizuoti makroekonominę padėtį ir suteikti veikiančios rinkos ekonomikos šalies statusą. Nuo pat krizės pradžios Komisija primygtinai reikalauja dėti daugiau pastangų, kad būtų gerinama sudėtinga socialinė ir ekonominė padėtis, visų pirma sprendžiama didelio nedarbo problema.

Komisija jau pradėjo naują dialogą su Turkija ir Serbija užimtumo ir socialinių reformų programų klausimais. Rengiamasi pradėti tokius dialogus su buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija ir Juodkalnija. Socialinė ir ekonominė padėtis kitose šalyse kelia didesnę susirūpinimą; reikės papildomos paramos administraciniais pajėgumams stiprinti, kad tokioms šalims būtų lengviau dalyvauti naujame procese. Su šiomis šalimis bus laipsniškai pradėtas naujas dialogas. Be platesnio masto paramos užimtumo ir socialinių reikalų srityje, pagal PNPP teikiama visapusiška techninė pagalba. Kaip papildomą priemonę Komisija sukurs užimtumo ir socialinių reikalų forumą, kuriame šalys galėtų dalytis patirtimi ir pasirengti dialogui užimtumo ir socialinių reformų programų klausimais.

Siekdama mažinti gebėjimų spragas ir tobulinti švietimo sistemas, Komisija taip pat toliau plėtros Vakarų Balkanų švietimo ir mokymo forumą.

- Didinti investicijas į ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą; tinklus ir regioninį bendradarbiavimą

Vakarų Balkanuose tarpvalstybiniai transporto, energetikos ir ryšių tinklai nepakankamai išvystyti. Siekiant skatinti ekonominę vystymąsi regione, būtinos investicijos į infrastruktūrą. Atsižvelgiant į Vakarų Balkanų šalių ekonomikos dydį, labai svarbu glaudesnė tarpusavio integracija. Regioninis ekonominis bendradarbiavimas ne tik atveria tvaraus augimo galimybių, bet yra ir politinio bendradarbiavimo bei gerų kaimyninių santykių pagrindas. Darbas vyksta prižiūrint Regioninio bendradarbiavimo tarybai (RBT), kad būtų įgyvendinti 2020 m. Pietų Europos strategijos tikslai ir prioritetai. Siekti šio tikslo taip pat padėtų numatytas paslaugų liberalizavimas Vidurio Europos laisvosios prekybos erdvėje.

Energetikos ir transporto tinklai

ES ir plėtros šalių energetikos ir transporto jungčių gerinimas yra vienas svarbiausių prioritetų siekiant skatinti tvarų ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą, prekybą ir kultūrinius mainus.

Gegužės mėn. Komisija priėmė Europos energetinio saugumo strategiją³, kuria siekiama stiprinti ES energetinį saugumą. Strategijoje siūloma, kad trumpuoju laikotarpiu Komisija pradėtų **energetinio saugumo testavimą nepalankiausiomis sąlygomis**: artėjant žiemai būtų simuliuojamas dujų tiekimo ateinančią žiemą sutrikimas ir būtų tikrinama, kaip energetikos sistema galėtų įveikti energijos tiekimo saugumui kylančius pavojus. Atsižvelgdama į tai, kad energetinis saugumas yra europinio masto klausimas, Komisija paragino visas Vakarų Balkanų šalis ir Turkiją prisidėti prie testavimo nepalankiausiomis sąlygomis. Pratybose dalyvavo Albanija, Bosnija ir Hercegovina, buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija, Kosovas, Serbija ir Turkija. Svarbu toliau plėtoti transeuropinę **energetikos** infrastruktūrą ir bendradarbiauti su Energijos bendrija. Energijos bendrija, kuri siekia, kad plėtros ir kaimyninės šalys perimtų ES energetikos *acquis*, turėtų būti toliau stiprinama atsižvelgiant į ES energijos tiekimo saugumo problemas. To turėtų būti siekiama toliau skatinant energetikos sektoriaus reformas dalyvaujančiose šalyse, taip pat remiant jų energetikos sistemos modernizavimą ir tvarumą ir visišką jų integraciją į ES energetikos reguliavimo sistemą.

Ypatingą dėmesį Energijos bendrija ateityje turėtų skirti tinkamesniam reformų įgyvendinimui ir vykdymo užtikrinimui, kad būtų sukurta tikra vidaus rinka tiek didmeniniu, tiek mažmeniniu lygmeniu, kad būtų užtikrintas komunalinių paslaugų atsiejimas, kainų skaidrumas arba garantijos trečiosioms šalims prisijungti prie tinklų. Būtinybė užtikrinti trečiųjų šalių prieigą yra viena iš priežasčių, dėl kurių Komisija pareiškė, kad turi būti iš naujo deramasi dėl tarpvyriausybinių sutarčių, pasirašytų tarp Rusijos ir tam tikrų „South Stream“ projekte dalyvaujančių šalių, ir kad statybos darbai pagal projektą turi būti sustabdyti.

Atsižvelgiant į Turkijos strategiškai svarbią geografinę padėtį ir potencialą tapti energetikos centru, su šia šalimi reikėtų toliau plėtoti bendradarbiavimą. ES ir Turkijos bendradarbiavimo energetikos srityje stiprinimas ir atitinkama pažanga stojimo derybose padėtų siekti tolesnės pažangos sujungiant ir integruojant ES ir Turkijos energijos rinkas.

Komisija parengė bendro intereso projektų, kuriais bus plėtojama transeuropinė energetikos infrastruktūra, sąrašą. Energijos bendrijos ministrų tarybos posėdyje parengtas Energijos bendrijai svarbių projektų sąrašas. Siekiant sukurti šiuos tinklus, šalys, talkinant ES, turės išspręsti problemas, susijusias su tarpusavio jungčių finansavimo sunkumais.

Rengiama **Transporto** bendrijos sutartimi bus skatinama sausumos transporto rinkų ir infrastruktūros integracija, sykiu padedant Vakarų Balkanų šalims laikytis ES sausumos transporto standartų. Komisija taip pat peržiūrėjo ES transeuropinių transporto (TEN-T) ir

³ COM(2014) 330 *final*.

energetikos (TEN-E) tinklų projektus, kad su šalimis, kurios dalyvauja įgyvendinant plėtros ir kaimynystės politiką, būtų užtikrintas geresnis tarpusavio sujungimas.

Vakarų Balkanų investicijų programai tenka vis svarbesnis vaidmuo padedant parengti ir paremti tas investicijas, kurių labiausiai reikia augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti. Pagal šią programą Komisija, dvišaliai paramos teikėjai ir tarptautinės finansų įstaigos kasmet teikia 4 mlrd. EUR vertės investicijas transporto, energetikos, aplinkos, kovos su klimato kaita, efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos srityse, socialiniame bei privačiame sektoriuose ir MVI plėtros srityje. Komisija šioje srityje bendrai finansuoja Vakarų Balkanų MVI platformą, kuria, teikiant garantijas ir rizikos kapitalą, siekiama pagerinti MVI galimybes gauti finansavimą. Komisija ragina šalis kurti nacionalinius už investicijas atsakingus komitetus arba panašius koordinavimo mechanizmus, kad būtų pereita prie vieno bendro sektoriaus projektų rezervo.

Bendro projektų rezervo rengimas Serbijoje

Serbija kuria nacionalinių ir ES strategiškai svarbių prioritetinių infrastruktūros projektų energetikos, transporto, aplinkos ir verslo infrastruktūros srityse sąrašą. Šių politiniu lygmeniu patvirtintų projektų prioritetų įgyvendinimas turės būti užtikrintas rengiantis stojimui ir po jo. Vykdamas pagal PNPP finansuojamą projektą sąrašas sudaromas laikantis nuoseklių ir objektyvių atrankos metodų. Nuodugnai vertinami neužbaigti projektų parengiamieji ir (arba) administraciniai etapai ir už visus susijusius etapus atsakingų institucijų atsakomybė. Visi išvardyti elementai, kurių anksčiau trūko, kai tik jiems politiniu lygmeniu pritarus vyriausybei, gali padėti tinkamiau nustatyti projektų finansavimo prioritetus, taip pat užtikrinti tinkamesnę tarptautinių finansų įstaigų ir tarptautinių organizacijų, norinčių teikti finansavimą, tarpusavio veiksmų koordinavimą. Siekiama, kad tik bendram projektų rezervui priklausantys projektai būtų finansuojami Pasirengimo narystei pagalbos priemonės ir tarptautinių finansų įstaigų lėšomis.

➤ *Užtikrinti investicijų tvarumą ir veiksmingą nelaimių rizikos valdymą*

Tikėtina, kad Vakarų Balkanų valstybėse gali atsitikti įvairių nelaimių. Gegužės mėn. Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Serbijoje per didelius potvynius ne tik žuvo keliasdešimt žmonių, bet ir padarytas didelis neigiamas socialinis ir ekonominis poveikis. Bendra žala Bosnijoje ir Hercegovinoje įvertinta maždaug 2,04 mlrd. EUR (tai atitinka beveik 15 proc. BVP), Serbijoje – 1,52 mlrd. EUR. Potvyniai taip pat turėjo didelį poveikį abiejų šalių augimo perspektyvoms – neigiamai paveiktas jų ilgalaikis darnus vystymasis. Potvyniai atskleidė, kad svarbu nuolat investuoti į nelaimių rizikos valdymą ir kad į šių šalių bendrą ekonomikos politiką reikia tinkamiau integruoti nelaimių rizikos valdymo politiką.

c) Teisinė valstybė ir pagrindinės laisvės

i) Teisinė valstybė

Teisinė valstybė yra pagrindinė vertybė, kuria pagrįsta ES, ir esminis stojimo proceso elementas. Įstoti į Sąjungą siekiančios šalys turi nuo pat pradžių sukurti ir skatinti tinkamai veikiančias pagrindines institucijas, būtinas teisei valstybei užtikrinti. Teisinės valstybės užtikrinimas būtinas siekiant kurti stabilią verslo aplinką, ekonominės veiklos vykdytojams garantuoti teisinį tikrumą, remti vartotojus, skatinti investicijas, darbo vietų kūrimą ir augimą. Pernai plėtros šalyse įvyko tam tikrų teigiamų pokyčių šioje srityje. Su Juodkalnija pradėtos derybos dėl 23 ir 24 skyrių yra svarbus pagrindas šaliai įgyvendinti visapusiškus veiksmų planus, apimančius įvairius teisinės valstybės klausimus. Serbija padarė didelę pažangą rengdama panašius veiksmų planus prieš pradėdama stojimo derybas dėl šių skyrių. Albanijoje daug pastangų dėta kovoti su organizuotu nusikalstamumu.

Teisinės valstybės stiprinimas – pagrindinis uždavinys daugeliui šalių, kurios dalyvauja plėtros procese, visų pirma siekiant gerinti teisminių institucijų funkcionavimą ir nepriklausomumą ir kovoti su korupcija bei organizuotu nusikalstamumu. Tam reikės tvirtos politinės valios ir nuo kalbų pereiti prie konkrečių darbų. Šalys turi siekti konkrečių rezultatų tirdamos organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos bylas, vykdydamos baudžiamąjį persekiojimą ir priimdamos apkaltinamuosius nuosprendžius, taip pat priimdamos tinkamus nuosprendžius ir konfiskuodamos turtą.

Daugeliu atvejų turi būti vykdomos didelio masto **teismų reformos**, kurių tikslas – užtikrinti nepriklausomas ir veiksmingas teismų sistemas, galinčias garantuoti teisingą bylų nagrinėjimą, teisėjų skyrimą ir paaukštinimą pagal nuopelnus ir jų nešališkumą bei atskaitingumą. Teismų reformos strategijos priimtose daugumoje šalių. Tačiau jų įgyvendinimas dar yra ankstyvame etape ir tebėra daug spęstinių uždavinių. Būtina užtikrinti valstybės teisėjų tarybų nepriklausomumą, diegti patikimesnes teisėjų ir prokurorų skyrimo procedūras ir garantuoti teismų nepriklausomumą kartu užtikrinant atskaitomybę. Teisingumo kokybė ir veiksmingumas dažnai yra nepakankami, daugelyje šalių yra pernelyg daug neišnagrinėtų bylų ir kyla sunkumų vykdant teismų sprendimus. Būtina keisti teismų kultūrą, kad daugiau dėmesio būtų skiriama piliečiams teikiamai paslaugai.

Teismų pareigūnų mokymas buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje

2006 m. įsteigta Teisėjų ir prokurorų akademija, ji pradėjo veikti 2007 m. Ji būsiamiems teisėjams ir prokurorams teikia 2 metų trukmės teorinį ir praktinį mokymą, taip pat tęstinį teisėjų, prokurorų, teismų darbuotojų ir valstybės tarnautojų profesinės kvalifikacijos tobulinimą. Akademijos dėstytojai daugiausia yra praktikuojantys specialistai, pavyzdžiui, aukšto rango teisėjai. 80 kandidatų į teisėjus ir prokurorus jau baigė pasirengimo tarnybai mokymo programą; pernai Akademija surengė per 270 kvalifikacijos kėlimo renginių, kuriuose dalyvavo daugiau kaip 7 300 dalyvių. Decentralizuota sistema taip pat gali naudotis ne sostinėje esantys dalyviai, Akademijos interneto portale pateikta e. mokymosi modulių. Palaikomi ryšiai su tarptautinėmis teisminėmis organizacijomis, rengiamos stažuotės užsienyje.

Daugumoje plėtros šalių neišspręsta **korupcijos** problema. Tokiose srityse kaip viešieji pirkimai ir privatizavimas dėl korupcijos iš nacionalinių biudžetų grobstomi negausūs ištekliai – tai neigiamai veikia verslo ir investicijų aplinką, kuriai būtinas teisinis tikrumas. Korupcija taip pat turi tiesioginės įtakos piliečiams, norintiems pasinaudoti tokiomis viešosiomis paslaugomis kaip švietimas ir sveikatos priežiūra. Ne iki galo išnaudojamos efektyvios korupcijos prevencijos priemonės. Teisėsaugos institucijos turi veikti aktyviau ir veiksmingiau, taip pat labiau derinti veiksmus, kad korupcijos bylos, įskaitant aukšto rango pareigūnų korupcijos bylas, būtų tinkamai iširtos, būtų vykdomas baudžiamasis persekiojimas ir būtų baudžiama. Šioje srityje reikės pasiekti tvarių konkrečių rezultatų.

Šalys turi užtikrinti, kad būtų įdiegta tvirta korupcijos prevencijos sistema, daugiau pastangų dedant tokiose srityse kaip politinių partijų ir rinkimų kampanijų finansavimas, interesų konfliktų valdymas, skaidrus viešųjų lėšų naudojimas, galimybės susipažinti su informacija ir turto areštas bei konfiskavimas. Šiuo atžvilgiu labai svarbu viešojo administravimo reforma ir viešųjų finansų valdymas. Siekiant padidinti skaidrumą ir padėti stebėti kovos su korupcija politikos įgyvendinimą, būtina tobulinti statistinių duomenų rinkimą ir prieinamumą.

Daugumoje plėtros šalių sunkumų tebekelia kova su **organizuotu nusikalstamumu**. Daroma pažanga, tačiau reikia dar daugiau nuveikti, kad teisėsaugos institucijos ir prokuratūros galėtų naudotis veiksmingomis teisinėmis ir tyrimų priemonėmis tinkamai kovoti su organizuotu nusikalstamumu, už jį bausti ir atlikti aktyvius tyrimus. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir

ekonomikos sistemas. Būtina didinti teisėsaugos institucijų, prokuratūrų ir teisminių institucijų atsparumą korupcijai ir diegti daugiau kontrolės priemonių, padedančių nustatyti tariamai teisėtas įmones, dangstančias nusikalstamas veikas. Būtina smarkiai sustiprinti pajėgumus atlikti sudėtingus finansinius tyrimus ir kovoti su pinigų plovimu, taip pat šalinti tokias naujas grėsmes kaip elektroniniai nusikaltimai. Reikia veiksmingiau konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytas pajamas, diegti platesnio masto turto konfiskavimo sistemą ir neteisėtą praturtėjimą laikyti nusikaltimu, kad būtų sprendžiama nepagrįsto praturtėjimo problema.

Dėl daugelio nusikalstamų veikų bei organizuoto nusikalstamumo grupuočių tarpvalstybinio pobūdžio reikia stiprinti regioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą ir tinkamiau reaguoti į valstybių narių prašymus palaikyti policijos ir teisminį bendradarbiavimą. Toliau vykdomas operatyvinis bendradarbiavimas su atitinkamomis Europos agentūromis, visų pirma Europolu, Eurojustu ir FRONTEX. Įsigaliojo Serbijos ir Albanijos operatyvinės veiklos susitarimai su Europolu, padaryta pažanga rengiant tokį susitarimą su Juodkalnija. Komisija toliau remia regioninį prokurorų tinklą ir suderintas liudytojų apsaugos sistemas regione.

Organizuoto nusikalstamumo padėties Juodkalnijoje strateginės analizės rengimas

Bet kuri šalis, norinti sėkmingai kovoti su organizuotu nusikalstamumu, turi atlikti nuoseklų, visa apimančią strateginį organizuoto nusikalstamumo savo teritorijoje vertinimą. Tai yra būtina, kad visos suinteresuotosios šalys ir kiti teisėsaugos institucijų sistemai nepriklausantys subjektai suprastų šaliai kylančias grėsmes ir valdytų pokyčius. 2014 m. pavasarį Juodkalnija paskelbė Sunkių formų ir organizuoto nusikalstamumo grėsmių vertinimą, kuriame apžvelgtos Juodkalnijos saugumo padėtį veikiančios nusikalstamumo grėsmės regione ir šalyje. Analizė teisėsaugos institucijoms padėjo nustatyti bendrus prioritetus, parengti tinkamas atsakomąsias priemones ir imtis žvalgyba grindžiamos policijos veiklos.

Komisija ir toliau svarbiausiu prioritetu plėtros šalyse laiko visus teisinės valstybės aspektus. Vykstant stojimo deryboms naujo požiūrio laikomasi dėl skyrių, susijusių su teisminėmis institucijomis ir pagrindinėmis teisėmis, taip su teisingumu, laisve ir saugumu. Per visą pasirengimo stojimui procesą būtina užtikrinti svarius reformų įgyvendinimo rezultatus. 2013 m. gruodžio mėn. per stojimo derybas su Juodkalnija ES pirmą kartą nustatė tarpinius kriterijus. Serbijai pateikta svarbių gairių dėl jos rengiamų visapusiškų veiksmų planų, kuriais bus remiamasi padedant derybas teisinės valstybės klausimais. Tokios gairės ir tarpiniai kriterijai bus būsimų derybų ir bendradarbiavimo su kitomis plėtros šalimis pagrindas. Teisinės valstybės klausimai su visomis plėtros šalimis sprendžiami ankstyvais stojimo proceso etapais ir pažanga šioje srityje yra svarbus veiksnys priimant sprendimą dėl kiekvieno stojimo į ES proceso etapo.

Glaustas naujojo požiūrio į 23 ir 24 skyrius apibūdinimas

Naujasis požiūris, kurio laikomasi per **derybas** dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas), padeda sukurti labiau struktūruotą derybų pagrindą, atsižvelgiant į laiką, reikalingą reformoms tinkamai įgyvendinti.

- ▶ Derybos dėl 23 ir 24 skyrių pradedamos proceso pradžioje ir baigiamos proceso pabaigoje, kad būtų skirta kuo daugiau laiko svarbiems rezultatams pasiekti, siekiant užtikrinti negrįžtamą reformų procesą.
- ▶ ES teikia svarbias gaires dėl išsamių reformų veiksmų planų, kurie laikomi derybų skyriaus atidarymo kriterijais ir reformų varomąja jėga.
- ▶ Nustatomi tarpiniai kriterijai, kurie padeda orientuoti reformų procesą ir užtikrinti, kad reformos būtų tinkamai vykdomos.

- ▶ Derybų skyriaus uždarymo kriterijai nustatomi tik padarius pastebimą pažangą visose srityse, įskaitant įgyvendinimo rezultatų vietoje užtikrinimą.
- ▶ Apsaugos ir taisomosios priemonės, pvz., kriterijų atnaujinimas, kad būtų užtikrinama bendra subalansuota derybų dėl visų skyrių pažanga, o jei nedaroma pažangos derantis dėl 23 ir 24 skyrių – derybų sustabdymo mechanizmas.
- ▶ Didesnis proceso skaidrumas ir įtrauktis rengiant plataus masto konsultacijas su suinteresuotaisiais subjektais dėl reformų, kad būtų užtikrinta kuo didesnė parama jų įgyvendinimui.

Komisija naudojasi visomis turimomis priemonėmis siekdama stiprinti teisinę valstybę, be kita ko, reguliariai stebėdama veiklą, visų pirma per jungtines įstaigas, įsteigtas pagal stabilizacijos ir asociacijos susitarimus, vertinimo misijas ir palaikydama struktūruotus dialogus; rengdama ataskaitas, visų pirma pažangos ataskaitas; teikdama finansinę paramą, daugiausia dėmesio skiriant teisinei valstybei pagal PNPP II; stiprindama institucijas, teikdama TAIEX, vykdydama porinius projektus ir tarpusavio vertinimus, kad teisėjai, prokurorai ir kiti valstybių narių teisėsaugos, sienų valdymo ir migracijos srities ekspertai galėtų palaikyti tiesioginius ryšius su savo kolegomis. Įgyvendinant konstruktyvią darbotvarkę su Turkija įsteigta darbo grupė dėl 23 skyriaus. Siekdama tinkamiau kovoti su tarptautiniu nusikalstamumu, Komisija skatina intensyvesnę teisminę ir policijos bendradarbiavimą regione, su ES valstybėmis narėmis, taip pat su Europolu, Eurojustu, FRONTEX ir Europos prieglobsčio paramos biuru. Siekdamas parengti deramas priemones, kad būtų sprendžiama užsienio kovotojų problema, plėtos šalys turės sustiprinti savo pajėgumus vykdyti radikalėjimo prevenciją, be kita ko, keisdamosi gerąja patirtimi ir aktyviau bendradarbiaudamos su valstybėmis narėmis. Vizų režimo liberalizavimo procesas, kuriam vykstant turi būti tenkinamos konkrečios reformų sąlygos, padėjo šalims tinkamiau sutelkti savo pastangas. Šalys turi dėti daugiau pastangų įtvirtindamos tokias reformas. Bevizį režimą taikančios šalys turi nedelsdamos imtis veiksmų, kad būtų sprendžiama piktnaudžiavimo vizų režimo liberalizavimu problema. Reikia daugiau pastangų migracijos ir sienų valdymo srityse. Neišspręsti šių sričių klausimai bus toliau sprendžiami atitinkamuose forumuose, pvz., įgyvendinant stabilizacijos ir asociacijos susitarimus, taip pat derantis dėl 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas).

ii) Pagrindinės teisės

Komisija atidžiai stebi, ar plėtos šalyse gerbiamos pilietinės, politinės, socialinės ir ekonominės teisės, taip pat mažumoms priklausančių asmenų teisės. Pagrindinės teisės apskritai įtvirtintos teisės aktuose, tačiau būtina dėti daugiau pastangų, kad jų būtų iš tiesų visapusiškai paisoma. Didelį susirūpinimą kelia saviraiškos laisvė ir žiniasklaidos laisvė. Reikia geriau apsaugoti mažumoms priklausančių asmenų teises ir pažeidžiamas grupes ginti nuo priešiško ir diskriminacijos, įskaitant diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos. Taip pat reikia skatinti ginti moterų teises ir kovoti su smurtu šeimoje. Pažanga būtina vaiko teisių apsaugos srityje. Būtina dėti daugiau pastangų remiant neįgaliuosius. Tebėra problemų, susijusių su kitų pagrindinių teisių, pvz., teisės į nuosavybę, užtikrinimu. Daugeliu atvejų reikia veiksmingesnių priemonių, kad būtų lengviau kreiptis į teismą.

Šalys turi įdiegti tvirtesnę institucinę sistemą, kuria būtų užtikrinta pagrindinių teisių apsauga. Sukurtos žmogaus teisių apsaugos institucijos, įskaitant ombudsmeną, tačiau joms turi būti suteiktas svarbesnis vaidmuo, atitinkantis spręstinių klausimų svarbą. Pernelyg dažnai neatsižvelgiama į tokių institucijų rekomendacijas, o valstybinės įstaigos nesiima deramų tolesnių veiksmų. Taip pat būtina skatinti visuomenę remti nevyriausybinį organizacijų (NVO) ir žmogaus teisių gynėjų darbą. Siekdama geriau integruoti plėtos šalis į ES programas ir remti gerosios patirties sklaidą, Komisija primygtinai ragina šalis kandidates

toliau tęsti jų stebėtojų dalyvavimo ES pagrindinių teisių agentūros veikloje pasirengimo darbus.

Turkijos Konstitucinio teismo užtikrinamos pagrindinės teisės

Nuo 2011 m. bet kuris asmuo, teigiantis, kad valdžios institucijos pažeidė jo pagrindines Konstitucijoje garantuojamas teises ir laisves, gali kreiptis į Konstitucinį teismą, jei išnaudotos įprastos teisių gynimo priemonės. Remdamasis šia procedūra Turkijos Konstitucinis teismas 2014 m. priėmė sprendimus, kuriais

- ginama saviraiškos ir interneto laisvė;
- užtikrinama teisė į laisvę ir saugumą, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą ir suteikiama galimybė didelio atgarsio sulaukusias ir Turkijos visuomenę suskaldžiusias bylas nagrinėti iš naujo;
- neapykantą kurstantys pareiškimai dėl seksualinės orientacijos pripažinti nusikalstama veika.

➤ Saviraiškos ir žiniasklaidos laisvė

Plėtos šalyse iš esmės sukurtas teisinis saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės pagrindas ir jų žiniasklaidai apskritai būdingas pliuralizmas. Tačiau pernai kai kuriose šalyse pablogėjo su saviraiškos ir žiniasklaidos laisve susijusi padėtis. Būtina nedelsiant spręsti daug svarbių uždavinių; vyriausybės mėginimai suvaržyti žiniasklaidos laisvę tebėra rimta problema. Daugiau pastangų būtina dėti tam, kad būtų užtikrintas politinis ir finansinis visuomeninių transliuotojų nepriklausomumas, stiprinamos reguliavimo tarnybos ir skatinama žiniasklaidos savireguliacija. Taip pat būtina spręsti neoficialaus ekonominio spaudimo žiniasklaidai problemą – didinti žiniasklaidos bendrovių nuosavybės skaidrumą, užkirsti kelią per dideliame žiniasklaidos koncentravimui ir nustatyti skaidrias taisykles, taikomas sutartims dėl vyriausybės reklamos viešųjų pirkimų. Kai kuriose šalyse dėl tebesitęsiančio smurto prieš žurnalistus ir jų bauginimo įsivyravo baimės atmosfera ir cenzūra, o valdžios institucijoms sunkiai sekasi nustatyti ir tinkamai nubausti nusikaltėlius. Kartais vyriausybės pačios prisideda prie to, kad vyriausybės politiką kritikuojantys žurnalistai būtų laikomi išdavikais, o tai skatina vidinę cenzūrą. Nors garbės ir orumo įžeidimas nebelaikomas baudžiamuoju nusikaltimu, tebevykdomas žurnalistų baudžiamasis persekiojimas. Būtina stiprinti teismines institucijas ir mokyti jų darbuotojus, kad būtų užkirstas kelias piktnaudžiauti valdžia.

Saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės užtikrinimą Komisija toliau laiko stojimo į ES proceso prioritetu. Komisija svarstys galimybę 2015 m. drauge su Europos Parlamentu surengti trečią konferenciją *Speak-Up!*, kurioje dalyvautų svarbiausi žiniasklaidos, pilietinės visuomenės ir nacionalinių valdžios institucijos atstovai. Vėliau šiais metais Komisija pirmą kartą įteiks prizą už tiriamosios žurnalistikos darbą.

➤ Mažumų, įskaitant romus, apsauga

Apskritai sukurtas patikimas ir išsamus mažumų apsaugos teisinis pagrindas. Tačiau dažnai kyla praktinio įgyvendinimo sunkumų, ypač, kai tai susiję su neseniai vykusiais konfliktais. Reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų tinkamai įgyvendinami teisiniai įsipareigojimai ir deramai sprendžiamos mažumoms kylančios problemos. Daugiau dėmesio reikia skirti tokiems klausimams kaip mažumų kalbų vartojimas, galimybė gauti išsilavinimą ir politinis atstovavimas. Rengiant švietimo programas, plačiosios visuomenės debatus ir informuotumo didinimo kampanijas reikia skatinti toleranciją mažumoms ir spręsti visuomenės priešiško problemą. Būtina nustatyti griežtą etninės neapykantos kurstymo, diskriminacijos, smurto ir bauginimo netoleravimo politiką ir aktyviai tirti tokius atvejus. Svarbu įtvirtinti nuoseklias kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis ir apraiškomis priemones tokiose srityse kaip audiovizualinė žiniasklaida, sportas, politika, švietimas ir internetas.

Vakarų Balkanų šalyse ir Turkijoje daugumos romų bendruomenių padėtis tebekelia rimtą susirūpinimą. Labai dažnai romai tampa rasizmo, diskriminacijos ir socialinės atskirties aukomis ir gyvena labai skurdžiai, neturi pakankamų galimybių naudotis sveikatos priežiūros, švietimo ir mokymo paslaugomis, neturi būsto ir darbo. Susirūpinimą kelia ir civilinių dokumentų trūkumas. 2014 m. balandžio mėn. Komisija surengė aukšto lygio susitikimą romų klausimais, kuriuo siekta atkreipti dėmesį į romams visoje Europoje, taip pat plėtros šalyse, kylančias problemas. Užtikrinant socialinę romų įtrauktį ypatingai svarbus vaidmuo tenka vietos valdžios institucijoms. 2014 m. Komisija įsteigė apdovanojimą už romų įtrauktį – taip pripažįstamas labai vertingas NVO indėlis į romų integraciją.

Komisija glaudžiai bendradarbiauja su kiekviena plėtros šalimi, kad būtų užtikrintas deramas nacionalinių romų integracijos strategijų įgyvendinimas, tolesni veiksmai ir stebėseną. Pagal PNPP didesnė ir tikslingesnė parama teikiama siekiant tvarios pažangos penkiose prioritetinėse švietimo, užimtumo, sveikatos priežiūros, būsto ir civilinių dokumentų srityse. Komisija ketina stiprinti strateginį bendradarbiavimą su tarptautinėmis organizacijomis ir kitais paramos teikėjais. Romų įtrauktis turi tapti nacionaliniu prioritetu, kuris būtų pagrįstas tvirta politine valia visais lygmenimis ir kuri įgyvendinant atsakomybę prisiimtų visi suinteresuoti subjektai.

Parama ikimokyklinio ugdymo srityje. Romų mokytojų padėjėjai Serbijoje

Kad daugiau romų vaikų lankytų mokyklą ir būtų skatinami užbaigti pradinę mokyklą, 2008 m. sukurtas mokytojų padėjėjų tinklas, turintis per 170 narių. Padėjėjai padeda pažeidžiamoms grupėms priklausantiems moksleiviams, kurių dauguma – romai, rengia pamokas ir palaiko ryšius su tėvais. Dėl šios iniciatyvos, kuri dabar yra įtvirtinta Serbijos švietimo sistemoje, labai padaugėjo pradinės ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų.

➤ Lytinė orientacija ir lytinė tapatybė

Homofobija, diskriminacija ir neapykantos nusikaltimai, įskaitant smurtą ir bauginimus, susiję su seksualine orientacija ir lytine tapatybe, tebėra paplitę reiškiniai Vakarų Balkanuose ir Turkijoje. Būtina nedelsiant išplėsti Turkijos ir buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos kovos su diskriminacija teisės aktų taikymo sritį, kad į ją būtų įtrauktos nuostatos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Šiose dviejose šalyse, taip pat Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Kosove dar nepriimti įstatymai dėl neapykantos nusikaltimų. Būtina rengti teisėsaugos institucijų, ombudsmeno institucijų, teisėjų ir žiniasklaidos srityje dirbančių asmenų mokymą, kad didėtų informuotumas apie naujus įstatymus, būtų užtikrinamas tinkamas jų įgyvendinimas ir padedama geriau juos suprasti.

Valdžios institucijos turi laikytis griežtos neapykantą kurstančių kalbų, smurto ir bauginimo netoleravimo politikos ir užtikrinti tvirtą vadovavimą siekiant pakeisti dažnai priešišką visuomenės požiūrį į lesbietes, gėjus, biseksualius, translyčius ir interseksualius asmenis (LGBTI). Šalys turi imtis kovos su stereotipais ir dezinformacija priemonių, taip pat švietimo sistemoje. Jokio pavidalo diskriminacija negali būti pateisinama religinėmis ar kultūrinėmis vertybėmis. Susirinkimų ir saviraiškos laisvės turėtų būti ginamos, taip pat tinkamai valdant gėjų paradus.

Kartu su Europos Parlamentu ir Tarybai pirmininkaujančia Italija Komisija vėlyvą rudenį surengs aukšto lygio konferenciją, kurioje bus vertinama dabartinė padėtis ir padaryta pažanga LGBTI klausimais ir keičiamasi gerosios patirties pavyzdžiais.

Tinkamesnis policijos atsakas smurto prieš LGBTI asmenis atvejais Bosnijoje ir Hercegovinoje

Visame regione įprasta neregistruoti atvejų, susijusių su grasinimais ir smurtu dėl asmenų seksualinės orientacijos. Tai iš dalies lemia policijos ir plačiosios visuomenės abejingumas ar net priešiškas ir menkas pasitikėjimas valdžios institucijų atsaku. Sarajeve paskirti specialiai apmokyti policijos ryšių palaikymo pareigūnai, tvarkantys su homofobiniais grasinimais ir išpuoliais susijusius atvejus. Ši iniciatyva yra puikus policijos ir NVO bendradarbiavimo pavyzdys, padėjęs atkreipti dėmesį į tai, kad policija turi rimčiau spręsti šią problemą ir tinkamai reaguoti į visus neapykantos nusikaltimus.

➤ Moterų teisės

Reikia daugiau nuveikti ginant moterų teises ir užtikrinant lyčių lygybę. Būtina spręsti diskriminacijos užimtumo srityje, taip pat mažo moterų dalyvavimo darbo rinkoje problemas. Tradiciniai lyčių vaidmenys ir stereotipai tebėra gajūs, kai kuriais atvejais tokiu mastu, kad dėl jų labai apribotos moterų galimybės ginti savo teises, ypač Turkijoje. Moterims, norinčioms pasinaudoti žemės paveldėjimo teise Kosove, kyla rimtų kliūčių. Dauguma regiono šalių ratifikavo Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo, kuri įsigaliojo šiais metais. Labai svarbu šią konvenciją įgyvendinti, nes **smurtas prieš moteris** ir paramos aukoms teikimas tebekelia sunkumų visose šalyse. Turkijoje didelį susirūpinimą tebekelia smurtas šeimoje, „smurtas dėl garbės“, engimas ir ankstyvos bei priverstinės santuokos. Konvencijoje nustatomi pažeidimai, kvalifikuojami kaip smurtas prieš moteris, už kuriuos turi būti baudžiama. Tokie pažeidimai – tai psichologinis, fizinis ir seksualinis smurtas, įskaitant prievartavimą, priverstinės santuokos ir persekiojimas.

Visapusiška lyčių lygybės programa Juodkalnijoje

Dėl politikos ir teisės aktų pokyčių per pastaruosius kelerius metus atsivėrė naujų galimybių spręsti tokias problemas kaip moterų naudojimas žmogaus teisėmis ir galimybės prisidėti prie politinio, ekonominio ir socialinio vystymosi. Siekdama užtikrinti, kad teisės aktai ir politikos priemonės būtų įgyvendintos, Juodkalnija pradėjo visapusišką lyčių lygybės programą, kuria siekiama ginti moterų teisę į asmens neliečiamybę, skatinti ekonominį vystymąsi ir politinį atstovavimą. Vykdam programą buvo kuriamos tarpdisciplininės kovos su smurtu prieš moteris grupės ir skatinamas moterų dalyvavimas parlamente.

➤ Vaiko teisės

Reikia daugiau nuveikti ginant vaiko teises, visų pirma užtikrinant apsaugą nuo visų smurto formų, pagerinti galimybes kreiptis į teismus ir nepilnamečių teisingumo sistemas ir skatinti tėvų neprižiūrimų vaikų priežiūrą bendruomenėse ir šeimose (deinstitucionalizavimą). Dauguma regiono šalių jau yra nustačiusios teisinį pagrindą ir priėmusios veiksmų planus, tačiau jų įgyvendinimas stringa.

III. REGIONINIAI IR DVIŠALIAI KLAUSIMAI IR PRAEITIES NAŠTOS ATSIKRATYMAS

Gerai kaimyninių šalių santykiai ir regioninis bendradarbiavimas yra svarbiausi stabilizacijos ir asociacijos proceso elementai.

Gerai kaimyninių šalių santykiai sustiprinti glaudžiau bendradarbiaujant ir palaikant dvišalius ryšius, taip pat tokiose opiose srityse kaip karo nusikaltimai, pabėgėlių grįžimas (įgyvendinant regioninę aprūpinimo būstu programą pagal Sarajevo procesą⁴, pagal kurią jau

⁴ Kroatija, Serbija, Bosnija ir Hercegovina bei Juodkalnija.

pradėti būsto statybos darbai), organizuotas nusikalstamumas ir policijos bendradarbiavimas. Šioje srityje būtina didesnė pažanga. Potvyniai, dėl kurių gegužės mėn. labai nukentėjo Bosnija ir Hercegovina bei Serbija, paskatino ne tik ryžtingus ES veiksmus, kuriais išreikštas ES solidarumas ir patvirtinta glaudesnės integracijos nauda, bet ir tinkamą bendradarbiavimą tarp šių dviejų šalių ir visame regione. Tvirtas solidarumas išreikštas neatsižvelgiant į nacionalinius ir etninius skirtumus, visų pirma (bet ne tik) gyventojų lygmeniu. Politiniai lyderiai turėtų pasinaudoti galimybe sutelkti dėmesį į geranorišką bendradarbiavimą sprendžiant bendrus su stojimu į ES susijusius uždavinius.

Plėtos šalys turi dėti daugiau pastangų sprendamos tarpusavio **dvišalius ginčus** ir ginčus su valstybėmis narėmis. Dvišalius santykius regione apsunkina daug neišspręstų klausimų, kilusių po buvusios Jugoslavijos žlugimo, pavyzdžiui, etninių grupių tarpusavio santykiai ir ginčai dėl statuso, mažumų padėtis, atsakomybė už karo nusikaltimus, dingę asmenys, sienos demarkacija. Santykiams taip pat kenkia iš esmės skirtingas požiūris į pastarojo meto istorinius įvykius. Reikėtų toliau įgyvendinti pradinio palaikymo sulaukusią Tiesos ir susitaikymo iniciatyvą RECOM. Susitaikymas būtinas siekiant skatinti stabilumą ir palankių sąlygų, kurios padėtų atsikratyti praeities naštos, kūrimą pietryčių Europoje ir taip mažinti pavojų, kad neišspręsti dvišaliai klausimai bus naudojami kaip politinės priemonės.

Dvišalius klausimus atitinkamos šalys turi spręsti kuo skubiau ir jie neturėtų stabdyti stojimo proceso, kuris turėtų būti pagrįstas nustatytomis sąlygomis. Komisija ragina šalis dėti visas pastangas, kad būtų rastas neišspręstų ginčų sprendimo būdas taikant nusistovėjusius principus ir priemones, be kita ko, prireikus klausimus perduodant Tarptautiniam Teisingumo Teismui arba kitoms esamoms ar *ad hoc* ginčų sprendimo įstaigoms. Stojimo derybos gali suteikti politinį postūmį išspręsti ginčus. Turi būti tęsiamas Serbijos ir Kosovo santykių normalizavimo procesas ir įgyvendinamas Briuselio susitarimas⁵. Į Serbijos stojimo derybų programą ir Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą su Kosovu ES įtraukė reikalavimą šalims normalizuoti santykius. Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija turi stengtis palaikyti gerus kaimyninius santykius, vesti derybas ir nedelsiant rasti abipusiškai priimtina sprendimą dėl pavadinimo tarpininkaujant JT. Komisija toliau teiks politinę paramą ir padės visoms susijusioms šalims ieškoti būdų kuo greičiau spręsti dvišalius klausimus ir aktyviai remti pastangas ieškoti sprendimų kituose forumuose.

Gerai kaimyniniai santykiai toliau stiprinami įgyvendinant įvairias **regioninio bendradarbiavimo** iniciatyvas. Komisija visapusiškai remia Pietryčių Europos bendradarbiavimo procesą (PEBP) ir Regioninės bendradarbiavimo tarybos darbą, įskaitant 2020 m. regioninę strategiją. Komisija palankiai vertina tai, kad gegužės mėn. įsteigta PEBP regioninė parlamentinė asamblėja ir neseniai pradėtas tvirtesnis šešių Vakarų Balkanų šalių grupės bendradarbiavimas pagal stabilizacijos ir asociacijos procesą. Pagal šią iniciatyvą neseniai užmegzti regiono šalių užsienio reikalų ir finansų ministrų ryšiai siekiant aptarti bendras problemas, visų pirma ekonomikos valdymo srityje. Bendradarbiavimas tęstas ir tokiuose regioniniuose forumuose kaip Vidurio Europos laisvosios prekybos erdvė, Energijos bendrija ir Regioninė viešojo administravimo mokykla. Svarbu, kad šios iniciatyvos papildytų vienos kitas, būtų įtraukios, skatinamos ir vykdomos pačių regiono šalių. Komisija palankiai vertina rugpjūčio mėn. surengtą Berlyno aukščiausiojo lygio susitikimą, kuriame išreikšta tvirta politinė parama Vakarų Balkanų europinei perspektyvai. Numatyta kasmet rengti aukščiausiojo lygio susitikimus; kitas susitikimas vyks Austrijoje. Berlyno procesas gali padėti skatinti reformas ir susitarti dėl realių prioritetų, susijusių su svarbiausiomis investicijomis jungčių gerinimo srityje. Jis taip pat gali skatinti spręsti neišspręstus dvišalius klausimus. Komisija yra pasirengusi remti tolesnius veiksmus pagal šią iniciatyvą.

⁵ 2013 m. balandžio mėn. priimtas Pirmasis susitarimas dėl principų, reglamentuojančių santykių normalizavimą.

IV. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Remdamasi atlikta analize ir vertinimais, kurie pateikti į priedą įtrauktose konkrečių šalių santraukose, Komisija teikia šias **išvadas ir rekomendacijas**.

I

1. Per pastaruosius penkerius metus Komisija, daugiausia dėmesio skyrusi esminių reformų vykdymui pradiniais plėtros proceso etapais, sustiprino plėtros politikos patikimumą ir pokyčius skatinantį poveikį. Ypatingą dėmesį Komisija skyrė **trims ramsčiams: i) teisei valstybei, ii) ekonomikos valdymui ir iii) viešojo administravimo reformai**.
2. 2012 m. Komisija nustatė naują požiūrį į teisinę valstybę. 2013 m. Komisija, pasinaudodama patirtimi, įgyta vykstant Europos semestro procesui, nustatė ekonomikos valdymo stiprinimo programą. Šiais metais Komisija teikia naujų pasiūlymų, kaip plėtros šalyse remti viešojo administravimo reformas. Šie trys sustiprinto plėtros proceso ramsčiai yra glaudžiai susiję ir pažanga šiose srityse bus labai svarbi nustatant, kada šalys bus visapusiškai pasirengusios tapti ES narėmis.
3. ES plėtros politika toliau padeda užtikrinti taikos, saugumo ir gerovės Europoje naudą tiek ES, tiek plėtros šalyse. Tokia politika didinama ES politinė bei ekonominė galia ir reikšmingai prisidedama prie **pokyčių** atitinkamose šalyse. Tinkamai parengtu stojimo procesu užtikrinama, kad plėtra nepakenktų Sąjungos efektyvumui.
4. Apie padarytą pažangą primena minimas **dešimties valstybių narių istorinės reikšmės įstojimo į ES 2004 m. dešimtmetis**. ES plėtra atveria galimybių mūsų bendrovėms, investuotojams, vartotojams, turistams, studentams ir nekilnojamojo turto savininkams. ES plėtra buvo naudinga tiek naujosioms, tiek senosioms valstybėms narėms. Išaugo prekyba ir investicijos. Piliečių gyvenimo kokybė pagerėjo pradėjus plačiau taikyti ES aplinkos, vartotojų apsaugos ir kitus standartus.
5. Vakarų Balkanų šalims ES valstybių narių suteikta **aiški narystės ES perspektyva** yra pagrindinis padėties stabilizavimo veiksnys. Tokia perspektyva skatina daryti pažangą tenkinant būtinas sąlygas, įskaitant stabilizacijos ir asociacijos proceso sąlygas. Labai svarbu palaikyti gerus santykius su kaimyninėmis šalimis ir plėtoti įtraukų regioninį bendradarbiavimą. Atsižvelgiant į neseniai dėl konfliktų suskaldyto regiono istoriją, svarbu toliau dėti pastangas sprendžiant dvišalius klausimus ir atsikratyti praeities naštos.
6. Plėtra tapo galinga Sąjungos išorės politikos priemone. Pokyčiai ES kaimyninėse šalyse rodo, kad plėtros politika yra svarbi priemonė, padedanti toliau stiprinti bendradarbiavimą svarbiais **užsienio politikos klausimais**. Dvišalis dialogas užsienio politikos klausimais turėtų būti stiprinamas su kiekviena plėtros šalimi. Dėl 31 skyriaus (Užsienio, saugumo ir gynybos politika) su šalimis turėtų būti deramasi ankstyvuojamu etapu. Komisija pabrėžia, kad svarbu, jog plėtros šalių pozicijos būtų laipsniškai priderintos prie ES užsienio politikos pozicijų. Ji taip pat pabrėžia bendros saugumo ir gynybos politikos svarbą, įskaitant, pavyzdžiui, dalyvavimą Europos gynybos agentūros programose.
7. Stojimo procesas yra intensyvus, pagrįstas griežtomis, bet sąžiningomis **sąlygomis**, nustatytais kriterijais ir nuopelnų principu. Taip užtikrinamas plėtros politikos patikimumas, plėtros šalys skatinamos įgyvendinti plačių užmojų reformas ir

garantuojamas ES piliečių palaikymas. Savo ruožtu valstybės narės sykiu su ES institucijomis turėtų palaikyti informacija pagrįstas diskusijas plėtos politikos politinio, ekonominio ir socialinio poveikio klausimais.

8. Kalbant apie pirmąjį ramstį, **teisinės valstybės** stiprinimas – pagrindinis sustiprinto stojimo proceso elementas. Reikia ryžtingai tęsti teismų reformą, kad nepriklausomos ir nešališkos teisminės institucijos galėtų veiksmingai įgyvendinti teisingumą. Šalys turi siekti patikimų rezultatų vykdydamos tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimdamos apkaltinamuosius nuosprendžius organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos bylose. Bausmės turi būti atgrasančios ir nusikalstamu būdu įgytas turtas turėtų būti konfiskuotas. Teisinė valstybė padeda kurti verslui ir investicijoms palankią aplinką, ekonominės veiklos vykdytojams užtikrinti teisinį tikrumą, skatinti konkurencingumą, darbo vietų kūrimą ir ekonomikos augimą.
9. Komisija toliau laikysis naujojo požiūrio į teisinę valstybę, kuriam Taryba pritarė 2011 m. gruodžio mėn. Teisinės valstybės klausimą nagrinėjant stojimo proceso pradžioje šalims suteikiama daugiau laiko pasiekti svarbių reformų įgyvendinimo rezultatų. Tai padeda užtikrinti, kad reformos būtų tvirtai įsišaknijusios ir negrįžtamos. Laikydamosi naujojo požiūrio Komisija yra pasiryžusi užtikrinti bendrą derybų pusiausvyrą. Pažanga derantis dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas) turės atitikti bendrą derybų pažangą. Komisija primena, kad į derybų programas įtraukta sąlyga dėl „bendros pusiausvyros“ ir kad numatyta galimybė sustabdyti derybas dėl kitų skyrių, jeigu pažanga teisinės valstybės srityje yra nepakankama.
10. **Pagrindinės teisės** apskritai įtvirtintos plėtos šalių teisės sistemose, tačiau būtina dėti daugiau pastangų, kad jų būtų iš tiesų visapusiškai paisoma. Didelį susirūpinimą tebekelia saviraiškos laisvė ir žiniasklaidos laisvė. Būtina tinkamiau ginti mažumoms priklausančių asmenų teises. Susirūpinimą tebekelia pažeidžiamų grupių diskriminacija ir priešiškus joms, taip pat dėl seksualinės orientacijos. Be to, reikia skatinti ginti moterų teises ir kovoti su smurtu šeimoje, taip pat ginti vaikų ir neįgalųjų teises. Plėtos šalis reikia geriau integruoti į ES programas ir remti gerosios patirties sklaidą. Todėl Komisija primygtinai ragina šalis kandidates toliau tęsti jų stebėtojų dalyvavimo ES pagrindinių teisių agentūros veikloje pasirengimo darbus.
11. Kalbant apie antrąjį ramstį, **ekonomikos valdymo** stiprinimas ir **konkurencingumo** didinimas plėtos šalyse yra labai svarbūs siekiant tenkinti ekonominius ES narystės kriterijus. Reformos turėtų būti sustiprintos siekiant užtikrinti tvarų ekonomikos augimą, gerinti verslo aplinką ir skatinti investicijas. Turi būti sprendžiama didelio nedarbo, visų pirma jaunimo, problema. Ekonomikos vystymosi rėmimas taip pat turėtų padėti sušvelninti migracijos spaudimą ES. Galimas poreikis imtis pereinamojo laikotarpio priemonių dėl laisvo darbuotojų judėjimo ir (arba) nustatyti tokio judėjimo apsaugos mechanizmą bei pobūdį bus nagrinėjimas per stojimo derybas dėl būsimos plėtos, atsižvelgiant į būsimą poveikio vertinimą.
12. Remdamasi per Europos semestro procesą įgyta patirtimi ir sustiprintu ES ekonomikos valdymu, Komisija pagerino bendradarbiavimą su plėtos šalimis. Komisija nurodo Vakarų Balkanų šalims parengti nacionalines ekonominių reformų programas, sudarytas iš dviejų dalių. Pirmojoje dalyje bus pateiktos atnaujintos šalių kandidačių dabartinės pasirengimo narystei ekonominės programos ir potencialių šalių kandidačių (ir Kosovo) ekonominės ir fiskalinės programos. Jose bus nustatyta vidutinės trukmės makroekonominės ir fiskalinės politikos programa, daugiau dėmesio skiriant išorės tvarumo ir struktūrinių augimo kliūčių vertinimui. Antroje dalyje bus nurodytos struktūrinės reformos, kurios yra sektorinio pobūdžio ir svarbiausios siekiant didesnio

konkurencingumo ir augimo, įskaitant investicijų į infrastruktūrą poreikius. Siekiant sustiprinti priežiūrą, atlikus vertinimą kiekvienai šaliai bus rengiamos tikslingesnės politikos gairės. Bus užmegztas ES ir Turkijos aukšto lygio dialogas ekonomikos klausimais.

13. Kalbant apie trečiąjį ramstį, **viešojo administravimo reformos (VAR)** yra visų šalių prioritetas. Valstybės tarnyba tebėra pernelyg politizuota. Būtina didinti viešojo administravimo sistemos skaidrumą, atskaitomybę, profesionalumą ir veiksmingumą. Daugiau dėmesio reikia skirti piliečių ir verslo poreikiams, taip pat viešųjų finansų valdymui. Komisija viešojo administravimo reformą tinkamiau įtrauks į plėtros procesą. Su plėtros šalimis suburtos arba šiuo metu buriamos specialios grupės VAR klausimais. Specialios grupės bus pagrindinis forumas, kuriame bus vykdomas su VAR susijęs darbas. Stabilizacijos ir asociacijos taryboje ir (arba) komitete turėtų būti palaikoma labiau struktūruota politinė diskusija pagrindiniais VAR klausimais. Stojimo derybos taip pat turėtų būti proga skatinti būtinas reformas. Svarbiausi klausimai turėtų būti sprendžiami pagal atitinkamus skyrius, –visų pirma viešųjų pirkimų, finansų kontrolės, teisminių institucijų ir pagrindinių teisių, apmokestinimo ir ekonominės bei pinigų politikos, taip pat rengiant tarpvyriausybines konferencijas. Specialios grupės taip pat bus forumas, kuriame bus sprendžiami horizontalieji atitinkamų derybų skyrių VAR klausimai, stebima pažanga ir užtikrinamas nuoseklumas. Rezultatai bus įtraukti į derybas dėl skyrių.
14. Būtina remti reformų procesą, stiprinti plėtros šalių pagrindinių demokratinių institucijų veikimą ir nepriklausomumą. Būtina užtikrinti konstruktyvų ir tvarų visų politinių partijų dialogą, visų pirma parlamente. Reikia daugiau nuveikti siekiant kurti pilietinės visuomenės organizacijoms palankią aplinką. Įtakinga pilietinė visuomenė padeda sustiprinti politinę atskaitomybę ir geriau suprasti su stojimu į ES susijusias reformas.
15. **Geri kaimyniniai santykiai** yra svarbus stabilizacijos ir asociacijos proceso elementas. Plėtros šalys turi dėti daugiau pastangų siekdamas atsikratyti praeities naštos, skatinti susitaikymą ir spręsti tarpusavio **dvišalius ginčus** ir ginčus su valstybėmis narėmis. Dvišalius klausimus atitinkamos šalys turi spręsti kuo skubiau ir jie neturėtų stabdyti stojimo proceso, kuris turėtų būti pagrįstas nustatytomis sąlygomis.
16. Pastaraisiais metais dar labiau sustiprėjo **regioninis bendradarbiavimas**. Komisija visapusiškai remia Pietryčių Europos bendradarbiavimo procesą (PEBP) ir Regioninės bendradarbiavimo tarybos darbą, įskaitant 2020 m. regioninę strategiją. Teigiamas pokytis – didėjantis Kosovo įtraukimas į regionines iniciatyvas. Komisija palankiai vertina tai, kad pradėtas tvirtesnis šešių Vakarų Balkanų šalių grupės bendradarbiavimas pagal stabilizacijos ir asociacijos procesą. Šie pokyčiai padeda stiprinti plėtros politikos daugiašalį aspektą, remti įtraukų bendradarbiavimą ir keitimąsi geriausia patirtimi ekonomikos valdymo srityje ir skatinti regiono šalių tarpusavio jungtis ir jungtis su ES. Komisija taip pat palankiai vertina rugpjūčio mėn. surengtą Berlyno aukščiausiojo lygio susitikimą, kuriame išreikšta tvirta politinė parama Vakarų Balkanų europinei perspektyvai. Numatyta kasmet rengti aukščiausiojo lygio susitikimus; kitas susitikimas vyks Austrijoje. Berlyno procesas gali padėti skatinti reformas ir susitarti dėl realių prioritetų, susijusių su svarbiausiomis investicijomis jungčių gerinimo srityje. Jis taip pat gali skatinti spręsti neišspręstus dvišalius klausimus. Komisija yra pasirengusi remti tolesnius veiksmus pagal šią iniciatyvą.

17. 2014 m. pradėta taikyti nauja **Pasirengimo narystei pagalbos priemonė**. Taikydama šią priemonę 2014–2020 m. ES teiks 11,7 mlrd. EUR paramą stojimui besirengiančioms plėtros šalims, taip pat remis regioninį ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą. Taikant PNPP II daugiausia dėmesio skiriama tokiems su stojimu į ES susijusiems prioritetams kaip demokratija bei teisinė valstybė, konkurencingumas ir augimas. Be to, pagal šią priemonę laikomasi sektorinio požiūrio, taikomos paskatos siekti rezultatų, didinama parama biudžetui ir nustatomi prioritetiniai projektai. Būtina koordinuoti dideles investicijas vietovėse, per kurias eina pagrindiniai infrastruktūros koridoriai. Tvirčiau koordinuojama veikla su tarptautinėmis finansų įstaigomis. Pagal Vakarų Balkanų investicijų programą toliau bus remiamos investicijos, padedančios skatinti darbo vietų kūrimą bei augimą ir regiono tarpusavio jungtis.

II

18. **Juodkalnija.** Tęstos stojimo derybos. 2014 m. gegužės mėn. užbaigtas analitinis ES *acquis* tikrinimas. Gruodžio mėn. pradėtos derybos dėl 23 skyriaus (–Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyriaus (–Teisingumas, laisvė ir saugumas). Remdamasi Juodkalnijos priimtais veikslių planais, ES nustatė išsamius 84 tarpinius kriterijus, taikomus 23 ir 24 skyriams. Remiantis šiais kriterijais bus teikiamos aiškios gairės dėl būsimų reformų. Derybos pradėtos dėl iš viso dvylikos skyrių; dėl dviejų skyrių derybos preliminariai baigtos.
19. Pradėta įgyvendinti veikslių planus. Susijusius teisės aktus suderinus su 2013 m. liepos mėn. konstitucinėmis reformomis, išrinkti ir paskirti keli pagrindiniai teismų ir prokuratūros pareigūnai. Po kelių mėginimų 2014 m. spalio mėn. parlamentas pagaliau paskyrė naują vyriausiąjį prokurorą. Padidėjo teisminių institucijų veiksmingumas. Sugriežtinti pagrindinių teisių apsaugos teisės aktai ir įstatymas dėl ombudsmeno.
20. Tačiau pastebėta, kad vėluojama įgyvendinti tam tikras priemones, visų pirma susijusias su teisėkūros reformomis kovos su korupcija srityje. Priimtos teisinės priemonės kol kas nedavė apčiuopiamų rezultatų. Juodkalnija turėtų skubiai priimti deramą įstatymą dėl politinių partijų finansavimo. Reikia pasiekti konkrečių rezultatų tiriant korupcijos, įskaitant aukšto rango pareigūnų korupciją, bylas, vykdant baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius. Turėtų būti užtikrintas sistemingas turto arešto ir konfiskavimo priemonių naudojimas. Didelį susirūpinimą tebekelia saviraiškos ir žiniasklaidos laisvė. Reikėtų paspartinti smurto prieš žurnalistus atvejų tyrimą. Būtina užmegzti konstruktyvų politinį dialogą ir atkurti pasitikėjimą rinkimų procesu ir valstybinėmis institucijomis. Rengiantis narystei ES bus svarbu stiprinti administracinius pajėgumus spręsti su integracija į ES susijusius klausimus. Valstybės tarnybą būtina atskirti nuo politikos ir padidinti jos profesionalumą. Turėtų būti tęsiamos ekonominės reformos, kuriomis, be kita ko, sprendžiama aukšto nedarbo lygio problema, ir gerinama verslo aplinka. Būtina nedelsiant rasti ilgalaikį ir su SAS suderinamą sprendimą dėl aliuminio gamintojo KAP.
21. Tvirtas politinis įsipareigojimas labai svarbus vykdant visapusiškas ir ilgalaikes politines reformas, kurios būtinos teisei valstybei stiprinti. Juodkalnija yra pirmoji šalis, pradėjusi derybas dėl 23 ir 24 skyrių pagal naują požiūrį į teisinę valstybę, nustatytą stojimo derybose. Komisija primena, kad į derybų programas įtraukta sąlyga dėl „bendros pusiausvyros“. Bendrą stojimo derybų tempą, įskaitant būsimos tarpvyriausybės konferencijos darbotvarkes, lems siekiant tarpinių orientacinių tikslų, susijusių su teisei valstybės skyriais, ir šalinant atitinkamus nurodytus trūkumus pasiekti apčiuopiami rezultatai.

22. **Serbija.** Šiuo metu vyksta Serbijos stojimo į ES derybos. Europos Vadovų Tarybos sprendimas pradėti derybas priimtas atsižvelgiant į Serbijos pažangą, padarytą vykdydant reformas ir laikantis įsipareigojimo normalizuoti savo santykius su Kosovu. Pirmą tarpvyriausybinių konferencijų derybų surengta 2014 m. sausio mėn. Analitinis ES *acquis* tikrinimas vyksta pagal planą. Dideli gegužės mėn. potvyniai turėjo nemenkų neigiamų socialinių ir ekonominių pasekmių Serbijai. ES nedelsdama suteikė didelę pagalbą, ėmėsi gelbėjimo veiksmų ir liepos mėn. surengė paramos teikėjų konferenciją. Tarptautinė bendruomenė įsipareigojo skirti didelę atkūrimo ir atstatymo pagalbą.
23. Serbija padarė tam tikrą pažangą vykdydama viešojo administravimo reformą. Ji priėmė išsamią strategiją ir sustiprino koordinavimą bei planavimą. Teisminių institucijų srityje priimti svarbūs teisės aktai ir teisėjų bei prokurorų vertinimo taisyklės. Į nuolatinės pareigas paskirta nemažai teismo pirmininkų. Akivaizdus politinis ryžtas kovoti su korupcija. Atlikti keli aukšto rango pareigūnų bylų tyrimai ir dėtos pastangos pagerinti veiksmų koordinavimą. Serbija aktyviai prisidėjo prie regioninio teisės saugos institucijų bendradarbiavimo.
24. Tačiau reikia imtis tolesnių veiksmų, kad būtų užtikrintos veiksmingos ir nepriklausomos teisminės institucijos. Iki šiol nepriimti kai kurie svarbūs teisės aktai, kaip antai įstatymas dėl nemokamos teisinės pagalbos, įstatymas dėl informatorių ir įstatymas dėl interesų konflikto. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių. Serbija turėtų siekti konkrečių rezultatų kovodama su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu. Pagrindinių teisių turi būti iš tiesų visapusiškai paisoma, reikia užtikrinti pažeidžiamiausių grupių apsaugą. Išreikštas susirūpinimas, kad vis sudėtingiau tampa visapusiškai naudotis saviraiškos laisve. Būtina šalinti viešojo administravimo sistemos trūkumus. Reikia tinkamiau atsižvelgti į nepriklausomų reguliavimo įstaigų išvadas. Siekiant skatinti augimą ir įveikti didelį nedarbą būtinos ekonominės reformos.
25. Naujoji vyriausybė, kuriai suteikti tvirti įgaliojimai, turėtų pasinaudoti galimybe ryžtingai tęsti reformas. Serbija turi išspręsti nemažai uždavinių. Šalis turi aktyviai skatinti įtraukų ir skaidrų stojimo procesą. Siekdama remti reformų procesą, Serbija turėtų pagerinti naujų teisės aktų ir politikos priemonių planavimą, koordinavimą ir įgyvendinimo stebėseną. Laikantis naujo požiūrio į teisinės valstybės klausimus, nustatyti 23 ir 24 skyrių atidarymo kriterijai. Pagal juos Serbijai reikia pateikti išsamius veiksmų planus. Siekiant užtikrinti bendrą pusiausvyrą derybose, pažanga pagal šiuos skyrius turės atitikti bendrą derybų pažangą.
26. Serbija turės toliau vykdyti įsipareigojimą palaikyti regioninį bendradarbiavimą ir aktyviai bei konstruktyviai siekti normalizuoti santykius su Kosovu. Šioje srityje jau padaryta nemenka pažanga. Serbija turėtų toliau užtikrinti, kad būtų laikomasi per dialogą pasiektų susitarimų. Komisija primena, kad pagal derybų programą, kaip numatyta ir pagal derybas dėl teisinės valstybės skyrių, pažanga normalizuojant santykius su Kosovu pagal 35 skyrių turi atitikti bendrą derybų pažangą. Derybos dėl 35 skyriaus turėtų būti pradėtos ankstyvame derybų etape. Tai suteiks tvirtą pagrindą stebėti pasiektų susitarimų įgyvendinimą.
27. **Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija.** Buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos stojimo į ES procesas sustojo. Kadangi nesiimta veiksmų dėl Tarybai pateiktos Komisijos rekomendacijos, stojimo derybos iki šiol nepradėtos. Vyriausybei nepavyko tinkamai išspręsti kelių svarbių klausimų, o tai neigiamai paveikė reformų tvarumą ir lėmė akivaizdų regresą kai kuriose srityse.

28. Tam tikra pažanga padaryta viešojo administravimo reformos, taip pat aktyvaus regioninio ir tarptautinio policijos bendradarbiavimo srityse. Apskritai šalis išlaiko aukštą suderinimo su *acquis* lygį, atsižvelgiant į stojimo proceso etapą. ES darbotvarkė tebėra šalies strateginis prioritetasis.
29. Tačiau per pastaruosius metus rimtai susirūpinta dėl didėjančio valstybės institucijų politizavimo ir vyriausybės mėginimų kontroliuoti žiniasklaidą, taip pat per rinkimus. Apie šiuos reiškinius pranešė ESBO/ODIHR. Pasitikėjimas valstybės institucijomis laipsniškai mažėjo. Vis didėja susirūpinimas dėl selektyvaus teisingumo. Toliau prastėjo padėtis, susijusi su žiniasklaidos laisve. Pastarojo meto politinės krizės tarp vyriausybės ir opozicijos partijų parodė, kad partijų interesai užgožia nacionalinius interesus. Tiek vyriausybė, tiek opozicija turi prisiimti atsakomybę už tai, kad politinės diskusijos visų pirma vyktų parlamente ir kad būtų prisidedama prie tinkamam parlamento veikimui būtinų sąlygų kūrimo. Vyriausybė turi užtikrinti, kad opozicija galėtų visapusiškai vykdyti demokratinės kontrolės funkciją. Kita vertus, opozicija taip pat turi konstruktyviai dalyvauti demokratinuose procesuose. Pernai nesurengtas nė vienas aukšto lygio dialogas stojimo klausimais. Būtina didinti etninių bendruomenių tarpusavio pasitikėjimą. Turi būti užbaigta Ohrido pagrindų susitarimo peržiūra ir atsižvelgta į joje pateiktas rekomendacijas.
30. Vis dar svarbu, kad šalies pavadinimo klausimas būtų ryžtingai sprendžiamas su Graikija. Konflikto šalims 19 metų nepavyksta rasti kompromiso derybose, kuriose tarpininkauja JT, o tai daro tiesioginį ir neigiamą poveikį šalies europiniams siekiams. Būtinai ryžtingi veiksmai ir aktyvus ES lyderių palaikymas. Komisija primena, kad ji laikosi nuomonės, jog jeigu būtų atliekamas patikrinimas ir Taryboje vyktų diskusijos dėl derybų programos, būtų suteiktas reikalingas postūmis ieškoti abipusiškai priimtino pavadinimo problemos sprendimo būdo dar prieš atidarant derybinius skyrius.
31. Apskritai atsižvelgdama į bendrą šalies padarytą pažangą, Komisija laikosi nuomonės, kad politiniai kriterijai toliau pakankamai tenkinami, ir rekomenduoja pradėti stojimo derybas, tačiau apgailestauja, kad pernai užfiksuotas regresas. Komisija ragina valdžios institucijas ryžtingai spręsti susirūpinimą keliančius klausimus dėl padidėjusio politizavimo ir trūkumų, susijusių su teisminių institucijų nepriklausomumu ir saviraiškos laisve, kad ateityje ji galėtų toliau teikti rekomendaciją pradėti derybas. Komisija yra įsipareigojusi padėti šaliai, be kita ko, dalyvaudama įtraukiamo aukšto lygio dialoge stojimo klausimais, vykdyti visas su ES susijusias reformas, kad būtų visapusiškai išnaudotas santykių potencialas.
32. **Albanija.** 2014 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba, priėmusi sprendimą suteikti Albanijai šalies kandidatės statusą, pripažino šalies pastangas vykdyti reformas. Be to, tai paskata paspartinti reformų tempą. 2013 m. lapkričio mėn. Komisija pradėjo aukšto lygio dialogą su Albanija, siekdama padėti jai sutelkti dėmesį į integracijos į ES procesą ir stebėti pažangą, daromą vykdant prioritėtines reformas, kurios būtinos siekiant pradėti stojimo derybas. 2014 m. gegužės mėn. Albanija priėmė veiksmų planą, kuriame pagal svarbiausius prioritetus nustatytos planuojamos reformos.
33. Pernai Albanija padarė pažangą. Tęstos teisminių institucijų reformos. Vyriausybė parodė politinę valią veikti ryžtingai, kad korupcijai būtų užkirstas kelias ir būtų kovojama su ja. Sustiprinta teisėkūros sistema ir pagerėjo centrinio lygmens politikos koordinavimas ir stebėjimas. Kovojant su organizuotu nusikalstamumu pasiekta teigiamų rezultatų įvairiose srityse. Suintensyvėjo teisėsaugos institucijų veikla: konfiskuojama daugiau narkotikų, tiriama daugiau nusikaltimų, susijusių su narkotikais, ekonominių nusikaltimų ir prekybos žmonėmis atvejų. Tam tikrų

priemonių imtasi, kad būtų teisiškai pripažintos lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teisės.

34. Tačiau tebėra daug trūkumų, ypač teisinės valstybės srityje. Ateityje reikės dar daug nuveikti. Kova su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu yra sudėtingi uždaviniai. Albanija turės dėti daug nuolatinių pastangų, kad būtų įgyvendinti svarbiausi prioritetai, būtini stojimo deryboms pradėti. Šalis turės ryžtingai tęsti viešojo administravimo reformą, kad būtų didinamas valstybės tarnautojų profesionalumas ir užtikrintas atskyrimas nuo politikos; vykdyti visapusišką teisminių institucijų reformą siekdama sustiprinti jų nepriklausomumą, veiksmingumą ir atskaitomybę, palaikydama įtraukų procesą ir glaudžiai konsultuodamasi su Venecijos komisija; ryžtingai kovoti su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu aktyviai vykdydama tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimdama apkaltinamuosius nuosprendžius pasiekti konkrečių rezultatų; imtis veiksmingų priemonių žmogaus teisių, įskaitant romų, apsaugai stiprinti, vykdyti nediskriminavimo politiką ir paisyti nuosavybės teisių. Saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės užtikrinimo srityje vyriausybė neįgyvendino nustatytų prioritetų. Turi būti atkurtos visos teisės aktais nustatytos Audiovizualinės žiniasklaidos tarnybos funkcijos ir praktiškai garantuojamas jos nepriklausomumas. Albanija turėtų tęsti ekonomikos reformas, kuriomis būtų didinamas konkurencingumas ir sprendžiama didelio nedarbo problema, taip pat didelio neoficialaus užimtumo problema ir gerinama verslo aplinka.
35. Labai svarbu, kad reformų procesas vyktų palaikant konstruktyvų ir tvarų vyriausybės ir opozicijos politinį dialogą. Tiek vyriausybė, tiek opozicija turi prisiimti atsakomybę už tai, kad politinės diskusijos visų pirma vyktų parlamente ir kad būtų prisidedama prie tinkamam parlamento veikimui būtinų sąlygų kūrimo. Vyriausybė turi užtikrinti, kad opozicija galėtų visapusiškai vykdyti demokratinės kontrolės funkciją. Kita vertus, opozicija taip pat turi konstruktyviai dalyvauti demokratinuose procesuose. Kad reformos būtų tvarios, būtinas kompromiso ieškojimu pagrįstas ir konstruktyvus darbas parlamente. Nacionalinės integracijos į Europą tarybos, kuri suburtų visus suinteresuotuosius subjektus, įkūrimas padės didinti reformų proceso įtraukumą. Ši taryba taip pat būtina siekiant visos Albanijos visuomenės sutarimo dėl atitinkamų reformų.
36. **Bosnija ir Hercegovina.** Bosnijoje ir Hercegovinoje integracijos į Europą procesai sustojo. Vis dar trūksta bendros politinių lyderių politinės valios vykdyti reformas, reikalingas siekiant narystės ES. Padaryta labai nedidelė pažanga sprendžiant politinius ir ekonominius klausimus ir pereinant prie Europos standartų. Dideli gegužės mėn. potvyniai turėjo nemenkų neigiamų socialinių ir ekonominių pasekmių. ES nedelsdama suteikė didelę pagalbą, ėmėsi gelbėjimo veiksmų ir liepos mėn. surengė paramos teikėjų konferenciją. Tarptautinė bendruomenė išipareigojo skirti didelę atkūrimo ir atstatymo pagalbą.
37. 2014 m. pradžioje vykę piliečių plataus masto protestai parodė, kad socialinė ir ekonominė padėtis yra labai nestabili. Komisija pradėjo tris iniciatyvas, kuriomis siekiama įgyvendinti reformas ir spręsti klausimus, kurie tiesiogiai aktualūs piliečiams. ES ir Bosnijos ir Hercegovinos struktūruotas dialogas teisingumo klausimais išplėstas, kad būtų įtraukti papildomi su teisine valstybe susiję klausimai, visų pirma kova su korupcija. Komisija įsteigė bendrą ES ir Bosnijos ir Hercegovinos darbo grupę, kad būtų paspartintas ES finansuojamų projektų įgyvendinimas. Ši grupė daugiausia dėmesio skyrė ekonomikos valdymo stiprinimui. Kartu su pagrindiniais veikėjais, įskaitant tarptautines finansų įstaigas, parengtas Susitarimas dėl ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo. Susitarimas bus laikomas būtinų ekonominių reformų artimiausiais mėnesiais atskaitos tašku. Juo remdamasi šalis parengs nacionalinę

ekonominių reformų programą. Komisija tikisi, kad tokia programa bus parengta iki 2015 m. sausio mėn. pabaigos.

38. Šalies santykius su ES neigiamai veikia tai, kad nėra jokio veiksmingo ES klausimų koordinavimo mechanizmo. Ministrų Taryboje vis dar jaučiama politinė įtampa dėl kompetencijos pasidalijimo įvairiais vyriausybės lygmenimis. Padėtį dar labiau apsunkina sudėtinga šalies institucinė sistema. Todėl nepavyko surengti trijų iš paskutinių šešių pakomitečio posėdžių pagal laikinąjį susitarimą. Be to, Bosnija ir Hercegovina iki šiol atsisako priderinti šį susitarimą, kad būtų atsižvelgta į įprastą prekybą su Kroatija prieš jai įstojant į ES. Komisija ėmėsi veiksmų, kad Bosnija ir Hercegovina nebegalėtų naudotis tam tikromis prekybos lengvatomis, jei susitarimo priderinimo procesas nebus užbaigtas iki 2015 m. pabaigos. 2008 m. pasirašytas ir 2011 m. ratifikuotas Stabilizacijos ir asociacijos susitarimas (SAS) dar neįsigaliojo, nes Bosnija ir Hercegovina vis dar neįvykdė sąlygų.
39. Susiję politiniai veikėjai nesusitarė dėl nacionalinių strategijų, būtinų siekiant pasirengimo narystei pagalbos tokiuose sektoriuose kaip energetika, transportas ir aplinka. Todėl šiose srityse smarkiai sumažintas finansavimas ir pagalba sutelkta tiesiogiai piliečiams naudingose srityse. Pasiekus reikiamą susitarimą bus sudarytos sąlygos Bosnijai ir Hercegovinai iki galo išnaudoti turimą finansavimą.
40. Nepaisant to, kad Komisija dėjo daug pastangų, kad būtų pašalintos likusios kliūtys, Europos Žmogaus Teisių Teismo priimtas sprendimas Sejdič ir Finci byloje nebuvo įgyvendintas. Sprendimas ir toliau naudojamas siekiant siaurų politinių ir etninių interesų ir jo įgyvendinimas susijęs su kitais klausimais.
41. Kad Bosnija ir Hercegovina darytų pažangą siekdama narystės ES, svarbu, kad po rinkimų greitai būtų suformuotos visų lygmenų valdžios institucijos ir kad kuo greičiau būtų imtasi konkrečių reformų. Politiniai lyderiai privalo laikytis Bosnijos ir Hercegovinos piliečiams prisiimto įsipareigojimo nurodyti aiškiai šalies kryptį. Būtina didinti visų lygmenų valdžios institucijų efektyvumą ir tobulinti jų veikimą. Tai visų pirma pasakytina apie įvairių valdžios lygmenų ryšius. Reikia sukurti gerai veikiančią ES reikalų koordinavimo mechanizmą. Taip pat reikia sustiprinti viešąjį administravimą visose srityse.
42. **Kosovas.** Kosovas žengė esminį žingsnį integracijos į Europą link – užbaigė derybas dėl Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo ir liepos mėn. jį parafavo. Tai bus pirmasis visapusiškas ES ir Kosovo susitarimas. SAS numatytas tvirtesnis politinis dialogas, glaudesnė prekybos integracija (be kita ko, Kosovo pramonės ir žemės ūkio produktams bus atvertos ES rinkos) ir naujos bendradarbiavimo formos. Dabar Komisija rengiasi jį pasirašyti ir sudaryti. Po birželio mėn. rinkimų Kosovo politinė aplinka darėsi vis labiau susiskaldžiusi, šalis atsidūrė politinėje aklavietėje, todėl vėluota įgyvendinti tam tikras esmines reformas.
43. Kosovas padarė pažangą vykdydamas dialogą vizų režimo liberalizavimo klausimais. Toliau tęstas glaudus bendradarbiavimas su ES teisinės valstybės misija (EULEX). Kosovo institucijos prisiėmė ryžtingą politinį įsipareigojimą atnaujinti misijos vykdymo įgaliojimus ir perėmė daugiau pareigų, be to, sutiko įsteigti specialų teismą, kuris nagrinės po specialiosios tyrimų darbo grupės atliktų tyrimų pradėtas bylas. Kad užbaigtų šį procesą, Kosovas turi priimti būtinas teisės aktų, įskaitant Konstituciją, pataisas. Šalis turėtų bendradarbiauti su planuojamu įsteigti teismu ir išspręsti su praeitimi susijusius klausimus.
44. Kosovui kyla nemažai sunkumų. Didelį susirūpinimą tebekelia teisinės valstybės padėtis, įskaitant teismų nepriklausomumą, ir menki kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija rezultatai. Reikia imtis tolesnių veiksmų, kad būtų

pašalinti per dialogą vizų klausimais įvardyti trūkumai ir sumažinta su saugumu ir migracija susijusi rizika, kuri kiltų liberalizavus vizų režimą. Būtina kuo skubiau atlikti struktūrines ekonomikos reformas, kad būtų išspręsta didelio nedarbo problema. Pirmenybė turi būti teikiama svarbioms rinkimų ir viešojo administravimo reformoms, be to, reikia išspręsti mažumų apsaugos klausimą.

45. Šalis turi aktyviai vykdyti ES reformų darbotvarkę ir laikytis 2012 m. galimybių studijoje bei naujausiose pažangos ataskaitose nustatytų prioritetų. Pagal SAS Kosovas įsipareigojo atlikti visapusišką reformą ir teisės aktus suderinti su ES *acquis*, be kita ko, teisinės valstybės, viešojo administravimo, ekonomikos, konkurencijos ir prekybos sektoriuose. Kosovas turėtų daugiausia dėmesio skirti sklandžiam SAS įgyvendinimui, taip pat reikiamų struktūrų kūrimui. Komisija pasirengusi padėti Kosovui, kuris pradeda naują svarbų santykių su ES etapą, ir sustiprinti dialogą su Nacionaline europinės integracijos taryba.
46. Kosovo pažanga siekiant ateities Europoje tapo įmanoma dėl jo atliktų reformų ir išlaikyto įsipareigojimo normalizuoti santykius su Serbija; šioje srityje pasiekta esminių teigiamų pokyčių. Naujoji Kosovo vyriausybė turės toliau vykdyti įsipareigojimą palaikyti regioninį bendradarbiavimą ir aktyviai bei konstruktyviai siekti normalizuoti santykius su Serbija. Kosovas turėtų toliau užtikrinti, kad būtų laikomasi per dialogą pasiektų susitarimų.
47. Padėtis šiaurės Kosove tebėra įtempta. Visi subjektai turėtų bendradarbiauti su EULEX ir nesiimti vienašalių veiksmų. Reikėtų visapusiškai remti EULEX, kad būtų vykdomi suteikti įgaliojimai šiaurės Kosove. Turėtų būti imtasi papildomų veiksmų, kad keturios šiaurinės savivaldybės veiktų laikydamosi Kosovo teisinės sistemos.
48. **Turkija.** Turkija yra šalis kandidatė ir strateginė Europos Sąjungos partnerė. Jos dinamiška ekonomika labai prisideda prie Europos žemyno gerovės. Dėl itin svarbių įvykių regione, visų pirma Sirijoje ir Irake, tapo dar svarbiau bendradarbiauti užsienio politikos klausimais. Glaudžiau bendradarbiauti migracijos politikos ir energetinio saugumo srityse svarbu ir dėl Turkijos strateginės geografinės padėties. Tokio bendradarbiavimo svarba dar akivaizdesnė atsižvelgiant į nesenus įvykius bendroje ES ir Turkijos kaimynystėje ir dėl jų kilusias dideles problemas, įskaitant Ukrainos krizę.
49. Aktyvios ir patikimos stojimo derybos yra tinkamiausias būdas išnaudoti visą ES ir Turkijos santykių potencialą. Išskirtinės apimties ir įvairialypio stojimo procesu, kurio negali pakeisti joks kitas procesas, skatinamos su ES susijusios reformos ir suteikiamas svarbus pagrindas stiprinti dialogą užsienio politikos ir saugumo klausimais, didinti ekonominę konkurencingumą ir plėtoti prekybą. Šis procesas taip pat padeda didinti bendradarbiavimą energetikos srityje ir teisingumo bei vidaus reikalų klausimais, įskaitant visas, migracijos politiką ir readmisiją. Stojimo derybos turi vėl įgyti pagreitį, kartu laikantis ES įsipareigojimų ir nustatytų sąlygų. ES turėtų išlikti svarbi Turkijos ekonominių ir politinių reformų varomoji jėga. Todėl tiek Turkijai, tiek ES svarbu, kad būtų kuo greičiau susitarta dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas) atidarymo kriterijų ir būtų galima dėl jų pradėti derybas. Derybų tempas galėtų paspartėti, jeigu Turkija imtųsi papildomų veiksmų patenkinti nustatytus kriterijus, atitikti derybų programos reikalavimus ir laikytis ES atžvilgiu prisiimtų sutartinių įsipareigojimų. Tai galėtų smarkiai paspartinti derybų procesą. Tuo tarpu reikėtų plėtoti ES ir Turkijos bendradarbiavimą visose svarbiausiose srityse, pirmiausia jau numatytose konstruktyvioje darbotvarkėje.
50. Turkijai tenka svarbus vaidmuo regione ir ji aktyviai veikia platesniame kaimyniniame regione. Todėl reikia toliau plėtoti dialogą ir bendradarbiavimą bendros svarbos

užsienio politikos klausimais. Palankiai vertinamas nuolatinis Turkijos dalyvavimas BSGP misijose ir operacijose, taip pat jos naujas pasiūlymas prisidėti prie misijų EUFOR CAR ir „EUBAM Libya“. Itin svarbus Turkijos vaidmuo reaguojant į padėtį Sirijoje, ypač kiek tai susiję su labai reikalinga humanitarine parama, teikiama jos sieną kertantiems nuo smurto bėgantiems Sirijos gyventojams. ES įsipareigojo toliau remti Sirijos kaimyninių šalių vyriausybes ir priimančiąsias bendruomenes, kad jos veiksmingai susidorotų su didėjančiu pabėgėlių srautu ir taptų atsparesnės. Turkija aiškiai nurodė, kad yra pasiruošusi imtis aktyvaus vaidmens koalicijoje prieš ISIL. Siekiant glaudesnio bendradarbiavimo kovojant su ISIL ir jos finansavimo tinklais, reikėtų vykdyti politinį dialogą. Labai naudingas aktyvus ES ir Turkijos kovos su terorizmu dialogas ir jį reikėtų toliau stiprinti, ypač kiek tai susiję su užsienio kovotojais. Šis bendradarbiavimas bus dar labiau sustiprintas, kai Turkija priims naujus atitinkamus kovos su terorizmu teisės aktus. ES toliau skatina Turkiją plėtoti savo užsienio politiką taip, kad ji papildytų ES užsienio politiką ir būtų su ja derinama ir palaipsniui atitiktų ES strategijas ir pozicijas.

51. Toliau įgyvendintos ankstesniais metais priimtoms reformoms, pirmiausia paskelbtos 2013 m. rugsėjo mėn. demokratizacijos priemonių rinkinyje. Konstitucinis teismas priėmė kelis svarbius sprendimus, parodydamas šalies konstitucinės sistemos atsparumą. ES ir Turkijos santykiams naują akstiną suteikė 2013 m. gruodžio mėn. pasirašytas (tuo pat metu pradėtas dialogas vizų režimo liberalizavimo klausimais) ir 2014 m. spalio 1 d. įsigaliojęs ES ir Turkijos readmisijos susitarimas. Atnaujintos pastangos siekti taikaus kurdų klausimo sprendimo: priimti teisės aktai, kuriais siekiama procesui suteikti tvirtesnę teisinę pagrindą. Šis procesas istoriškai svarbus Turkijai ir abi pusės turėtų geranoriškai jį tęsti.
52. 2013 m. gruodžio mėn. vyriausybės reakcija į kaltinimus korupcija sukėlė didelį nerimą dėl teisminių institucijų nepriklausomumo ir valdžių padalijimo. Daugybė policijos pareigūnų, teisėjų ir prokurorų buvo perkelti į kitas pareigas ir atleisti, nors vyriausybė tvirtino, kad šie veiksmai nesusiję su minėta korupcijos byla, ir tai turėjo įtakos veiksmingam atitinkamų institucijų veikimui, be to, kilo abejonių dėl procedūrų, taikytų šiems veiksams formalizuoti, tinkamumo. Svarbu, kad kaltinimų korupcija tyrimai būtų tinkamai vykdomi laikantis skaidrumo principo ir būtų užtikrinti teisminių institucijų ir policijos operatyviniai pajėgumai. Mėginimai uždrausti socialinės žiniasklaidos priemonės, kurias Konstitucinis teismas vėliau atmetė kaip prieštaraujančias Konstitucijai, ir spaudai darytas spaudimas, dėl kurio išplito vidinė cenzūra, atskleidė ribojamąjį požiūrį į žiniasklaidos laisvę. Tokio paties požiūrio tebesilaikoma ir dėl susirinkimų laisvės. Turkijos teisės aktai ir jų įgyvendinimas, kiek tai susiję su susirinkimų laisve ir teisėsaugos pareigūnų įsikišimu, turės būti suderinti su Europos standartais.
53. Todėl Turkijos prioritetiniai veiksmai bus skatinti visų politinių partijų ir visuomenės dialogą, aktyviau vykdyti teisinės valstybės reformą ir ypač daug dėmesio skirti pagrindinių teisių įtvirtinimui įstatymuose ir praktiniam užtikrinimui. Pradėjus derybas dėl 23 ir 24 skyrių būtų parengtas visapusiškas Turkijos reformų šioje esminėje srityje planas. Turkija raginama sistemingiau bendrauti su Komisija ir kitomis susijusiomis institucijomis, kaip antai Europos Taryba, įskaitant Venecijos komisiją. Iš esmės daugiau dėmesio turėtų būti skirta veiksmingam esamų teisės aktų įgyvendinimui. Užtikrinant, kad naujieji teisės aktai būtų koordinuojami ir derinami su ES teisės aktais, itin svarbus Europos reikalų ministerijos vaidmuo. Komisija laukia, kokių konkrečių veiksmų Turkija imsis dėl neseniai priimtoms ES strategijos, kuria siekiama sustiprinti Turkijos stojimo procesą.

54. Stojimo derybos su Turkija grindžiamos ir papildomos 2012 m. parengta konstruktyvia darbotvarke, kuria remiantis vykdomas tvirtesnis bendradarbiavimas įvairiose bendros svarbos srityse. Bendradarbiavimą dar labiau sustiprintų glaudesni Turkijos, ES ir jos valstybių narių aukšto rango pareigūnų ryšiai. Sutelkus bendras pastangas reikia išspręsti teisingumo ir vidaus reikalų srities, visų pirma migracijos, problemas. ES tikisi, kad Turkija visapusiškai ir veiksmingai įgyvendins pagal readmisijos susitarimą prisiimtus įsipareigojimus visų valstybių narių atžvilgiu.
55. Didelę ir dinamišką ekonomiką turinti Turkija yra ir svarbi ES prekybos partnerė, kurios dalyvavimas muitų sąjungoje padeda užtikrinti ES konkurencingumą. Laikas imtis veiksmų ir pasinaudoti visomis muitų sąjungos teikiamomis galimybėmis. ES turėtų bendradarbiauti su Turkija ir plėsti bei modernizuoti abiem pusėms naudingus tarpusavio prekybos santykius. Taip pat reikėtų išspręsti kai kuriuos su muitų sąjungos veikimu susijusius klausimus, remiantis 2014 m. pabaigtu vertinimu. Taip pat svarbu plėtoti aktyvų, plataus masto dialogą ekonomikos klausimais. Glaudesnis ES ir Turkijos bendradarbiavimas energetikos srityje ir pažanga stojimo derybose padėtų sujungti ir integruoti energijos rinkas. Ekonominis bendradarbiavimas būtų gerokai sustiprintas pradėjus derybas dėl 5 skyriaus (Viešieji pirkimai), 8 skyriaus (Konkurencija) ir 19 skyriaus (Užimtumas ir socialinė politika), kai tik Turkija atitiks reikiamus kriterijus.
56. Komisija pabrėžia, kad turi būti gerbiama ES valstybių narių suverenios teisės, be kita ko, sudaryti dvišalius susitarimus ir tirti bei eksploatuoti gamtos išteklius pagal ES *acquis* ir tarptautinę teisę, įskaitant JT jūrų teisės konvenciją. Atsižvelgiant į ne kartą ankstesniais metais Tarybos ir Komisijos išreikštas pozicijas, būtina, kad Turkija nedelsdama įvykdytų įsipareigojimą iki galo įgyvendinti papildomą protokolą ir padarytų pažangą normalizuodama santykius su Kipro Respublika. Tai stojimo deryboms galėtų suteikti naują postūmį, visų pirma būtų galima toliau derėtis dėl aštuonių skyrių, kurie nurodyti 2006 m. gruodžio mėn. Tarybos išvadose. Komisija taip pat ragina vengti bet kokių grasinimų, nesutarimų ar provokuojančių veiksmų, kurie galėtų neigiamai paveikti gerus kaimyninius santykius ir taikų ginčų sprendimą. Komisija palankiai vertina Turkijos paramą tam, kad būtų atnaujintos visavertės diskusijos dėl problemos Kipre sprendimo. Svarbu, kad ši parama būtų papildyta konstruktyviais pareiškimais ir konkrečiais veiksmais.
57. Dėl **Kipro klausimo**, Komisija džiaugiasi, kad atnaujintos JT prižiūrint vykdomos Kipro graikų ir Kipro turkų bendruomenių lyderių visavertės diskusijos dėl sprendimo, o Espenas Barthas Eide paskirtas JT generalinio sekretoriaus specialiuoju patarėju Kipro klausimais. Komisija tikisi, kad abi šalys netrukus pradės esmines struktūruotas derybas, kurios leis susitarti dėl visapusiško ir visiems naudingo Kipro problemos sprendimo. Komisija skatina veiksmus, kuriais padedama kurti palankią atmosferą tarp bendruomenių ir gerinamas kasdienis Kipro gyventojų gyvenimas, ir ragina pilietinę visuomenę imtis su tuo susijusių iniciatyvų. ES paskelbė, kad yra pasirengusi paremti sprendimo sąlygas laikydamosi principų, kuriais grindžiama Sąjunga. Per vykdomas diskusijas dėl sprendimo turėtų būti vengiama pareiškimų, kurie trukdo kurti palankią atmosferą.
58. **Islandija.** Islandijos vyriausybės sprendimu stojimo derybos nuo 2013 m. gegužės mėn. sustabdytos. Atsižvelgdama į vyriausybės poziciją, Komisija pradėjo Islandijai skirtos Pasirengimo narystei pagalbos priemonės laipsniško nutraukimo veiksmus. Islandija tebėra svarbi ES partnerė, nes dalyvauja Europos ekonominės erdvės susitarime, priklauso Šengeno erdvei ir bendradarbiauja Arkties klausimais.

PRIEDAS

Juodkalnijos, Serbijos, buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos, Albanijos, Bosnijos ir Hercegovinos, Kosovo ir Turkijos pažangos ataskaitų išvadų santrauka

Juodkalnija

Šalis ir toliau pakankamai gerai atitinka **politinius kriterijus**. Vyriausybė vis dar daugiausia dėmesio skiria integracijai į ES. Toliau stiprintos stojimo deryboms skirtos struktūros. Pažangą šioje srityje turėtų sustiprinti pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą (SAS) priimtas 2014–2015 m. viešojo administravimo reformos strategijos įgyvendinimo veiksmų planas ir įsteigta nauja speciali viešojo administravimo reformos grupė. Reikia toliau racionalizuoti viešąjį administravimą ir didinti skaidrumą, kad būtų pažabota korupcija, taip pat užtikrinti, kad būtų sustiprinti administraciniai pajėgumai integracijos į Europą srityje. Ryžtingų veiksmų reikia imtis norint išspręsti labai politizuotos valstybės tarnybos problemą ir užtikrinti nuopelnais grindžiamą įdarbinimą ir paaukštinimą. Svarbu didinti profesionalumą ir veiksmingumą, kad, be kita ko, administracijos darbuotojai būtų pasirengę spręsti per stojimo derybas kylančius uždavinius ir įgyvendinti *acquis*. Viešųjų finansų valdymo srityje reikia stiprinti finansinių prognozių pajėgumus ir didinti atitiktį Europos standartams.

Kaltinimai neteisėtais veiksmais apkartino 2014 m. pradžioje keliose savivaldybėse surengtus rinkimų turus. Prireikus šiuos kaltinimus reikėtų ištirti ir, jei reikia, kompetentingos institucijos turėtų pradėti baudžiamąjį persekiojimą. Dėl priešiškos politinės aplinkos po rinkimų buvo sunku suformuoti kai kurių savivaldybių naują administraciją. Vasario ir kovo mėn. priimti nauji rinkimų teisės aktai. Taip įgyvendintos likusios ESBO Demokratiškos institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijos, bet dar reikia išspręsti kelis suderinimo su Europos standartais ir geriausia praktika klausimus. Kilo ginčų dėl politinių partijų finansavimo įstatymo pataisų priėmimo, ir pagrindinė valdančioji partija balsavo prieš. Birželio mėn. Konstitucinio teismo sprendimu daug šio įstatymo pataisų buvo pripažintos prieštaraujančios Konstitucijai. Juodkalnija turi šios srities teisės aktus kuo greičiau suderinti su Europos standartais ir geriausia praktika, taip pat pasiekti pradinių rezultatų tinkamai taikydama įstatymą ir prireikus nustatydama atgrasomąsias sankcijas. Dar neužbaigti tolesni teisminiai veiksmai dėl tariamo viešųjų lėšų naudojimo partijų politiniais tikslais ir neužtikrinta politinė atsakomybė.

Teismų sistemos reformos srityje priemonės įgyvendinamos laikantis veiksmų plane nustatytų terminų. Susijusius teisės aktus suderinus su 2013 m. liepos mėn. konstitucinėmis reformomis, išrinkti keli teismų ir prokuratūros pareigūnai. Po kelių mėginimų 2014 m. spalio mėn. parlamentas pagaliau paskyrė naują valstybės generalinį prokurorą. Reikia užbaigti reformas, kuriomis sukuriama viena bendra šalies teisėjų ir prokurorų įdarbinimo sistema, objektyvi ir nuopelnais grindžiama paaukštinimo sistema ir tinkamesnė drausminės atsakomybės sistema. Nors apskritai užtikrintas didesnis teismų veiksmingumas, reikėtų toliau siekti didinti teisminių institucijų veiksmingumą.

Kovos su korupcija priemonių poveikis kol kas ribotas. Dar prieš pradėdant veiklą naujai kovos su korupcija agentūrai, reikia sustiprinti korupcijos prevenciją vykdančias institucijas, kad jos taptų aktyvesnės. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Reikia pasiekti konkrečių rezultatų tiriant korupcijos, įskaitant aukšto rango pareigūnų korupciją, bylas, vykdant baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius. Reikėtų užtikrinti, kad būtų sistemingai naudojamos turto arešto ir konfiskavimo priemonės. Nors pasiekta rezultatų kovos su narkotikais srityje ir pradėtos naujos bylos dėl neteisėto migrantų gabenimo, vis dar kyla sunkumų kovojant su kitų rūšių organizuotu nusikalstamumu, įskaitant prekybą žmonėmis, elektroninius nusikaltimus ir pinigų plovimą. Apkaltinamųjų nuosprendžių, tiriant tiek korupcijos, tiek organizuoto nusikalstamumo bylas, nedaug, ir nemažai bylų dėl procedūrinių pažeidimų grąžinama

nagrinėti iš naujo. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas.

Sukurta žmogaus teisių laikymosi užtikrinimo teisinė ir institucinė sistema ir į teisinę sistemą įtraukti esminiai tarptautinių žmogaus teisių teisės aktų elementai. Reikia stiprinti už žmogaus teisių apsaugą ir laikymosi užtikrinimą atsakingų institucijų, be kita ko, teisminių institucijų ir policijos, pajėgumus. Dėl šios srities trūkumų labiausiai nukenčia pažeidžiamos grupės, pavyzdžiui, romai ar neįgalieji.

Didelį susirūpinimą tebekelia saviraiškos laisvė – padėtis pablogėjo dėl smurto prieš žurnalistus ir išpuolių prieš žiniasklaidos nuosavybę. Reikia nuodugnai išnagrinėti senus ir naujus grąsinimus žurnalistams ir smurtą prieš juos ir patraukti už tai baudžiamojon atsakomybėn, be to, būtina nustatyti ne tik faktinius nusikaltimo vykdytojus, bet ir išpuolių sumanytojus. Kad neišsigaliotų senatis, reikia kuo skubiau išnagrinėti senas bylas. Gruodžio mėn. įsteigta komisija, kuri stebi kompetentingų institucijų atliekamus senų ir naujų grąsinimų žurnalistams ir smurto prieš juos bylų tyrimus. Valdžios institucijos privalo laikytis visų jos rekomendacijų. Vyriausybė turėtų toliau viešai skatinti ir remti žiniasklaidos laisvę ir vengti bet kokių pareiškimų, kurie galėtų būti suprasti kaip bauginimas. Už profesionalumą ir etikos standartų palaikymą ir skatinimą atsakingos savireguliacijos yra silpnos.

Juodkalnijos institucijos ėmėsi tolesnių veiksmų, kad sustiprintų lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teisių apsaugą. 2013 m. spalio mėn. Podgoricoje įvykusias pirmąsias gėjų eitynes tinkamai parėmė valdžios institucijos. Tačiau išpuoliai prieš LGBTI asmenis tęsiasi, o susijusių apkaltinamųjų nuosprendžių priimta nedaug. Visuomenė tebėra labai priešiška nusiteikusi šių asmenų atžvilgiu.

Tam tikra pažanga padaryta dėl romų padėties, ypač dėl mokyklos lankymo. Kita vertus, susirūpinimą kelia mokyklos nebaigusių asmenų skaičius ir tai, kad tik menką visų romų tautybės moksleivių dalį sudaro mergaitės. Reikia išspręsti romų diskriminavimo ir nepakankamo politinio atstovavimo problemą.

Juodkalnija toliau palaiko gerus dvišalius santykius su kitomis plėtos šalimis ir kaimyninėmis ES valstybėmis narėmis. Ji padarė didelę pažangą stiprindama regioninį bendradarbiavimą. Parafuotas susitarimas dėl sienų su Bosnija ir Hercegovina.

Juodkalnija toliau taiko 2007 m. su JAV sudarytą dvišalį susitarimą dėl neliečiamybės, pagal kurį leidžiamos Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos taikymo išimtys. Per stojimo derybas Juodkalnija turi suderinti savo poziciją su ES pozicija.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Juodkalnija padarė tam tikrą tolesnę pažangą kurdamą veikiančią rinkos ekonomiką. Šalis turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje vidutinės trukmės laikotarpiu su sąlyga, kad ji toliau šalins esamus trūkumus vykdydama tinkamas struktūrines reformas.

2013 m. ekonomika atsigavo po pakartotinio nuosmukio, bet tebėra pažeidžiama dėl mažos vidaus paklausos, ribotos gamybos bazės ir didelės priklausomybės nuo išorės aplinkos. Einamosios sąskaitos deficitas šiek tiek sumažėjo, bet išorės disbalansas tebėra didelis. Didelis nuolatinis biudžeto deficitas rodo, kad reikia imtis fiskalinio konsolidavimo priemonių, kad būtų sumažinta valstybės skola. Nepaisant nedidelio pagerėjimo, darbo rinkos sąlygos išlieka prastos, o nedarbo, ypač jaunimo ir ilgalaikių bedarbių, lygis itin aukštas.

Juodkalnija turėtų padidinti darbuotojų judumą ir sustiprinti aktyvios darbo rinkos strategijų veiksmingumą, taip pat gerinti švietimo, įskaitant profesinį rengimą ir mokymą, kokybę. Siekiant paremti privačiojo sektoriaus vystymąsi, reikėtų imtis priemonių, kad būtų dar labiau supaprastinta reguliavimo ir teisinė aplinka, be kita ko, sustiprintas sutarčių vykdymo užtikrinimas, sumažintos administracinės sąnaudos bei kliūtys ir palengvintos privatizavimo procedūros. Reikia priimti tvarų sprendimą dėl neišspręsto aliuminio gamyklos KAP

klausimo ir jį įgyvendinti laikantis SAS taisyklių, kad būtų išvengta naujų neapibrėžtųjų įsipareigojimų.

Kalbant apie **gebėjimus priiimti narystės įsipareigojimus**, Juodkalnijos ir ES *acquis* suderinimo lygmuo yra nevienodas. Po peržiūros Komisija nustatė, kad Juodkalnija yra padariusi pakankamą pažangą dėl dvidešimties skyrių ir kad derybas dėl jų būtų galima pradėti nenustatant atidarymo kriterijų. Derybos jau pradėtos dėl dešimties iš šių skyrių, jiems nustatyti tarpiniai arba baigiamieji kriterijai, o dėl dviejų skyrių derybos preliminariai baigtos. Be teisinės valstybės skyrių, atidarymo kriterijai nustatyti vienuolikai skyrių⁶. Siekdamą integracijos tikslo Juodkalnija turėtų įvykdyti teisinės valstybės skyriams nustatytus atidarymo ir tarpinius kriterijus ir kitiems aštuoniems skyriams⁷ nustatytus baigiamuosius kriterijus.

Iš esmės Juodkalnijos teisės aktų suderinimo su kai kuriais *acquis* skyriais, įskaitant intelektinės nuosavybės teisę, mokslą ir mokslinius tyrimus, švietimą ir kultūrą, vartotojus ir sveikatos apsaugą ir užsienio, saugumo ir gynybos politiką, lygis yra aukštas. Juodkalnija iš esmės suderino savo teisės aktus su Tarybos sprendimais nustatytomis ribojamosiomis priemonėmis, įskaitant ES ribojamąsias priemones dėl Rusijos neteisėtos Krymo aneksijos ir įvykių rytų Ukrainoje, ir tas priemones įgyvendino.

Teisės aktų derinimas su *acquis* ir reikiamų administracinių pajėgumų stiprinimas tebėra esminis Juodkalnijos uždavinys. Juodkalnijos administracija turės dėti pastangas, kad atitiktų likusius nustatytus atidarymo kriterijus. Pirmiausia turėtų būti siekiama užtikrinti atitiktį SAS valstybės pagalbos taisyklėms, kiek tai susiję su gamykla KAP. Reikia stiprinti centrinis ir vietos administracinius pajėgumus visose aplinkos ir klimato kaitos srityse, kad šalies teisės aktai būtų suderinti su aplinkos ir klimato *acquis* ir įgyvendinti.

Serbija

Serbija toliau pakankamai gerai atitinka **politinius kriterijus**. Kovo mėn. surengti išankstiniai parlamento rinkimai patvirtino šalies integracijos į Europą siekį. Stojimas į ES išlieka pagrindinis naujos vyriausybės tikslas. Ji gali pasikliauti beprecedente dviejų trečdalių dauguma parlamente, padėsiančia vykdyti svarbiausias prioritetas reformas, kurios būtinos siekiant europinių tikslų. Šiuo tikslu Serbijos vyriausybė nusistatė ryžtingus ekonominius tikslus. Naujosios įstatymų leidžiamosios valdžios ankstyvuju etapu pradėtos konstitucinės reformos reikštų ryžtingą pažangą stojimo derybose. Reikėtų toliau didinti reformų proceso įtrauktį ir skaidrumą. Skubos procedūras parlamentas turėtų taikyti tik tada, kai tai būtina. Reikėtų pripažinti nepriklausomų reguliavimo institucijų vaidmenį ir atsizvelgti į jų rekomendacijas. Nacionalinė konvencija dėl Europos Sąjungos, per stojimo derybas birželio mėn. sukurta kaip bendradarbiavimo su pilietine visuomene platforma, turėtų leisti intensyviau konsultuotis su pilietine visuomene per visas derybas, ypač Serbijos piliečiams itin sudėtingomis ekonominėmis ir socialinėmis aplinkybėmis.

Serbija daro pažangą vykdydama viešojo administravimo reformas. Ji priėmė visapusišką strategiją, įsteigė naują Viešųjų strategijų sekretariatą ir taip sustiprino viešųjų strategijų koordinavimą ir planavimą. Vis dėlto dar neatlikta reikalinga tvari ir visapusiška, tinkamomis analizės ir rezultatų valdymo priemonėmis grindžiama reforma.

⁶ Laisvas prekių judėjimas, įsisteigimo teisė ir laisvė teikti paslaugas (Juodkalnija patenkino šiam skyriui nustatytą atidarymo kriterijų, todėl buvo pakviesta pateikti savo derybinę poziciją), konkurencijos politika, žemės ūkis ir kaimo plėtra, maisto sauga, fitosanitarijos ir veterinarijos politika, žuvininkystė, energetika, ekonomikos ir pinigų politika, socialinė politika ir užimtumas, regioninė politika ir struktūrinių priemonių koordinavimas, aplinka ir klimato kaita.

⁷ Laisvas kapitalo judėjimas, viešieji pirkimai, bendrovių teisė, intelektinės nuosavybės teisė, informacinė visuomenė ir žiniasklaida, įmonių ir pramonės politika, užsienio, saugumo ir gynybos politika, finansų kontrolė.

Imtasi pirmųjų veiksnių įgyvendinti pernai priimtas nacionalines teismų sistemos reformos ir kovos su korupcija strategijas. Serbija pradėjo spręsti dideles teisminių institucijų problemas. Imtasi ryžtingų teisėkūros veiksnių. Priimtos teisėjų ir prokurorų vertinimo taisyklės. Į nuolatinės pareigas paskirta daug teismo pirmininkų. Darbą pradėjo pirmieji valstybiniai notariai. Tačiau kai kurie svarbūs teisės aktai dar nepriimti, kaip antai įstatymas dėl nemokamos teisinės pagalbos. Dar neįvertinta, kaip įgyvendinami neseniai priimti įstatymai. Reikia imtis tolesnių veiksnių, kad teisminės institucijos tikrai būtų veiksmingos ir nepriklausomos. Vis dar taikomi neaiškūs kriterijai įdarbinant ir skiriant teisėjus. Rungimosi sistemos subendrinimas ir teismų tinklų pakeitimai dar neturėjo pastebimo poveikio teisminių institucijų veiksmingumui ir kokybei.

Akivaizdus politinis ryžtas kovoti su korupcija. Atlikti keli aukšto rango pareigūnų bylų tyrimai ir dėtos pastangos pagerinti veiksnių koordinavimą ir institucinę lyderystę šioje srityje. Vis dėlto korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Kaltinamųjų išvadų ir apkaltinamųjų nuosprendžių santykis yra prastas. Dar nesukurti informatorių apsaugos mechanizmai. Nėra ir veiksmingų prevencijos ir suvaldymo priemonių. Kovos su korupcija agentūros ir Tarybos veiksmai turi būti remiami aukščiausiu lygiu ir į jų rekomendacijas ir pasiūlymus turi būti tinkamai atsižvelgiama. Reikia rasti tinkamas alternatyvas, kurios pakeistų per dažnai reiškiamus kaltinimus dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi privačiame sektoriuje.

Serbijos institucijos aktyviai prisidėjo prie regioninio teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo, ir tai padėjo pasiekti konkrečių kovos su organizuotu nusikalstamumu rezultatų, visų pirma suimtas svarbus su organizuoto nusikalstamumo grupėmis susijęs asmuo. Būtinai strateginis organizuoto nusikalstamumo grėsmės vertinimas, kad būtų vykdomas strateginis planavimas ir analizė ir į juos atsižvelgus imamasi reikiamų teisėsaugos veiksnių, be kita ko, žvalgyba grindžiamos policijos veiklos. Reikia pasiekti konkrečių rezultatų tiriant korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo bylas, įskaitant susijusias su aukšto rango pareigūnais, vykdamas baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas.

Ateityje itin svarbus Serbijos žingsnis bus priimti patikimus ir visapusiškus 23 ir 24 skyriams skirtus veiksnių planus, kuriuose būtų laikomasi naujojo požiūrio.

Mažumų apsaugos teisinė sistema iš esmės sukurta, tačiau turi būti užtikrintas nuoseklus jos taikymas visoje Serbijos teritorijoje, visų pirma tokiose srityse kaip švietimas, kalbų vartojimas, galimybė naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir religinės apeigos mažumų kalbomis. Reikia ryžtingiau įgyvendinti konstruktyvias priemones romų padėčiai pagerinti, ypač kiek tai susiję su švietimu, būstu ir užimtumu. Būtina toliau ryžtingai siekti pagerinti pabėgėlių ir perkeltų asmenų padėtį.

Rugsėjo 28 d. be jokių didesnių incidentų praėjusios gėjų eitynės buvo svarbus žingsnis siekiant veiksmingo bendrų žmogaus teisių ir konkrečiai lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teisių užtikrinimo. Serbija ėmėsi ryžtingų veiksnių, kad įgyvendintų 2011 m. žiniasklaidos strategiją: rugpjūčio mėn. ji priėmė žiniasklaidos teisės aktų rinkinį, kuriuo siekiama padidinti žiniasklaidos priemonių nuosavybės ir finansavimo skaidrumą ir suderinti teisės aktus ir praktiką su ES sistema. Tačiau išreikštas susirūpinimas, kad prastėja sąlygos visapusiškai naudotis saviraiškos laisve. Didžiausia atsakomybė tenka valdžios institucijoms: jos turi aktyviai prisidėti užtikrinant visapusišką naudojamą saviraiškos laisve, be kita ko, reikšdamos tinkamą paramą nepriklausomoms įstaigoms, žmogaus teisių gynėjams ir nepriklausomiems žurnalistams. Reikės dar uoliau ir aktyviau propaguoti visas pagrindines teises ir įgyvendinti kovos su diskriminacija strategiją.

Serbija toliau laikėsi konstruktyvaus požiūrio į regioninį bendradarbiavimą ir padarė didelę pažangą santykiuose su kai kuriomis savo kaimynėmis.

Kalbant apie **santykių su Kosovu normalizavimą**, Serbija toliau vykdė dialogą ir laikėsi įsipareigojimo įgyvendinti 2013 m. balandžio mėn. Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų ir kitus vykdant dialogą pasiektus susitarimus. Dėl to šalyje pasiekta tvarių pokyčių: pirmąkart visame Kosove surengti vietos ir parlamento rinkimai, gerokai pasistūmėta į priekį naikinant Serbijos policijos ir teisingumo struktūras. Pritarta nuolatiniam sprendimui dėl Kosovo įtraukimo į Pietryčių Europos bendradarbiavimo procesą (PEBP). Nors nuo to laiko, kai Kosove paskelbti išankstiniai rinkimai, jokių aukšto lygio susitikimų nesurengta, darbas tęstas techniniu lygmeniu ir pasiekta pažanga muitų rinkimo, integruoto sienų valdymo, energetikos ir telekomunikacijų srityse.

Tačiau iš esmės dialogo įgyvendinimo pažanga sulėtėjo. Serbijoje ir Kosove surengti išankstiniai visuotiniai rinkimai. Svarbu atnaujinti aukšto lygio dialogą. Taip pat būtina, kad abi šalys toliau visapusiškai ir geranoriškai įgyvendintų visus pasiektus susitarimus. Tolesnė pažanga turėtų leisti palaiptai visapusiškai normalizuoti Serbijos ir Kosovo santykius. Kai bus užbaigtos Serbijos stojimo derybos, bus sudarytas teisiškai privalomas susitarimas, siekiant, kad Serbija ir Kosovas galėtų naudotis visomis savo teisėmis ir vykdyti visus įsipareigojimus.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Serbija padarė nedidelę pažangą kurdama veikiančią rinkos ekonomiką. Kad Serbija atlaikytų vidutinės trukmės konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje, reikia įgyvendinti daug struktūrinių reformų.

Pirmąjį metų pusmetį ekonomikos augimas sulėtėjo, tam įtakos turėjo ir dideli potvyniai. Vyriausybė ėmėsi svarbių pirmųjų veiksmų vykdydama ryžtingą ekonominių ir struktūrinių reformų programą ir priėmė pirmąjį svarbių darbo, privatizavimo ir bankroto įstatymų rinkinį. Nepaisant kelių naujų priemonių, fiskalinis disbalansas išliko labai didelis, o valstybės skola toliau augo. Vis dėlto didėjantis eksportas padėjo sumažinti išorės disbalansą. Infliacija dar niekada nebuvo tokia žema – žemesnė nei centrinio banko nustatyta tikslinė norma. Nedarbas išliko labai aukštas.

Reikia dėti dideles pastangas sumažinti valstybės išlaidas ir įgyvendinti priimtas struktūrines reformas, kad būtų atkurtas fiskalinis tvarumas ir remiamas ekonomikos augimas. Norint sumažinti didelę valstybės įtaką ekonomikai reikia pašalinti viso viešojo sektoriaus trūkumus, toliau vykdyti privatizaciją laikantis nustatytų terminų, supaprastinti valstybės pagalbą ir gerinti viešųjų įmonių valdymą. Reikia gerinti mokesčių rinkimą, be kita ko, kovojant su dideliu neoficialu sektoriumi. Verslo aplinkai trukdo per didelis biurokratizmas, sunkumai patekti į rinką ir iš jos pasitraukti, yra daug investavimo kliūčių, kaip antai silpna teisinė sistema ir lėtas sutarčių vykdymo užtikrinimas. Kad bankai lengviau skolintų, reikia rasti veiksmingą didelės neveiksnių paskolų dalies problemos sprendimą. Norint atnaujinti fizinę infrastruktūrą, ypač po žalos padariusių potvynių, reikia nuolatinių pastangų, kad būtų užtikrinta didesnio fiskalinio manevravimo galimybė. Atsižvelgiant į mažėjantį mokinių skaičių ir įgūdžių paklausos ir pasiūlos darbo rinkoje neatitikimą, reikia didinti švietimo sistemos veiksmingumą.

Kalbant apie **gebėjimus prisiimti narystės įsipareigojimus**, Serbija tęsė savo teisės aktų derinimą prie įvairių sričių ES teisės aktų reikalavimų. Šalis toliau sklandžiai įgyvendino Stabilizacijos ir asociacijos susitarime (SAS) nustatytus įsipareigojimus. Padaryta svarbi pažanga informacinės visuomenės ir žiniasklaidos srityje – priimti trys teisės aktai, kuriais įgyvendinama 2011 m. žiniasklaidos strategija ir Serbijos teisės sistema dar labiau suderinama su *acquis*. Taip pat dar labiau suderinti teisės aktai dėl geležinkelių, oro ir kelių transporto. Toliau skelbti gyventojų ir žemės ūkio surašymo rezultatai. Vienas iš naujosios 2014 m.

sausio mėn. viešojo administravimo reformos strategijos prioritetų – viešųjų finansų vidaus kontrolė.

Užsienio ir saugumo politikos srityje reikėtų pagerinti Serbijos teisės aktų derinimą su ES deklaracijomis ir Tarybos sprendimais, kad Serbija atitiktų derybų programos reikalavimą palaipsniui suderinti šios srities politines strategijas ir sprendimus su atitinkamomis strategijomis ir sprendimais, kuriuos per laikotarpį iki stojimo priims Europos Sąjunga ir jos valstybės narės. Serbija taip pat turi skubiai parengti ir įgyvendinti patikimus ir tvirtus visų sričių teisės aktų derinimo su *acquis* stebėjimo ir priežiūros mechanizmus. Taip pat reikia imtis ryžtingų veiksmų ir ne tik sustiprinti ir visapusiškai vykdyti bendrą teisinę sistemą, bet visų pirma užtikrinti tų reformų įgyvendinimą skiriant reikiamus finansinius ir žmogiškuosius išteklius. Be to, trūksta institucinio koordinavimo ir vadovavimo kai kuriose esminėse *acquis* srityse, taip pat būtina apsaugoti reguliavimo įstaigų nepriklausomumą. Valstybės pagalbos kontrolės teisės aktai turi būti suderinti su *acquis* ir veiksmingai taikomi visoms įmonėms, taip pat ir toms, kurios restruktūrizuojamos ir privatizuojamos. Reikia imtis papildomų veiksmų, kad prieglobsčio procedūra būtų suderinta su ES standartais, be to, būtina skubiai pagerinti nuolatinio apgyvendinimo patalpas. Serbija turi sustiprinti savo pastangas suderinti nacionalinius energetikos srities teisės aktus, be kita ko, susijusius su dujotiekiu „South Stream“. Būtinai prioritetiniai šalies veiksmai – veiklų atsiejimas dujų sektoriuje ir valstybinės dujų bendrovės „Srbijagas“ restruktūrizavimas. Taip pat reikia toliau derinti teisės aktus mokesčių, aplinkos, klimato kaitos, genetiškai modifikuotų organizmų srityse ir iš esmės sustiprinti bendrą sveikatos ir socialinės apsaugos sistemą.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija

Iš esmės šalis pakankamai tenkina **politinius kriterijus**. Nuo 2005 m., kai tapo šalimi kandidate, buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija padarė pažangą ir įvykdė daugumą teismų sistemos ir viešojo administravimo reformų. Atsižvelgiant į dabartinį stojimo proceso etapą, teisės aktų suderinimo lygis yra aukštas. Tačiau tebėra didelių ir kai kuriose srityse net pagilėjusių problemų, visų pirma dėl vis labiau nesantaiką skleidžiančios politinės kultūros, didelio nerimo dėl vis didesnio valstybinių institucijų ir žiniasklaidos politizavimo ir vyriausybės vykdomos jų kontrolės, taip pat dėl vis dar nestabilių etninių grupių tarpusavio santykių.

ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro vertinimu, 2014 m. balandžio mėn. prezidento ir išankstiniai parlamento rinkimai buvo tinkamai surengti, bet valstybės ir partijų veikla buvo atskirta nepakankamai, o žiniasklaidos pranešimai buvo šališki. Nerimas dėl per didelių valstybės ir vadovaujančių partijų sąsajų menkina pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Dėl nepakankamo dialogo ir tebesitęsiančių partijų nesutarimų atsinaujino politinė krizė, kilusi dėl su rinkimais susijusių kaltinimų, ir pagrindinė opozicijos partija nustojo dalyvauti parlamento posėdžiuose. Pagrindinės politinės partijos nepakankamai stengiasi vykdyti konstruktyvią politiką, kuri būtų naudinga visam elektoratui ir visai šaliai. Vyriausybė ir opozicija turėtų imtis veiksmų, kad parlamente būtų atnaujintas politinis dialogas. Vyriausybė turi garantuoti, kad opozicija galėtų visapusiškai vykdyti demokratinės kontrolės funkciją. Kita vertus, opozicija taip pat turi konstruktyviai dalyvauti demokratinuose procesuose.

Didelį susirūpinimą kelia viešojo administravimo politizavimas tiek centriniu, tiek vietos lygmeniu. Vis dar ne iki galo taikomi skaidrumo, atskaitomybės ir nuopelnų principai. Be to, ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras pranešė apie įtikimus kaltinimus spaudimu viešojo sektoriaus darbuotojams per 2014 m. balandžio mėn. rinkimus. Šiuos klausimus reikėtų išspręsti, visų pirma priimant naujus teisės aktus.

Taip pat būtina toliau stiprinti teismų nepriklausomumą bei kompetenciją ir daugiau dėmesio skirti piliečiams garantuojamo teisingumo kokybei. Šioje srityje šalies pasiekta didelė

teisėkūros ir techninė pažanga nublanksta dėl didėjančio susirūpinimo selektyviu teisingumu. Nors pasiekta tam tikrų rezultatų, korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Reikia veiksmingiau įgyvendinti kovos su korupcija sistemą.

Pažanga padaryta policijos bendradarbiavimo ir kovos su organizuotu nusikalstamumu ir prekyba žmonėmis srityse. Reikėtų toliau siekti rezultatų vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos bylose. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas.

Sukurta bendra pagrindinių teisių apsaugos sistema, bet reikia daugiau dėmesio skirti jos veiksmingam įgyvendinimui. Būtina toliau siekti išspręsti problemas dėl išankstinio nusistatymo prieš romus ir jų diskriminavimo ir įveikti netoleranciją lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų atžvilgiu.

Toliau prastėjo padėtis, susijusi su žiniasklaidos laisve. Vyriausybė žiniasklaidos informacijai įtaką daro ir valstybės finansuojama reklama. Pagrindinėse žiniasklaidos priemonėse trūksta iš tiesų nepriklausomų pranešimų ir tikslios ir objektyvios informacijos visuomenei, nepakanka ir informacija pagrįstų viešų diskusijų.

Kalbant apie etninių grupių tarpusavio santykius, 2001 m. konfliktą užbaigusiame Ohrido pagrindų susitarime nustatyta sistema, kuria įtvirtintas daugiatautis visuomenės pobūdis. Tačiau bendruomenės vienos kitomis vis dar nepasitiki. Įvykis ar incidentas gali lengvai sukelti įtampą. Reikia aktyvesnio ir bendresnio požiūrio į įtraukimą daugiatautę visuomenę. Turi būti užbaigta Ohrido pagrindų susitarimo peržiūra ir atsižvelgta į joje pateiktas rekomendacijas.

Apskritai šalis palaiko gerus santykius su kitomis plėtros šalimis ir aktyviai plėtoja regioninį bendradarbiavimą. Svarbu toliau laikytis konstruktyvaus požiūrio į santykius su kaimyninėmis ES valstybėmis narėmis. Reikėtų vengti veiksmų ir pareiškimų, kurie galėtų pakenkti geriems kaimyniniams santykiams.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija gerokai pažengė į priekį tenkindama **ekonominius kriterijus**. Kitose srityse taip pat padaryta tam tikra pažanga kuriant veikiančią rinkos ekonomiką. Kad atlaikytų vidutinės trukmės konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje, šalis turi ryžtingai įgyvendinti struktūrines reformas ir taip įveikti esmines problemas.

Ekonomika toliau atsigauja, bet jos augimas grindžiamas tik išorės sektoriumi, todėl poveikis nedarbui ribotas, o jaunimo nedarbas išlieka ypač didelis. Reformos, kuriomis šalinami darbo rinkos struktūriniai suvaržymai, vykdomos labai neryžtingai. Išlaikytas finansinis stabilumas ir didėjo tiesioginių užsienio investicijų srautai. Suprastėjo fiskalinė drausmė ir valdžios sektoriaus išlaidų skaidrumas ir kokybė.

Ekonomikos ir užimtumo augimo perspektyvos didžiąja dalimi priklauso nuo šalies privačiajam sektoriui garantuojamos verslo aplinkos. Kad ji pagerėtų, reikia toliau paprastinti licencijų išdavimo tvarką, be kita ko, ir siekiant paskatinti vietas ir užsienio įmonių sąsajas, taip pat reikia pagreitinti pasitraukimo iš rinkos procedūras ir vykdant verslą reglamentuojančius teisės aktus užtikrinti vienodas sąlygas visoms įmonėms. Reikės pagerinti galimybes gauti finansavimą, be kita ko, galimybes skolintis iš bankų. Reikia vykdyti tolesnes švietimo sistemos reformas ir įgyvendinti profesinio rengimo strategiją, kad darbuotojų įgūdžiai labiau atitiktų darbo jėgos paklausą. Kalbant apie viešuosius finansus, dėl 2013 m. ir 2014 m. vėl suprastėjusios fiskalinės drausmės reikia gerinti biudžeto planavimo procedūras ir užtikrinti didesnę metinio biudžeto vykdymo atitiktį vidutinio laikotarpio fiskalinei strategijai. Reikėtų pagerinti viešųjų išlaidų kokybę siekiant, kad didesnę kapitalo išlaidų dalį sudarytų ekonomikos augimą skatinančios investicijos.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija toliau didino **gebėjimus priiinti narystės įsipareigojimus**. Šalis tęsia dalyvavimą stabilizacijos ir asociacijos procese ir laikosi įsipareigojimų pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija palaiko įvairaus pobūdžio bendradarbiavimą su ES visose *acquis* srityse ir yra pasiekusi aukštą strategijų ir institucijų suderinimo lygį. Šalis pasiekė pakankamą suderinimo su *acquis* lygį, kad galėtų pereiti į kitą stojimo proceso etapą. Dabar daugiausia dėmesio reikėtų skirti administraciniam pajėgumams ir veiksmingam įgyvendinimui.

Kalbant apie vidaus rinką, geras suderinimo lygmuo jau pasiektas tokiose srityse kaip kapitalo judėjimas, pašto paslaugos ir bendrovių teisė. Kalbant apie teisingumą ir vidaus reikalus, šalis padarė deramą pažangą vykdydama pasirengimą vizų politikos, išorės sienų ir Šengeno erdvės, taip pat policijos bendradarbiavimo srityse. Kita vertus, tolesni veiksmai būtini visų pirma regioninės politikos, aplinkos ir klimato kaitos, socialinės politikos ir švietimo srityse. Be to, visoje viešojo administravimo srityje būtina stiprinti ir plėtoti viešųjų finansų vidaus kontrolę.

Taryba dar nepriėmė sprendimo dėl 2009 m. Komisijos pasiūlymo dėl perėjimo į antrąjį asociacijos etapą pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo 5 straipsnį.

Albanija

Albanija toliau darė pažangą siekdama atitikti **politinius kriterijus**. Pradėtas aukšto lygio dialogas dėl pagrindinių prioritetų ir sukurtos bendros darbo grupės, kad būtų susisteminti veiksmai, kurių reikia imtis dėl vykdytinų reformų. Dar neįsteigta Nacionalinė integracijos į Europą taryba, kad į reformas būtų įtraukti visi suinteresuotieji subjektai ir kad jie siektų bendrų tikslų. Siekiant tvarių reformų, būtinas konstruktyvus ir tvarus vyriausybės ir opozicijos politinis dialogas.

Parlamentas bendru sutarimu priėmė Rezoliuciją dėl integracijos į Europą. Jis pritarė kelioms integracijai į ES svarbioms teisėkūros priemonėms, pirmiausia kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu srityse, taip pat balsavo dėl teisminių institucijų pareigūnų skyrimo. Padidėjo teisėkūros procedūros skaidrumas. Tačiau įtempta politinė atmosfera kliudė parlamento darbui, ir opozicija dažnai susilaikydavo, o nuo liepos mėn. boikotavo darbą parlamente. Ir vyriausybė, ir opozicija turi užtikrinti, kad politinės diskusijos visų pirma vyktų parlamente. Vyriausybė turi garantuoti, kad opozicija galėtų visapusiškai vykdyti demokratinės kontrolės funkciją. Kita vertus, opozicija taip pat turi konstruktyviai dalyvauti demokratinuose procesuose.

Toliau vykdyta viešojo administravimo reforma: įsigaliojo Valstybės tarnybos įstatymas, priimti susiję įgyvendinimo teisės aktai ir imtasi veiksmų, kad būtų pagerinta įdarbinimo tvarka. Reformos įgyvendinimą būtina tęsti, kad būtų užtikrintas viešojo administravimo institucijų depolitizavimas bei atskaitomybė ir sugriežtinti profesiniai standartai. Reikia užbaigti ir laikantis ES standartų priimti administracinio proceso kodeksą. Reikės imtis priemonių, kad didėtų nepriklausomų institucijų nepriklausomumas ir gerėtų veiklos rezultatai.

Albanija ėmėsi tolesnių teisminių institucijų reformos veiksmų: ji užmezgė ryšius su Venecijos komisija, kad sustiprintų teismų sistemos nepriklausomumą, atskaitomybę ir profesionalumą, ir pradėjo rengti 2014–2020 m. teismų sistemos reformos strategiją. Imtasi tam tikrų priemonių, siekiant pagerinti teisminių institucijų atskaitomybę ir skaidrumą, be kita ko, priimti teisės aktų pakeitimai, kuriais reglamentuojama teisėjų ir prokurorų neliečiamybė. Kelios teisėjams skirtos drausminės procedūros užbaigtos sankcijomis. Ėmė veikti, nors ir nevisapusiškai, administraciniai teismai. Iš dalies pakeistas Aukščiausiosios teisingumo tarybos įstatymas, kuriuo siekiama pagerinti šios tarybos veikimą. Tačiau išreikštas

susirūpinimas, kad tos pataisos priimtose skubiai, neįtraukus visų suinteresuotųjų subjektų ir su jais nesikonsultavus. Teisminės institucijos tebeturi daug trūkumų, ir visi suvokia, kad būtina skubi, esminė jų reforma. Reikės imtis papildomų ryžtingų veiksmų, kad būtų užtikrintas teisminių institucijų nepriklausomumas, veiksmingumas ir atskaitomybė, be kita ko, bus būtina keisti Konstituciją. Albanija turės aktyviai vykdyti šį procesą ir konstruktyviai bendradarbiauti su visais suinteresuotaisiais subjektais, taip pat tęsti bendradarbiavimą su Venecijos komisija. Reikia imtis ryžtingų veiksmų, kad būtų sustiprinta teisėjų, prokurorų ir advokatų drausmės sistema, ir toliau gerinti teismų veiksmingumą.

Vyriausybė parodė politinę valią veikti ryžtingai, kad būtų užkirstas kelias korupcijai ir su ja kovojama. Sustiprinta teisėkūros sistema ir pagerėjo centrinės politikos koordinavimas ir stebėjimas. Paskirtas naujas nacionalinis kovos su korupcija koordinatorius ir visose atitinkamose ministerijose įdiegtas kovos su korupcija centrų tinklas. Tačiau korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių, įskaitant teismines institucijas ir teisėsaugą, ir išlieka itin didelė problema. Albanija turi imtis priemonių, kad užtikrintų teisinės sistemos taikymą, ir priimti 2014–2020 m. kovos su korupcija strategiją ir veiksmų planus. Reikia stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir šalinti esamas kliūti aktyviai vykdyti tyrimus. Albanija taip pat turės toliau siekti konkrečių rezultatų vykdam tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimdama apkaltinamuosius nuosprendžius korupcijos bylose, įskaitant aukšto rango pareigūnų korupcijos bylas.

Kovojant su organizuotu nusikalstamumu pasiekta teigiamų rezultatų įvairiose srityse. Suintensyvėjo teisėsaugos institucijų veikla: konfiskuojama daugiau narkotikų, tiriama daugiau su narkotikais susijusių nusikaltimų, ekonominių nusikaltimų ir prekybos žmonėmis atvejų. Visų pirma institucijos ėmėsi ryžtingos kovos su dideli susirūpinimą tebekeliančiu kanapių auginimu ir neteisėta prekyba jomis, visų pirma surengė didelę policijos operaciją Lazarato miestelyje ir šalies šiaurėje. Sustiprintas tarptautinis bendradarbiavimas. Tačiau reikia toliau stiprinti kovos su organizuotu nusikalstamumu veiksmus. Reikėtų toliau gerinti teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą ir šalinti teisinės tyrimų veiksmingumą menkinančias kliūti. Kad kova su visų rūšių nusikalstama veika, įskaitant pinigų plovimą ir prekybą žmonėmis ir narkotikais, būtų sėkminga, Albanija turės imtis tvarių veiksmų, vykdyti aktyvius ir sistemingus finansinius tyrimus ir nuolat užtikrinti teisės aktų vykdymą. Albanija turėtų toliau ryžtingai kovoti su kanapių auginimu. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas.

Kalbant apie žmogaus teises, susirinkimų laisvę ir teisę laisvai burtis į asociacijas, minties, sąžinės ir religijos laisvės ir toliau iš esmės užtikrintos. Pagerėjo valstybės institucijų ir pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimas lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teisių klausimais. Peržiūrėti neįgaliesiems skirti teisės aktai, reikia užtikrinti jų įgyvendinimą. Būtina pašalinti dėl lyties diskriminuojančias teisinės nuostatas, reikėtų sustiprinti institucijų pajėgumus vaikų apsaugos srityje ir išspręsti prievartinio vaikų darbo problemą. Priimtas vaikų teisių veiksmų planas. Albanija turės įgyvendinti priemones, kuriomis didinama romų įtrauktis ir saugomos pažeidžiamos grupės. Reikia toliau stiprinti nuosavybės teisių apsaugą, taip pat peržiūrėti 2012 m. nuosavybės reformos strategiją ir sustiprinti teisinės nuosavybės saugumą. Vyriausybė neįgyvendino nustatytų prioritetų saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės užtikrinimo srityje. Turi būti atkurtos visos teisės aktais nustatytos Audiovizualinės žiniasklaidos tarnybos funkcijos ir praktiškai garantuojamas jos nepriklausomumas. Problemų vis dar kelia tai, kad keli transliuotojai dažnius naudoja neteisėtai.

Tebėra būtina, kad Albanija konstruktyviai palaikytų regioninį bendradarbiavimą ir gerus kaimyninius santykius.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Albanija padarė tam tikrą pažangą pereidama prie veikiančios rinkos ekonomikos. Šalis turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje vidutinės trukmės laikotarpiu su sąlyga, kad ji dar sparčiau įgyvendins struktūrines reformas.

Albanija išlaikė makroekonominį stabilumą, pradėjo gražinti skolas ir ėmėsi veiksmų, kad pagerintų mokesčių administravimą ir rinkimą. Tačiau ekonomikos augimas toliau lėtėjo, ir einamosios sąskaitos deficitas dėl menko konkurencingumo tebėra didelis. Biudžeto deficitas buvo didesnis nei 2013 m. nustatytas tikslas, o didelė valstybės skola toliau augo, apribodama fiskalinių veiksmų laisvę. Infliacija tebebuvo žema, todėl tęsta švelnesnė pinigų politika, bet dėl didelės neveiksnių paskolų komerciniuose bankuose dalies nebuvo jokio kredito augimo. Nedarbas didelis, o neoficiali ekonomika vis dar labai paplitusi.

Albanija turėtų vykdyti fiskalinio konsolidavimo veiksmus, kad sumažintų valstybės skolą ir kartu išsaugotų ekonomikos augimą skatinančių išlaidų galimybę. Reikėtų reformuoti energetikos sektorių ir toliau įgyvendinti pensijų ir mokesčių administravimo reformas, kad būtų sumažintas šio sektoriaus viešiesiems finansams keliamas pavojus. Reikia remti bankų skolinimą ir kredito augimą toliau gražinant valstybės skolas įmonėms ir sprendžiant neveiksnių paskolų klausimą. Privačiojo sektoriaus plėtros kliūtys turėtų būti pašalintos gerinant verslo aplinką, kuriai būdingi su teisine valstybe ir reguliavimo sistema susiję trūkumai ir netikrumas dėl nuosavybės teisių. Siekiant įvairinti ribotą gamybos bazę, būtina sukurti palankias privačių investicijų, ypač tiesioginių užsienio investicijų, sąlygas. Reikėtų toliau tobulinti švietimo ir mokymo sistemas, kad būtų išspręstas įgūdžių neatitiktis darbo rinkos poreikiams klausimas ir pagerintos galimybės įsidarbinti.

Toliau iš esmės sklandžiai įgyvendintas 2009 m. balandžio mėn. įsigaliojęs Stabilizacijos ir asociacijos susitarimas. Albanija toliau derino savo teisės aktus su įvairių sričių ES reikalavimais ir taip didino **gebėjimus priimti narystės įsipareigojimus**. Priimtas naujas 2014–2020 m. integracijos į Europą nacionalinis planas. Tačiau konkreti pažanga daugumoje sričių nedidelė. Albanija turės imtis ryžtingų veiksmų, kad pagerintų pasirengimą įgyvendinti ES *acquis*. Reikia dėti daugiau pastangų siekiant užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių apsaugą. Išspręstas vyriausybės ir elektros energijos paskirstymo bendrovės CEZ ginčas leido imtis tolesnių energetikos sektoriaus reformų. Kad ekonomika vystytųsi, būtina sustiprinti veiksmus energetikos srityje, taip pat įvairinti elektros energijos šaltinius ir gerinti elektros energijos rinkos veikimą. Albanija taip pat turės stiprinti aplinkos apsaugą ir šalinti transporto, maisto saugos ir vartotojų bei sveikatos apsaugos srityse nustatytus trūkumus. Reikia stiprinti institucijų, kurioms pavesta įgyvendinti *acquis*, administracinius pajėgumus ir profesinius standartus ir apsaugoti reguliavimo institucijų nepriklausomumą. Tebėra būtina didinti skaidrumą ir atskaitomybę, visų pirma viešųjų pirkimų ir viešųjų finansų valdymo srityje.

Bosnija ir Hercegovina

Šalis ir vėl padarė tik labai nedidelę pažangą vykdydama **politinius kriterijus**. Nesiimta jokių realių veiksmų siekiant sukurti veiksmingas ir tvarias institucijas. Šalies parlamentinė asamblėja menkai tepažengė į priekį priimdama su ES susijusius teisės aktus. Politiniai ir etniniai nesutarimai turėjo labai neigiamą poveikį valstybės ir federacijos asamblėjų darbui.

Valstybės, autonominių vienetų ir kantonų bendradarbiavimas su pilietine visuomene išlieka silpnas. Kaip paaikškėjo iš socialinių protestų 2014 m. pradžioje, visos vyriausybės pirmiausia turėtų spręsti socialines ir ekonomines piliečių problemas, visų pirma sumažinti ypač didelį jaunimo nedarbą ir padėti asmenims, kuriems reikia pagalbos, be kita ko, po didelių gegužės mėn. potvynių.

Dėl nepalankaus politinio klimato padaryta tik labai nedidelė pažanga reformuojant viešąjį administravimą ir gerinant jo institucijų pajėgumus atitikti integracijos į ES reikalavimus.

Didelį susirūpinimą tebekelia įvairių vyriausybės lygmenų teisinės ir administracinės sistemos susiskaidymas, nes dėl to labai prastėja viešųjų paslaugų sistemos veiksmingumas. Reikia parengti naują viešojo administravimo reformos strategiją, kuri bus vykdoma po 2014 m. Būtina imtis visapusiškų, viešųjų finansų valdymui būtinų reformų.

Pažangos beveik nepadaryta teismų sistemos reformos srityje. Svarbi platforma siekti sutarimo dėl teisminių reformų tebėra struktūruotas dialogas teisingumo klausimais, į jį buvo įtraukti ir kiti su teisine valstybe susiję klausimai. Būtina kuo skubiau atlikti valstybinių teisminių institucijų reformą. Visų lygmenų žmogiškųjų išteklių, kurių uždavinys – sumažinti neišnagrinėtų karo nusikaltimų bylų skaičių, trūkumo problema iš dalies išspręsta, bet tinkamas planavimas ir deramas kompetentingų vietos valdžios institucijų finansavimas vis dar būtinas siekiant užtikrinti tvarumą. Teisminės institucijos turi toliau griežtinti drausminių priemonių ir atitinkamų su interesų konfliktu susijusių taisyklių vykdymą.

Mažai pasiekta vykdant kovos su korupcija reformas; korupcija vis dar būdinga visam viešajam sektoriui, o prasčiausia padėtis – paslaugų teikimo ir galimybių įsidarbinti srityse. Labai paplitę politinio patronažo tinklai daro įtaką visiems vyriausybės lygmenims. Su aukšto rango pareigūnais susijusių bylų tyrimas ir baudžiamasis persekiojimas nepakankamas, žemas ir bendras veiksmingų tyrimų, baudžiamojo persekiojimo ir apkaltinamųjų nuosprendžių skaičius. Nėra pakankamos politinės valios nuo retorikos pereiti prie realių kovos su korupcija veiksmų, įskaitant tyrimus ir apkaltinamuosius nuosprendžius aukšto rango pareigūnų bylose. Nepaisant kelių sėkmingų jungtinių operacijų, be kita ko, glaudžiai bendradarbiaujant su kaimyninėmis šalimis, iš esmės beveik nepadaryta pažangos kovojant su organizuotu nusikalstamumu, kuris tebekelia didelį susirūpinimą. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas.

Sukurta žmogaus teisių laikymosi užtikrinimo teisinė ir institucinė sistema ir į teisinę sistemą įtraukti esminiai tarptautinių žmogaus teisių teisės aktų elementai. Tačiau didelį nerimą kelia padidėjęs politinis ir finansinis spaudimas žiniasklaidai ir prieš žurnalistus ir redaktorius nukreipti bauginimai ir grasinimai. Reikia dėti daugiau pastangų, kad mokyklos būtų įtraukesnės, ir federacijos lygmeniu išspręsti vis dar suskaidytų mokyklų (dviejų mokyklų po vienu stogu) klausimą. Būtina užtikrinti veiksmingą neapykantos kurstymo, smurto ir diskriminacijos prieš lesbietes, gėjus, biseksualius, translyčius ir interseksualius (LGBTI) asmenis prevenciją ir tokių atvejų nagrinėjimą. Nors daug pasiekta sprendžiant romų apgyvendinimo klausimą, reikia sustiprinti švietimo, sveikatos priežiūros ir užimtumo sričių veiksmus. Kalbant apie pabėgėlius ir viduje perkeltus asmenis, būtina užtikrinti veiksmingą peržiūrėtos strategijos, visų pirma jos socialinių ir ekonominių aspektų, įgyvendinimą. Bosnija ir Hercegovina toliau palaikė aktyvų regioninį bendradarbiavimą ir gerus kaimyninius santykius.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, šalis padarė menką pažangą siekdama tapti veikiančios rinkos ekonomikos šalimi. Reikės daug dirbti, kad šalis pašalintų esamus struktūrinius trūkumus ir galėtų atlaikyti ilgalaikį konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje.

Ekonomika vėl pradėjo truputį augti, o einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo, bet išliko išorės disbalanso problema. Dėl silpnos vidaus paklausos ir ribotos gamybos bazės ekonomikos atsigavimas tebėra trapus. Tikėtina, kad trumpalaikę ekonominę ir fiskalinę padėtį pablogins dideli pavasario potvyniai. Imtasi veiksmų, kad būtų pagerintas federacijos lygmens fiskalinis koordinavimas ir netiesioginių mokesčių rinkimas.

Bosnija ir Hercegovina turėtų skubiai taikyti papildomas priemones, kad būtų išlaikyta fiskalinė drausmė. Be to, reikia imtis veiksmų dėl didelio valstybės dalyvavimo ekonomikoje, sumažinti viešųjų išlaidų dydį ir tobulinti jų struktūrą bei paskirtį. Be to, reikėtų tinkamai

išspręsti viešųjų įmonių neveiksmingumo klausimą. Ekonominės politikos formavimas gerokai palengvėtų ir pagerėtų, jei autonominiai vienetai geriau koordinuotų veiksmus tarpusavyje ir viduje. Reikia imtis ryžtingų veiksmų dėl didelio darbo rinkos disbalanso, kurį rodo vis dar didelis nedarbas, ypač jaunimo, ir labai menko dalyvavimo darbo rinkoje, pašalinti paskatas nedirbti ir pagerinti švietimo kokybę. Siekiant paremti privačiojo sektoriaus plėtrą ir pritraukti investicijų, ypač užsienio, reikėtų išspręsti tokias problemas kaip teisinės ir verslo aplinkos trūkumai, visų pirma lėtas sutarčių vykdymo užtikrinimas ir brangios bei sudėtingos patekimo į rinką ir pasitraukimo iš jos procedūros, taip pat nepakankamai išvystyta infrastruktūra. Didelė problema tebėra neoficialus sektorius. Be to, reikia išspręsti didelio neveiksnių paskolų skaičiaus klausimą.

Kaip ir praėjusiais metais, dėl menkos realios politinės paramos ES darbotvarkei, nesukurto veiksmingo koordinavimo mechanizmo ES klausimais ir vidaus ginčų dėl kompetencijų padaryta menka pažanga teisės aktus ir standartus **derinant su atitinkamais ES teisės aktais ir standartais**. Tai ypač susiję su asmenų ir darbo jėgos judėjimo, laisvės teikti paslaugas ir įsisteigimo laisvės, laisvo prekių judėjimo, vartotojų apsaugos, užimtumo ir socialinės politikos, švietimo, kultūros ir mokslinių tyrimų, pramonės ir MVĮ, aplinkos ir klimato kaitos, taip pat transporto sritimis. Daugelyje sričių daryti pažangą kliudo tai, kad nėra bendrų nacionalinių strategijų.

Menka pažanga padaryta žemės ūkio ir kaimo plėtros, maisto saugos, veterinarijos, fitosanitarijos politikos ir žuvininkystės srityse. Dėl nepakankamo suderinimo su šios srities ES reikalavimais vis dar neleidžiama į ES eksportuoti gyvūninių produktų. Kad ši apmaudi padėtis pasikeistų, reikia ryžtingų ir gerai suderintų veiksmų. Mokesčių srityje Bosnija ir Hercegovina nustatė mažų alaus daryklų apmokestinimo tvarką, kuri neatitinka pagal laikinąjį susitarimą nustatytų išipareigojimų, nes diskriminuoja alaus importuotojus. Dėl sudėtingos administracinės struktūros, ginčų dėl valstybės ir autonominių vienetų kompetencijų ir nepakankamos politinės valios nedaug pasiekta energetikos sektoriuje. Dėl to, be kita ko, šalis nuolat iš esmės pažeisdavo išipareigojimus pagal Energijos bendrijos sutartį dujų srityje – šią problemą būtina skubiai išspręsti. Pažanga, be kita ko, padaryta vidaus rinkos srityje: priimtas viešųjų pirkimų įstatymas, kuris leidžia šalies teisės aktus suderinti su 2004 m. ES direktyvomis. Pagerėjo autonominių vienetų ir valstybės statistikos institucijų bendradarbiavimas, pirmiausia dėl gyventojų ir būstų surašymo.

Kosovas

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, svarbiausi praėjusių metų Kosovo politinės darbotvarkės klausimai buvo vietos ir visuotiniai rinkimai ir po jų susiklosčiusi padėtis. Birželio mėn. rinkimai buvo skaidrūs ir gerai organizuoti. Rinkimų diena praėjo be didesnių incidentų ir rinkėjai galėjo laisvai balsuoti visame Kosove, įskaitant keturias šiaurės savivaldybes. Rinkimai įtvirtino per 2013 m. pabaigoje surengtus vietos rinkimus padarytą pažangą. Abiem atvejais rinkimų procesas pagerėjo. Nustatyta mažiau sukčiavimo atvejų nei per 2010 m. rinkimus, ir jie veiksmingai išspręsti. Nemažai 2010 m. pradėtų bylų tebenagrinėjamos. Kosovas dar neatsižvelgė į rinkimų stebėjimo misijų ir ekspertų pateiktas rekomendacijas. Be kita ko, rekomenduota priimti visapusišką rinkimų kodeksą ir patikslinti rinkėjų sąrašus. Rinkimų reforma turi būti užtikrinta, kad rinkimų teisinė sistema atitiktų ES geriausią praktiką. Šiuo tikslu naudinga gali būti tai, kad Kosovas neseniai tapo Venecijos komisijos nariu.

Siekti pažangos trukdė tai, kad nepavyko sklandžiai ir laiku suformuoti naujosios įstatymų leidžiamosios valdžios. Naujoji vyriausybė ir asamblėja turės ryžtingiau vykdyti Kosovo reformų strategiją. Abi institucijos turi pasinaudoti bendru šalies politiniu sutarimu dėl integracijos į ES. Kosovo vyriausybė parodė galinti koordinuoti šalies integracijos į ES darbotvarkę, visų pirma kiek tai susiję su SAS derybomis. Remdamiesi įvairių departamentų

ir institucijų patirtimi, Kosovo derybininkai dėjo itin dideles pastangas, kad atidžiai išnagrinėtų siūlomą tekstą ir galimą jo poveikį. Tai parodo, kad gerai suprantamas priimtų įsipareigojimų poveikis.

Kad pavyktų įgyvendinti pagal būsimą SAS nustatytus įsipareigojimus ir jų laikytis, Kosovo vykdomoji valdžia ir asamblėja turi susitelkti į teisės aktų ir strategijų įgyvendinimą. Teisėkūros ir strategijų planuose būtina realistiškai numatyti reikiamus išteklius. Naujoji įstatymų leidžiamoji valdžia turi puikią galimybę pagerinti įstatymų leidimo ir vykdymo proceso priežiūrą. Reikia sustiprinti asamblėjos vaidmenį, susijusį su nepriklausomų institucijų ir reguliavimo institucijų priežiūra. Turi būti išlaikytas šių įstaigų nepriklausomumas, reikia nedelsiant paskirti šių įstaigų pareigūnus ir tai daryti vykdamas objektyviais kriterijais grindžiamą sąžiningą ir depolitizuotą atranką.

Toliau tęstas glaudus bendradarbiavimas su ES teisinės valstybės misija (EULEX). Kosovo institucijos prisiėmė esminį politinį įsipareigojimą išplėsti misijos įgaliojimus ir sutiko įsteigti specialų teismą, kuris nagrinės specialiosios tyrimų darbo grupės atliktų tyrimų rezultatus. Kad užbaigtų šį procesą, Kosovas turi atitinkamai iš dalies pakeisti savo teisės aktus, įskaitant Konstituciją. Teisminės institucijos tinkamai įveikė struktūrinius uždavinius, kaip antai susijusius su 2013 m. atlikta visapusiška teismų sistemos reforma ir kai kurių EULEX funkcijų perdavimu vietos institucijoms. Šis procesas toliau remtas vykdamas struktūruotą dialogą teisinės valstybės klausimais. Problema išlieka neišnagrinėtos bylos ir siekis užtikrinti nešališką, nepriklausomą teisingumo sistemą. Kosovo teisminės institucijos turi aktyviai siekti, kad kaltinamosios išvados būtų grindžiamos priimtinais įrodymais, ir laiku priimti gerai pagrįstus sprendimus, nepaisydamos vyraujančios visuomenės ar politinės nuomonės.

Kalbant apie kovą su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, atlikta daugiau su narkotikais susijusių nusikaltimų tyrimų ir pavyko išardyti kelias prekybos žmonėmis grupuotes. Tačiau atsižvelgiant į menką faktinių apkaltinamųjų nuosprendžių ir narkotikų konfiskavimo atvejų skaičių, Kosovo kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija tik prasideda. Teisėsaugos institucijos vengia pradėti finansinius tyrimus, ir atvejų, kai teisminės institucijos įsako išaldyti ir konfiskuoti turtą, o policiją ši įsakymą įvykdo, tebėra mažai. Didelį susirūpinimą tebekelia liudytojų bauginimas. Naujoji vyriausybė ir parlamentas turi vykdyti griežtą korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo netoleravimo politiką, taip pat išreikšti aiškia politinę valią veiksmingai kovoti su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu. Kosovo politikai turi parodyti, kad yra pasirengę pritarti nepriklausomo teismo proceso rezultatams. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas.

Viešojo administravimo reformos strategijos (2010–2013 m.) ir veiksmų plano (2012–2014 m.) įgyvendinimas Kosovui sukėlė ypač daug problemų, o rezultatai buvo itin menki. Be būtino ryžtingo politinio įsipareigojimo, Kosovas turi sukurti realistišką politikos formavimo, teisėkūros planavimo ir praktinio reformų įgyvendinimo strategiją. Prioritetinė užduotis yra valstybės tarnybai skirtos teisinės sistemos užbaigimas, užtikrinant, kad ji būtų depolitizuota ir būtų vykdomas valstybės tarnautojų veiklos vertinimas. Kosovas taip pat turi priimti įstatymą dėl bendrųjų administracinių procedūrų, kuris būtinas siekiant sukurti verslui palankią aplinką. Nors priimtos tam tikros viešojo finansavimo valdymo taisyklės ir nuostatos, šalis turėtų užtikrinti, kad šioje srityje būtų laikomasi visapusiškesnio požiūrio. Šalis turi užtikrinti jų įgyvendinimą ir ryžtingiau vykdyti tolesnius su Generalinio auditoriaus tarnybos ataskaitomis susijusius veiksmus.

Kosove ir toliau iš esmės garantuojamos žmogaus ir pagrindinės teisės. Vėl veikia Nepriklausoma žiniasklaidos komisija. Nuteisti (nuosprendžio vykdymą atidedant) smurtą prieš žurnalo „Kosovo 2.0“ žurnalistus inicijavę asmenys. Didelė problema tebėra nesibaigiantys grasinimai ir išpuoliai prieš lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir

interseksualių (LGBTI) asmenų gynėjus ir žurnalistus. Būtina nustatyti saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės užtikrinimo sąlygas. Reikia veiksmingai užtikrinti nuosavybės teises, įskaitant moterų teisę į paveldėtą nuosavybę. Kosovas dar nemodernizavo žmogaus teisių apsaugos institucinės sistemos. Aiškiai nustatytų atitinkamos atsakomybės sričių nebuvimas trukdo įgyvendinti teisės aktus ir vykdyti stebėseną.

Kelioms viduje perkeltoms šeimoms, priklausančioms stovykloje Juodkalnijoje gyvenančiai romų bendruomenei, skirta žemės. Uždarytas pagrindinis romų stovyklos Leposavičiuje pastatas. Įgyvendinimo ir stebėjimo taryba padėjo pagerinti kultūros ir religinio paveldo apsaugą. Tačiau Kosovas turi imtis ryžtingesnių veiksmų, kad užtikrintų teisės aktų ir politikos strategijų įgyvendinimą, įskaitant romų, aškalių ir egiptiečių bendruomenių integracijos veiksmų planą. Reikia nuodugniai ir nedelsiant ištirti saugumo incidentus ir nusikaltimus prieš mažumoms priklausančius asmenis ir jų nuosavybę ir patraukti už tai baudžiamojon atsakomybėn. Būtina įgyvendinti įstatymus dėl Prizreno miesto istorinio centro ir Velika Hoča/Hoča e Madhe kaimo. Ypač didelį susirūpinimą kelia įstatymas dėl Velika Hoča/Hoča e Madhe kaimo, nes jį įgyvendinant nepasiekta jokios pažangos, nepaisant 2013 m. vasario mėn. priimto savivaldybės sprendimo imtis veiksmų ir Aplinkos ir teritorijų planavimo ministerijos pateiktų administracinių instrukcijų. Būtina imtis ryžtingų veiksmų, kad būtų užkirstas kelias neteisėtoms statyboms ir kultūros paveldo vietų griovimui.

Kosovas padarė pažangą regioninio bendradarbiavimo srityje ir sudarė naujus dvišalio bendradarbiavimo susitarimus su keliomis kaimyninėmis šalimis.

Kalbant apie **santykių su Serbija normalizavimą**, Kosovas toliau vykdė dialogą ir iš esmės laikėsi įsipareigojimo įgyvendinti 2013 m. balandžio mėn. Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų ir kitus vykdant dialogą pasiektus susitarimus. Dėl to šalyje pasiekta tvarių pokyčių: pirmąkart visame Kosove surengti vietos ir parlamento rinkimai, gerokai pasistūmėta į priekį naikinant Serbijos policijos ir teisingumo struktūras. Pritarta nuolatiniam sprendimui dėl Kosovo įtraukimo į Pietryčių Europos bendradarbiavimo procesą (PEBP). Nors nuo to laiko, kai Kosove paskelbti išankstiniai rinkimai, jokių aukšto lygio susitikimų nesurengta, darbas tęstas techniniu lygmeniu ir pasiekta pažanga muitų rinkimo, integruoto sienų valdymo, energetikos ir telekomunikacijų srityse.

Tačiau iš esmės dialogo įgyvendinimo pažanga sulėtėjo. Serbijoje ir Kosove surengti išankstiniai visuotiniai rinkimai. Svarbu atnaujinti aukšto lygio dialogą. Taip pat būtina, kad abi šalys toliau visapusiškai ir geranoriškai įgyvendintų visus pasiektus susitarimus. Tolesnė pažanga turėtų leisti palaiptinai visapusiškai normalizuoti Serbijos ir Kosovo santykius. Kai bus užbaigtos Serbijos stojimo derybos, bus sudarytas teisiškai privalomas susitarimas, siekiant, kad Serbija ir Kosovas galėtų naudotis visomis savo teisėmis ir vykdyti visus įsipareigojimus.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Kosovas padarė nedidelę pažangą siekdamas tapti veikiančios rinkos ekonomikos šalimi. Reikia daug dirbti, kad būtų pašalinti struktūriniai trūkumai ir šalis atlaikytų ilgalaikį konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje.

Ekonomika toliau augo (3,4 proc.), bet nepasiekta jokios su darbo rinkos sąlygomis susijusios pažangos. Nors prekybos deficitas šiek tiek sumažėjo, išorės disbalansas vis dar didelis. Makroekonominis stabilumas iš esmės išlaikytas, nepaisant prieš rinkimus gerokai išaugusių *ad hoc* einamųjų išlaidų, visų pirma atlyginimams ir pensijoms. Tokia praktika menkina fiskalinės politikos skaidrumą, nuspėjamumą ir patikimumą, fiskalinis planavimas tampa sudėtingesnis ir kinta išlaidų struktūra, nes didėja išlaidų, kurios mažiau skatina ekonomikos augimą, dalis.

Ypač svarbu stiprinti fiskalinį planavimą ir veiksmingai įgyvendinti fiskalinę taisyklę. Be to, sprendimai dėl didelių infrastruktūros projektų, kaip antai transporto sektoriuje, turėtų būti grindžiami tinkamu sąnaudų ir naudos vertinimu, kad būtų gauta kuo didesnė ekonominė

nauda. Kalbant apie nekintantį itin didelį nedarbą, reikėtų siekti palengvinti privačiojo sektoriaus plėtrą ir pagerinti verslo aplinką. Šiuo tikslu reikėtų kuo skubiau pašalinti kliūtis, kylančias dėl menkų administracinių pajėgumų, sunkumų gauti finansavimą ir ilgų bei sudėtingų privatizavimo procedūrų. Kosovas turi užtikrinti, kad teisinė ir teisminių institucijų sistema veiktų tinkamai, gerinti sutarčių vykdymą ir veiksmingai sumažinti teismo proceso vilkinimą. Reikia pagerinti ekonominę statistiką.

Kalbant apie **teisės aktų derinimą su ES teisės aktais ir standartais**, Kosovo institucijos parodė sugebančios pasiekti rezultatų pagal politinius prioritetus, pavyzdžiui, SAS derybas, dialogą vizų režimo liberalizavimo klausimais ir dialogą su Serbija. Tai pavyko prisiėmus ryžtingus politinius išpareigojimus. Kitose prioritetinėse reformų srityse rezultatai buvo gana nevienodi. Nors pagrindinė teisinė sistema, kuria reglamentuojamas kapitalo judėjimas, tebetaikoma, užsieniečiai vis dar patiria sunkumų siekdami įsigyti nekilnojamojo turto. Konkurencijos srityje šalies pasiekti rezultatai menki, nes antikonkurenciniai veiksmai ir valstybės pagalba beveik neprižiūrimi. Kosovas turi užtikrinti, kad konkurencijos institucijos būtų veiksmingos ir nepriklausomos. Iš dalies pakeistas viešųjų pirkimų įstatymas ir numatytos lengvatos vietos gamintojams. Šias lengvatas reikės panaikinti per penkerius metus nuo SAS įsigaliojimo.

Nuolat gerinta šalies energijos tiekimo padėtis, ir atvejai, kai elektros tiekimas nutrūksta, tapo reti. Kosovo A elektrinėje įvykęs sprogimas parodė, kad sistema nestabili. Kosovas turi aktyviau rengtis šios elektrinės veiklos nutraukimui. Nepaisant menkų išteklių, padaryta didelė pažanga žemės ūkio ir maisto saugos srityse. Reikia skubiai užbaigti inspektorių perkėlimą į centrinę agentūrą. Tai būtina, kad būtų galima užtikrinti maisto ir veterinarijos standartų, kurie svarbūs prekiaujant pagal SAS, vykdymą. Nepakankamas dėmesys aplinkai kelia didelių problemų visuomenės sveikatai ir gyvenimo Kosove kokybei.

Turkija

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, metai vėl pasižymėjo dideliais kontrastais.

Viena vertus, toliau įgyvendintos ankstesniais metais priimtose reformos. Priimtose ir įgyvendintos kelios priemonės pagal trečiąjį ir ketvirtąjį teismų sistemos reformos priemonių rinkinius, taip pat 2013 m. rugsėjo mėn. pateiktame demokratizacijos priemonių rinkinyje paskelbtose priemonės. Šiomis priemonėmis, be kita ko, sumažinta biudžeto, skiriamo politinėms partijoms, dalis, leista politinę veiklą vykdyti ne tik turkų kalba, bet ir kitomis kalbomis bei dialektais, taip pat numatyta privačiojo mokymosi kitomis kalbomis ir dialektais nei turkų galimybė. Svarbus žingsnis siekiant suderinti Turkijos teisinę sistemą ir praktiką su Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika buvo kovo mėn. priimtas Europos žmogaus teisių konvencijos pažeidimų prevencijos veiksmų planas. Konstitucinis teismas toliau taikė individualaus kreipimosi procedūrą. Jis priėmė kelis svarbius sprendimus, kuriais sustiprinta pagrindinių teisių apsauga šalyje ir parodytas šalies konstitucinės sistemos atsparumas.

Birželio mėn. Turkijos parlamentas priėmė įstatymą, kuriuo siekiama kurdų klausimo sprendimo procesui suteikti tvirtesnę teisinę pagrindą. Jo priėmimui labai pritarė daugelis politinių partijų. Įstatyme numatytos priemonės, kuriomis siekiama įveikti terorizmą, sustiprinti socialinę įtrauktį, reintegruoti iš Kurdistano darbo partijos pasitraukusius ir nusiginklavusius asmenis ir parengti visuomenę buvusių kovotojų sugrįžimui. Įstatymu sustiprinamas kurdų klausimo sprendimo proceso pagrindas ir prisidedama prie stabilumo ir žmogaus teisių apsaugos Turkijoje.

Rugsėjo mėn. ES reikalų ministerija pateikė Europos Sąjungos strategiją, kuria siekiama sustiprinti Turkijos stojimo procesą. Strategiją sudaro trys ramsčiai: politinės reformos, stojimo proceso paskatinti socialiniai bei ekonominiai pokyčiai ir ryšių strategija. Tikimasi, kad įstatymas bus papildytas veiksmų planais, kuriuose bus nustatyti konkretūs veiksmai ir terminai.

Kita vertus, vyriausybės reakcija į aukšto rango asmenims, įskaitant vyriausybės narius ir jų šeimas, mestus kaltinimus korupcija sukėlė didelį nerimą dėl teisminių institucijų nepriklausomumo ir teisinės valstybės principų laikymosi. Sureaguota visų pirma iš dalies pakeičiant Įstatymą dėl Aukščiausiosios teisėjų ir prokurorų tarybos ir į kitas pareigas perkeliant ir atleidžiant daug teisėjų ir prokurorų, taip pat į kitas pareigas perkeliant, atleidžiant ar net sulaikant labai daug policijos pareigūnų. Tai sukėlė susirūpinimą dėl teisminių institucijų ir policijos operatyvinių pajėgumų ir rimtų abejonių dėl jų gebėjimų nediskriminuojamai, skaidriai ir nešališkai vykdyti kaltinimų korupcija tyrimus. Kai kurias Įstatymo dėl Aukščiausiosios teisėjų ir prokurorų tarybos nuostatas Konstitucinis teismas pripažino prieštaraujančiomis Konstitucijai, todėl parlamentas įstatymą iš dalies pakeitė ir grąžino ankstesnes nuostatas.

Dėl šių įvykių padidėjo politinių partijų susiskaldymas. Valdančioji dauguma pasiūlė kelis teisės aktus, įskaitant susijusius su Turkijos demokratijai esminiais klausimais, ir jie priimti be deramų parlamento diskusijų ar pakankamų konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais ir pilietine visuomene. Per visą sprendimų priėmimo procesą tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu turėtų vykti labiau struktūruotos ir sistemingesnės konsultacijos su pilietine visuomene. Būtina pertvarkyti esamą teisinę sistemą, kad būtų sukurtos palankesnės sąlygos pilietinės visuomenės organizacijų vystymuisi.

Kalbant apie saviraiškos laisvę, toliau tęstos viešos diskusijos temomis, kurios anksčiau laikytos opiomis, įskaitant kurdų ir armėnų klausimus. Tačiau kai kurios Turkijos teisinės sistemos nuostatos ir tai, kaip jas aiškina teisminių institucijų nariai, toliau trukdo naudotis saviraiškos laisve, įskaitant žiniasklaidos laisvę. Interneto įstatymo pakeitimais apribota saviraiškos laisvė internete. Didelį susirūpinimą sukėlė svetainių *YouTube* ir *Twitter* apribojimai. Šiuos apribojimus Konstitucinis teismas pripažino prieštaraujančiais Konstitucijai. Valstybės pareigūnai toliau nevengė pasisakymų, kuriais siekta bauginti žiniasklaidos atstovus. Dėl šios priežasties ir dėl Turkijos žiniasklaidos sektoriaus nuosavybės struktūros spaudoje išplito vidinė cenzūra, be to, nemažai žurnalistų atsistatydino ar buvo atleisti.

Su susirinkimų laisve susiję Turkijos teisės aktai, kuriuose daugiau dėmesio skirta teisėtumui nei taikiam demonstracijos pobūdžiui, ir teisėsaugos pareigūnų vykdomas tų aktų įgyvendinimas turi būti suderinti su Europos standartais. Turi būti priimtas teisės aktas dėl teisėsaugos stebėjimo komisijos – nepriklausomos policijos pareigūnų pažeidimų priežiūros įstaigos – įsteigimo.

Baudžiamosios teisės aktuose pateikta neaiški narystės ginkluotoje organizacijoje apibrėžtis, dėl kurios sulaikoma ir baudžiamojon atsakomybėn traukiama daug asmenų. Turi būti sukurta su Europos žmogaus teisių konvencija suderinta teisinė sistema dėl tikėjimo ir karo prievolės atsisakymo dėl įsitikinimų. Reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų veiksmingai garantuojamos moterų, vaikų, lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teisės. Didelį susirūpinimą tebekelia smurtas šeimoje, „žudymas dėl garbės“, ankstyva ir priverstinė santuoka. Turkija turi užtikrinti visišką pagarbą nuosavybės teisėms, įskaitant visų nemusulmoniškų religinių bendruomenių nuosavybės teises.

Šiuos trūkumus reikia pašalinti ir valdžios institucijos turi dėti daugiau pastangų gindamos kitas pagrindines teises ir laisves, kad visi piliečiai galėtų nevaržomai jomis naudotis.

ES ir Turkijos santykiams naują akstiną suteikė 2013 m. gruodžio 16 d. pasirašytas ES ir Turkijos readmisijos susitarimas; kartu pradėtas dialogas vizų režimo liberalizavimo klausimais. 2014 m. spalio 1 d. readmisijos susitarimas įsigaliojo, o 2014 m. spalio 20 d. bus paskelbta pirmoji Turkijos vizų režimo liberalizavimo veiksmų plano pažangos ataskaita. Svarbu, kad šie procesai būtų tęsiami. Reikia, kad jie būtų visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinami visų valstybių narių atžvilgiu.

Kalbant apie kovą su organizuotu nusikalstamumu, Turkija patobulino kovos su terorizmo finansavimu programą, sustiprino liudytojų apsaugos skyrių tinklą ir perskirstė kovos su prekyba žmonėmis srityje nustatytas pareigas. Tačiau nuo pareigų nušalinta daug policijos pareigūnų, todėl kilo susirūpinimas dėl šių veiksmų poveikio su organizuotu nusikalstamumu kovojančių svarbiausių policijos tarnybų operatyviniams pajėgumams. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią neteisėtai nusikalstamų grupuočių įtakai politikos, teisės ir ekonomikos sistemoms.

Kalbant apie užsienio politiką, Turkija toliau vaidino svarbų vaidmenį savo kaimynystėje. Itin svarbūs buvo Turkijos veiksmai, susiję su padėtimi Sirijoje: ji daug kartų griežtai pasmerkė Sirijos režimo smurtą prieš civilius, padėjo kurti vieningesnę opoziciją Sirijoje ir suteikė gyvybiškai svarbią humanitarinę pagalbą daugiau nei milijonui iš šalies bėgančių gyventojų. Turkija taip pat toliau teikė praktinę pagalbą E3+3 deryboms su Iranu. Priėmus galutinius investicijų sprendimus dėl trijų pietinio dujų koridoriaus projektų įgyvendinimo, padėtas tvirtas pagrindas didesniajam Europos energetiniam saugumui. Toliau palaikytas reguliarus ES ir Turkijos politinis dialogas ir aptarti tiek tarptautiniai bendros svarbos klausimai, pvz., Artimieji Rytai ir Vidurinė Azija, tiek visuotinės svarbos klausimai, pvz., kova su terorizmu, užsienio kovotojai ir ginklų neplatinimas. Turkija toliau palaikė santykius su Vakarų Balkanų šalimis: aktyviai dalyvavo Pietryčių Europos šalių bendradarbiavimo procese ir prisidėjo prie ES vadovaujamų karinių, policijos ir teisinės valstybės misijų. Atsižvelgiant į dideles artimiausiose Turkijos kaimynėse kylančias problemas, šalis turėtų toliau stiprinti dialogą su ES ir savo pozicijas labiau derinti su ES pozicijomis.

Turkija išreiškė paramą tam, kad būtų atnaujintos JT Generaliniam sekretoriui prižiūrint vykdomos abiejų Kipro bendruomenių lyderių visavertės diskusijos dėl ginčo sprendimo. Per vykdomas derybas Turkija ir Graikija parėmė atsakomuosius dviejų vyriausiųjų derybininkų vizitus į Ankarą ir Atėnus.

Tačiau Turkija toliau nevengė pareiškimų, kuriais prieštaravo tam, kad Kipro Respublika pasinaudotų visiems Kipro gyventojams naudinga teise eksploatuoti angliavandenilių išteklius Kipro išskirtinėje ekonominėje zonoje. Tikimasi, kad Turkija išreikš aktyvią paramą derybose, kuriomis siekiama teisingo, visapusiško ir tvaraus Kipro ginčo sprendimo pagal JT programą, laikantis atitinkamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų ir principų, kuriais grindžiama ES. Turkijos įsipareigojimas ir konkretus prisidėjimas siekiant tokio visapusiško šio ginčo sprendimo ir toliau yra būtinas. Nepaisydama pakartotinių Tarybos ir Komisijos raginimų, šalis vis dar neįvykdė įsipareigojimo visiškai ir nediskriminuojamai įgyvendinti Asociacijos susitarimo papildomą protokolą ir nepašalino visų laisvą prekių judėjimą ribojančių kliūčių, įskaitant tiesioginio transporto ryšių su Kipru apribojimus. Nesiimta jokių papildomų veiksmų, kad būtų normalizuoti dvišaliai santykiai su Kipro Respublika.

Turkija turi įsipareigoti vienareikšmiškai siekti gerų kaimyninių santykių ir taikiai spręsti ginčus pagal Jungtinių Tautų Chartiją, o prireikus kreiptis į Tarptautinį Teisingumo Teismą. Šiomis aplinkybėmis ES dar kartą išreiškė didelį susirūpinimą ir paragino Turkiją vengti bet kokių grasinimų ar veiksmų prieš valstybę narę arba nesutarimų ar veiksmų, kurie galėtų neigiamai paveikti gerus kaimyninius santykius ir taikų ginčų sprendimą.

ES palankiai įvertino tai, kad toliau įgyvendinamos Graikijos ir Turkijos iniciatyvos bendradarbiauti gerinant dvišalius santykius. Surengtas 58-asis derybų dėl žvalgyimo darbų turas, siekiant nustatyti kontinentinio šelfo ribas. Graikija ir Kipras oficialiai pasiskundė, kad Turkija pakartotinai ir vis dažniau pažeidinėja jų teritorinių vandenių ir oro erdvės ribas, įskaitant skrydžius virš Graikijos salų.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Turkija laikoma veikiančios rinkos ekonomikos šalimi. Šalis turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje

vidutinės trukmės laikotarpiu su sąlyga, kad sparčiau įgyvendins visapusiškas struktūrines reformas.

2012 m. ekonomikos augimas buvo sulėtėjęs, bet šiais metais ekonomikos ir užimtumo rezultatai pastebimai pagerėjo. Vis dėlto dėl greitai augančios darbo jėgos nedarbas padidėjo. Einamosios sąskaitos deficitas tebėra didelis, nors 2014 m. šiek tiek sumažėjo. Šalis priklausoma nuo nuolatinių kapitalo įplaukų, todėl ji neatspari visuotinio rizikos pojūčio pokyčiams, o tai gali sukelti didelius valiutos keitimo kurso svyravimus.

Nors fiskalinio deficito ir valstybės skolos lygis išliko žemas, išlaidų biudžetas nuolat viršijamas, todėl fiskalinę sistemą būtina stiprinti. Fiskalinė politika turėtų padėti padidinti bendras nacionalines santaupas, atsižvelgiant į poreikį sumažinti išorės deficitą. Atsižvelgiant į tai, kad infliacija didėjo, nukrypdama nuo centrinio banko nustatyto dydžio, pinigų politika turi būti labiau ribojamojo pobūdžio ir aiškiai nukreipta į kainų stabilumą. Nepaisant tam tikros pažangos privatizavimo ir elektros energijos rinkos liberalizavimo srityse, būtina paskubinti visų sričių struktūrines reformas, kad pagerėtų prekių, paslaugų ir darbo rinkų veikimas. Šios reformos turėtų apimti tolesnį teismų sistemos ir administracinių pajėgumų gerinimą, didesnę valstybės pagalbos skaidrumą ir viešą, sąžiningą ir konkurencingą viešųjų pirkimų sistemą.

Kalbant apie **gebėjimus prisiimti narystės įsipareigojimus**, Turkija tęsė teisės aktų derinimą su *acquis*. 2013 m. pradėtos derybos dėl dar vieno – 22 – skyriaus (Regioninė politika ir struktūrinių priemonių koordinavimas). Nemaža pažanga padaryta transeuropinių tinklų srityje. Nepaisydama labai didelės naštos, kurią sukėlė nesibaigianti pabėgėlių krizė, Turkija taip pat ėmėsi svarbių veiksnių esminėse 24 skyriaus srityse, visų pirma kiek tai susiję su migracijos ir prieglobsčio politika. Pažanga padaryta tokiose srityse kaip energetika, ypač tiekimo saugumo ir elektros energijos vidaus rinkos srityse, taip pat bendrovių teisė, įmonių ir pramonės politika, statistika, mokslas ir moksliniai tyrimai, laisvas kapitalo judėjimas, kiek tai susiję su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, taip pat pasistūmėta įgyvendinant pasirengimo narystei kaimo plėtros programą.

Iš esmės Turkija padarė pažangą derindama kelis skyrius su *acquis*, įskaitant laisvą prekių judėjimą, bendrovių teisę, intelektinės nuosavybės teisę, finansines paslaugas, energetiką, ekonominę ir pinigų politiką, statistiką, įmonių ir pramonės politiką, transeuropinius tinklus, mokslą ir mokslinius tyrimus, muitų sąjungą ir išorės santykius.

Visose srityse daugiau dėmesio reikia skirti teisės aktų vykdymo užtikrinimui. Reikėtų tęsti visapusiškus veiksmus teisingumo, laisvės ir saugumo, maisto saugos, veterinarijos ir fitosanitarijos politikos ir aplinkos bei klimato kaitos politikos srityse. Esminė pažanga turi būti padaryta teisminių institucijų ir pagrindinių teisių, socialinės politikos ir užimtumo srityse, ypač darbo teisės ir sveikatos bei saugos darbe srityse. Toliau turi būti derinami viešųjų pirkimų, konkurencijos politikos, ypač valstybės pagalbos, informacinės visuomenės ir žiniasklaidos teisės aktai.